

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

УКРАЇНСЬКА ПСИХОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
НАПН УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
*присвяченого 100-річчю від дня народження видатного українського
психолога, фундатора вітчизняної історико-психологічної науки
Володимира Роменця*

**«ІДЕЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПСИХОЛОГІЇ В УКРАЇНІ»**
(до 100-річчя від дня народження)
(ТДРУНМ)

20 травня 2026 року

УДК 159.9.019-051:303.733.4](091)(043.2)

П89

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.20537829>

Рецензенти:

Ставицька С. О. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Музика О. Л. - кандидат психологічних наук, професор, завідувач лабораторії обдарованості Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

Редакційна колегія:

Данилюк І. В., член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **Юрчинська Г. К.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Мельник О. А.**, доктор психологічних наук, доцент; **Савченко О. В.**, доктор психологічних наук, професор; **Кириленко Т. С.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Погорільська Н. І.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Предко Д. Є.**, кандидат філософських наук; **Третякова Ю. В.**, кандидат психологічних наук.

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 15 від 21 травня 2026 року)

Ідеї Володимира Роменця та тенденції розвитку психології в Україні (до 100-річчя від дня народження): Матеріали міждисциплінарного круглого столу / за наук. ред. І. В. Данилюка, Г. К. Юрчинської, О. А. Мельник, Н. І. Погорільської. Київ : Видавництво Ліра-К, 2026. 113 с.

ISBN 978-617-8936-08-2 (online)

У тезах міждисциплінарного круглого столу «Ідеї Володимира Роменця та тенденції розвитку психології в Україні (до 100-річчя від дня народження)», організованого кафедрою загальної психології факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка з нагоди 100-річчя професора В. А. Роменця, засвідчено глибоку повагу до інтелектуальної спадщини видатного українського мислителя. Матеріали збірника ілюструють, як фундаментальні традиції вчинкового підходу стають підґрунтям для генерації нових дослідницьких ідей. Особливу увагу приділено розкриттю евристичного потенціалу концепції, застосуванню її як дієвого методологічного інструментарію для розв'язання нагальних завдань сучасної психології, інтеграції її положень в контекст сучасних тенденцій світової й вітчизняної психологічної науки.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів матеріалів.

ЗМІСТ

<i>Абрамов В. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ КОНЦЕПЦІЇ ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ І ПОЛОЖЕНЬ ТЕРАПІЇ ПРИЙНЯТТЯ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ С. ХЕЙСА</i>	<i>6</i>
<i>Бахвалова А. В. ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ: ПАРАЛЕЛІ МІЖ ВЧЕННЯМ РОМЕНЦЯ ТА ТЕОРІЄЮ РОЗПОДІЛЕНОЇ ТВОРЧОСТІ ГЛЕВЯНУ.....</i>	<i>8</i>
<i>Бражко Д. П. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АПАРАТ В. А. РОМЕНЦЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ.....</i>	<i>9</i>
<i>Вакулєнко О. Л. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕЦЕПЦІЇ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....</i>	<i>12</i>
<i>Вельдбрехт О. О. ВИВЧЕННЯ ВИГОРАННЯ ЧЕРЕЗ САМООПИС ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ.....</i>	<i>15</i>
<i>Вівчарук Д. А. ВЧИНКОВА КОНЦЕПЦІЯ В. А. РОМЕНЦЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ.....</i>	<i>18</i>
<i>Vlasova O. I. PREDECESSORS OF THE CREATIVE PERSONALITY OF VOLODYMYR ROMENTS</i>	<i>19</i>
<i>Вовченко В. А. МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>22</i>
<i>Володарська Н. Д. ПОНЯТТЯ ВЧИНКУ В СТРАТЕГІЯХ РЕАГУВАННЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ ЯК ЧИННИК ВНУТРІШНЬОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>24</i>
<i>Гобан М. Д. МЕДИКО–ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЩО ПОСТТРАВМАТИЧНО ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ.....</i>	<i>26</i>
<i>Грузинова К. М. ВЧИНОК В КОНТЕКСТІ ЛИЦЕМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ.....</i>	<i>30</i>
<i>Данилюк І. В. ВОЛОДИМИР РОМЕНЕЦЬ І ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ: МІЖ СПАДЩИНОЮ ТА ІНСТИТУЦІЄЮ.....</i>	<i>32</i>
<i>Єфименко А. Р., Яланська С. П. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....</i>	<i>37</i>
<i>Запека Я. Г., Костащук В. В. КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК ЧИННИК ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДОРОСЛИХ У КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>40</i>
<i>Каплуненко Я. Ю. ВЧИНОК ЯК ФОРМА ЗДІЙСНЕННЯ БУТТЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ МІЖ В. А. РОМЕНЦЕМ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИМ АНАЛІЗОМ Й ЛОГОТЕРАПІЄЮ.....</i>	<i>42</i>
<i>Кириєнко А. Р. САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВЧИНКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>44</i>
<i>Кириленко Т. С. ТВОРЧОЦЕНТРИЧНІСТЬ ЗДОБУТКІВ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>45</i>
<i>Кирилюк В. О. ВЧИНОК ЯК ЦЕНТРАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>47</i>

<i>Кисленко А. Ю. САМОСПИВЧУТТЯ (SELF-COMPASSION) ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ РЕСУРС ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ ІЗ ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>50</i>
<i>Кондратьєва В. І., Ананова І. В. ЗВУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ З ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>52</i>
<i>Корольов Д. К. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ВИЗНАЧНИХ НАУКОВЦІВ</i>	<i>54</i>
<i>Куз С. М. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДШВ У КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>56</i>
<i>Лаптева Г. Р., Трачкова С. М. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТИПІВ ПРИВ'ЯЗАНOSTI, СТИЛІВ КОХАННЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ У РОМАНТИЧНИХ СТОСУНКАХ.....</i>	<i>58</i>
<i>Маслюк А. М. УКРАЇНСЬКА ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ..</i>	<i>62</i>
<i>Матвієнко Л. І., Єлісєєв В. О. ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОГО ПІДХОДУ.....</i>	<i>65</i>
<i>Мельник О. А. ЗНАЧЕННЯ ОСЯГНЕННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ І СМЕРТІ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>67</i>
<i>Москалець В. П. ПРОБЛЕМА КОРИННИХ МОТИВІВ БУТТЯ У «КАНОНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ» ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>69</i>
<i>Олешко О. М. ВЧИНКОВА КОНЦЕПЦІЯ В. А. РОМЕНЦЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....</i>	<i>71</i>
<i>Османова Ж. Е. НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>73</i>
<i>Павлюк О. Д. ПСИХОЛОГІЯ ВЧИНКУ ЯК ОСНОВА ЛІДЕРСТВА ТА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....</i>	<i>75</i>
<i>Предко Д. Є. ЖИТТЯ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ ЯК ВЧИНОК: ГУМАНІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ..</i>	<i>77</i>
<i>Савелюк Н. М. ОБРАЗ ЧОРНОБИЛЯ ЯК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАГЕДІЇ: ОСМИСЛЕННЯ 40 РОКІВ ПОТОМУ КРИЗЬ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПСИХОСЕМАНТИКИ ТА КОНСТРУКТИ КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>79</i>
<i>Серков А. В. ЦИКЛ ДОСВІДУ В ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ ТА СТРУКТУРА ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ.....</i>	<i>82</i>
<i>Соснюк О. П. ВЧИНКОВА ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА.....</i>	<i>84</i>
<i>Суконько Б. О., Шукіна І. О., Гаврилюк М. Р. СОЦІАЛЬНА ТРИВОГА ТА ГІПЕРІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ СИГНАЛІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ З ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>86</i>
<i>Терлецька Л. Г. ЛЮДИНА І ПОДВИГ: ІДЕЇ В. А. РОМЕНЦЯ І СЬОГОДЕННЯ.....</i>	<i>88</i>

<i>Тиндик Я. М. СМИСЛОЖИТТЄВИЙ АСПЕКТ: РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ</i>	<i>90</i>
<i>Турбан В. В. ВЧИНОК ЯК ШЛЯХ ІНТЕГРАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОГО СВІТУ: ПОГЛЯД НА ОСНОВІ ПРАЦЬ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>92</i>
<i>Фурман А. В. МЕТОДОЛОГІЧНА ЛІНІЯ ТВОРЧОСТІ В. А. РОМЕНЦЯ: ВІД ІДЕЇ ДО СВІТОГЛЯДУ.....</i>	<i>95</i>
<i>Цибіна А. Ф. ВЧИНКОВИЙ ПІДХІД В. А. РОМЕНЦЯ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ.....</i>	<i>97</i>
<i>Чиханцова О. А. ЖИТТЄТВОРЕННЯ ТА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ КРИЗ</i>	<i>99</i>
<i>Юрчинська Г. К., Марініна В. М. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ОНТОЛОГІЧНИХ ІНТЕНЦІЙ ЛЮДИНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	<i>101</i>
<i>Юрчинська Г. К., Третьякова Ю. В. ТЕОРІЯ ВЧИНКУ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ В ЕПОХУ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ</i>	<i>104</i>
<i>Яремчук О. В. КАНОНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ ВЧИНКУ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ.....</i>	<i>106</i>
<i>Рибаченко В. Ф. ВЧИНОК і ДІЯ (ВІРШ ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА АНДРІЙОВИЧА РОМЕНЦЯ, УЧИТЕЛЯ).....</i>	<i>109</i>
<i>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</i>	<i>110</i>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ КОНЦЕПЦІЇ ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ І ПОЛОЖЕНЬ ТЕРАПІЇ ПРИЙНЯТТЯ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ С. ХЕЙСА

Попри варіативність наукових дискурсів, що намагаються досягнути виміри людської душі, залишається незмінною сама природа особистості, зумовлена епохою, в якій вона формувалась. З огляду здатності Володимира Андрійовича Роменця зазирнути у психологію людини ХХІ сторіччя ми можемо побачити багато його ідей написаними іншою мовою в сучасних психологічних теоріях та психотерапевтичних підходах. В цій роботі аналізується концептуальна схожість ідей терапії прийняття та відповідальності (АСТ) Стівена Хейса та концепції вчинку Володимира Андрійовича Роменця.

Згідно з В. Роменцем, ситуація, як перший компонент вчинку, постає як певна просторово-часова конфігурація значень і смислів, у якій опиняється людина. Вона не є лише механічним набором зовнішніх обставин, а набуває психологічного змісту лише тоді, коли суб'єкт починає в ній орієнтуватися та надавати значення феноменам матеріального світу [1]. Це перегукується з ідеєю АСТ про контакт із теперішнім моментом, де наголошується на здатності людини гнучко, свідомо та відкрито звертати увагу на свій досвід «тут і зараз». В обох підходах підкреслюється, що ігнорування реальності поточної миті призводить до «автопілоту» або дезадаптації: у Роменця людина стає жертвою «диктатури обставин», а в АСТ — потрапляє в пастку румінацій.

Схожим спільним елементом є роль суб'єкта як спостерігача. Роменець визначає «Я» як «центр кожної ситуації», з якого випромінюються вчинкові дії. Ця позиція суголосна процесу «селф-як-контекст», або «Я-спостерігач», в АСТ, де особистість розглядається як незмінний локус, з якого помічаються всі думки, почуття та зовнішні події. В обох концепціях такий «трансцендентний» погляд на себе дозволяє суб'єкту відокремитися від змісту свого досвіду, що розглядається як когнітивне розщеплення в АСТ.

В. Роменець зазначає, що орієнтування в ситуації є її перетворенням на стартовий майданчик для вчинку. Аналогічно, в АСТ контакт із теперішнім моментом та Селф-як-контекст створюють «психологічний простір», у якому стають доступними Цінності.

У концепції В. Роменця Мотивація визначається як «психологічне ядро» вчинку, чийм головним завданням є подолання конфліктності ситуації та прийняття рішення діяти певним чином. Цей етап постає як «боротьба мотивів», у якій перемагає той мотив, що найбільше відповідає ідеалу особистості. Саме наявність ідеалу дозволяє людині вийти за межі «диктатури обставин» та відчути внутрішню єдність своєї свободи з відповідальністю за вчинене.

Цей підхід перегукується із концепцією цінностей в АСТ. Цінності тут визначаються як вільно обрані, вербально сконструйовані орієнтири динамічних патернів активності, що надають життю сенсу та напрямку [2]. Подібно до ідеалу в концепції В. Роменця, цінності в АСТ порівнюються з компасом, який не є кінцевою метою, але вказує шлях протягом усієї подорожі.

Обидва підходи використовують ці поняття для розширення поведінкового репертуару: коли людина контактує зі своїми цінностями або ідеалом, вона стає здатною витримувати біль і дискомфорт заради того, що для неї є справді значущим. Таким чином, і Мотивація у В. Роменця, і Цінності в АСТ виконують функцію трансценденції, дозволяючи особистості діяти як вільному творцю власної історії, а не як пасивному об'єкту середовища.

У концепції Роменця вчинкова дія є моментом, коли мотив, що переміг у боротьбі, втілюється у матеріальній дійсності. Вона не є одномоментним актом, а передбачає щонайменше два етапи: підготовчий - психологічне моделювання акції та формування суб'єктивної готовності, та етап звершення.

Ця ідея знаходить відображення в АСТ через поняття залученої дії (committed action), яка визначається як прийняття ефективних заходів, що скеровуються та мотивуються обраними цінностями суб'єкта. Залучена дія є психологічною гнучкістю в дії: вона передбачає готовність робити те, що важливо, навіть якщо це викликає дискомфорт або потребує виходу за межі зони комфорту. Як і в концепції Роменця, в АСТ наголошується, що без реальної зміни поведінки всі внутрішні процеси (прийняття, дифузія, контакт із цінностями) не мають сенсу — людина має рухатись в напрямку цінностей, де кожен крок є частиною зобов'язання рухатися в обраному напрямку.

В. Роменець описує «ланцюг вчинків», де фінал одного акту стає «дебютом» наступного, вибудовуючи цілісну життєву стратегію. Аналогічно, АСТ фокусується на створенні дедалі більших послідовностей цінностно-узгодженої поведінки, де кожна дія підкріплюється внутрішнім сенсом самого процесу. Філософськи обидві системи стверджують, що саме через дію особистість долає «диктатуру обставин» або «пастку когнітивного злиття», утверджуючи себе як вільного і відповідального творця власної історії.

Література:

1. Татенко В. О., Титаренко Т. М. Канонічна психологія Володимира Роменця: вчинок, історія, особистість. *Психологія і суспільство*. 2011. № 2. С. 22–38.
2. Hayes S. C., Strosahl K. D., Wilson K. G. *Acceptance and Commitment Therapy: The Process and Practice of Mindful Change*. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2012. 603 p.
3. *The Oxford Handbook of Acceptance and Commitment Therapy* / ed. M.

Бахвалова А. В.

ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ: ПАРАЛЕЛІ МІЖ ВЧЕННЯМ РОМЕНЦЯ ТА ТЕОРІЄЮ РОЗПОДІЛЕНОЇ ТВОРЧОСТІ ГЛЕВЯНУ

Творча спадщина В. А. Роменця має глибокі концептуальні зв'язки з провідними зарубіжними теоріями психології творчості, попри їхні відмінності в методологічних підходах. Зокрема, класична модель стадій творчого процесу Г. Уоллеса (підготовка, інкубація, осяяння, перевірка) знаходить відображення у понятті вчинку і доповнюється «післядією» – усвідомленням наслідків та самопізнанням; бісоціація А. Кестлера стає активним механізмом у різних видах творчості, а концепція потоку М. Чиксенмігая – співпадає з розумінням творчості як способу перебування людини у світі та взаємодії з культурою.

Ще однією з таких цікавих паралелей може бути співставлення вчинкової психології і концепції *розподіленої творчості* В. П. Глевяну (румунський вчений, один із найцитованіших дослідників творчості у світі) також відомої як соціокультурна теорія креативності або Ми-парадигма [2]. Власне, її назва прямо вказує, що творчість – це соціальний процес, «один у полі – не воїн», а значні досягнення – продукт спільної праці. Такої ж думки дотримувався і В. А. Роменець, підкреслюючи соціокультурну зумовленість творчості, пояснюючи її як соціальну діяльність та діалог.

Тобто, центральним пунктом обох теорій є пріоритет дії над ідеєю: як вчинок є логічним осередком психічного, способом самодетермінації людини, так і творчість – не просто інсайт, а зустріч людини зі світом, виражена через дію, вплив на середовище. Зокрема, така дія за В. П. Глевяну неможлива без 5 ключових компонентів (п'ять «А»): актор, активність (дія), артефакт (результат), аудиторія, афорданс (можливості середовища) [4].

В обох дослідників вчинок невід'ємний від *ситуації* або *афордансів* – тих можливостей, які надає людині контекст, а сама творчість – це процес постійного комбінування та перетворення наявних ресурсів [3]. Спільним також є бачення творчості як фундаментальної людської потреби змінювати реальність, перетворювати системи значень через використання символів, виходити за межі біологічної адаптації та створювати власну «другу природу» [1]. У цьому проявляється *активний*, трансформуючий характер творчості: здатність людини виходити за межі «даного» та взаємодіяти з «можливим». Результатом такої дії є *артефакт* або *вчинок* – те, що несе у собі культурне значення та чинить соціальний вплив.

Творчість неможлива без *аудиторії*, адже соціум не просто зі сторони

оцінює процес, а сам є частиною творчого акту через зворотний зв'язок. Це резонує з ідеєю В. А. Роменця про «Переможця», титанічну особистість Відродження, що конститує себе лише через визнання свободи та гідності «Іншого».

Обидва вчені виступають проти міфу про «самотнього генія», адже творчість є формою культурної участі та співпраці. І навіть попри детальний аналіз саме індивідуальних образів (Титан, Фауст), В. А. Роменець розглядає їх як етапи еволюції загальнолюдської культури. Тут психологія – це шлях становлення знань у тісному зв'язку з історією людства, де індивідуальне є лише «зрізом» всесвітнього.

Творчість базується на здатності людини займати позицію «іншого», сприймати різні перспективи на проблему та вести з ними діалог. В. А. Роменець описує людину як «живе дзеркало всесвіту», де індивідуальне є лише одним із можливих «зрізів» великого світу, а вчинок – опосередковуюча ланка між психікою та об'єктивним світом [1]. В. П. Глевяну підтримує цю ідею: творчість виникає тоді, коли ми здатні подивитися на об'єкт з різних позицій, це завжди діалог між «Я» та «Іншим».

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що спадщина В. А. Роменця містить ідеї, які є актуальними для сучасних західних концепцій та широко використовуються у науці, отже, може слугувати методологічним фундаментом для подальших наукових пошуків та досліджень.

Література:

1. Роменець В.А. Психологія творчості. Навч. посібник. 3-тє вид. К.: Либідь, 2004, 288 с.
2. Glăveanu, V. P. (ed.). The Palgrave handbook of creativity and culture research. London: Palgrave. 2016.
3. Hanson, M. H. Worldmaking: Psychology and the ideology of creativity. Springer. 2015.
4. Kaufman J. C., Sternberg R. J. The Cambridge handbook of creativity. 2nd ed. New York : Cambridge University Press, 2019.

Бражко Д. П.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АПАРАТ В. А. РОМЕНЦЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Сторіччя від дня народження Володимира Андрійовича Роменця є нагодою для систематичного осмислення його теоретичного спадку в координатах сучасної психологічної науки. Пропонована робота зосереджена на порівняльному аналізі концептуального апарату «Психології творчості» [1] та магістральних напрямків сучасної психології прийняття

рішень — зокрема, теорії двох систем (dual-process theory), дослідницької програми евристик і когнітивних упереджень, а також досліджень афективного прийняття рішень. Наша центральна теза полягає в тому, що «Психологія творчості» В. Роменця містить оригінальні теоретичні конструкти, концептуально суголосні ключовим положенням сучасної психології прийняття рішень — за умови збереження принципів відмінностей між ними.

Науковий контекст, у якому формувалась «Психологія творчості», характеризувався домінуванням інтелектуалістських моделей творчого процесу. В. Роменець прямо формулює цю проблему: «в сучасній психології помітно відчувається інтелектуалізація проблем творчості. Більше того, з самого інтелекту обирається один з його моментів, а саме мисленнєвий, навколо якого й вибудовуються різноманітні моделі» [1]. Запропонована ним альтернатива — включення інтуїції, фантазії та афективних компонентів як рівноправних механізмів психічного — є позицією, яка у той самий час розроблялась у когнітивній психології незалежно й у принципово іншому методологічному ключі. Показово, що аналогічна критика редукціонізму лягла в основу поведінкової програми А. Тверські і Д. Канемана. Так, дослідники виходили з того, що компетентні фахівці систематично відхиляються від нормативно-раціональних рішень, і саме це відхилення є основним предметом дослідження, а не похибкою, яку слід усунути.

На підставі співставлення двох моделей ми використали 5 концептуальних перетинів:

Перший перетин стосується критики мислительного редукціонізму. В. Роменець наполягав на неправомірності зведення психічного до мислення і творчості до мисленнєвої операції. Цю позицію дзеркально відтворює відмова сучасної психології прийняття рішень від моделі «раціонального агента», що ухвалює вибір виключно через задіяння формальної логіки для аналізу і прийняття рішень. Д. Канеман [2] фундаментально переформулював проблему: питання полягає не в тому, чи є люди раціональними, а в тому, за якими систематичними законами вони відхиляються від раціональності.

Другий перетин — архітектура механізмів творчого процесу: інтуїція, фантазія і мислення. В. Роменець стверджує, що «творчі суб'єктивні здібності людини (натхнення, інтуїція, фантазія, мислення) мають прямий стосунок до відношень теоретичної та практичної поведінки. Інтуїція тяжіє до практичного інтелекту, мислення — до теоретичного, уява відіграє роль їхнього активного посередника» [1]. Dual-process theory описує ту саму архітектуру в іншій концептуальній мові: Система 1 — автоматична, асоціативна, швидка — функціонально відповідає роменецькій інтуїції; Система 2 — повільна, аналітична — відповідає мисленню. Фантазія у В. Роменця виконує ту саму медіаторну функцію між автоматичним і контрольованим процесами, яку у Д. Канемана виконує механізм когнітивної легкості та асоціативної когерентності.

Третій перетин — евристичність і феномен «хорошої помилки». Аналізуючи досліди В. Кьолера з антропоїдами, В. Роменець вживає показові терміни: рухи мавпи, що приводять до вирішення задачі, характеризуються ним як «евристично доцільні», а нераціональні, проте функціонально виправдані спроби — як «хороша помилка» [1]. Це є феноменологічним описом систематичних відхилень у пошуковій поведінці — того, що А. Тверські і Д. Канеман [4] формалізували як евристики та когнітивні упередження. Крім того, феномен “Einsicht” — раптового вирішення після серії невдалих спроб — функціонально ідентичний механізму, описаному в сучасній когнітивній науці як момент передачі рішення від виснаженої Системи 2 до Системи 1.

Четвертий перетин — афективна основа поведінки. В. Роменець послідовно відстоював єдність когнітивного, морального й афективного у структурі вчинку, критикуючи підходи, що розглядають рішення поза емоційним контекстом. Сучасні дослідження афективного прийняття рішень підтверджують цю позицію емпірично: здатність розуміти емоційні траєкторії — передбачати афективні наслідки рішень у часовій перспективі — є значущим предиктором стратегічного вибору в умовах ризику та невизначеності навіть після статистичного контролю робочої пам'яті [3]. Таким чином, теза В. Роменця про нередукованість афективного виміру дії отримує пряме операціональне підтвердження.

П'ятий перетин — пояснення поведінки через суб'єктивну спрямованість. Обидві традиції об'єднує фундаментальне методологічне рішення: відкрити «чорний ящик» психічного акту і пояснити поведінку зсередини, через внутрішню організацію суб'єкта, а не через зовнішній стимул чи об'єктивні характеристики ситуації. І В. Роменець, і когнітивні психологи, які вибудовували теорії прийняття рішень, погоджувалися з тим, що мотивація вчинку є суб'єктно-орієнтованою — вона організована навколо цілей, цінностей і проєкцій конкретного діяча. Однак у питанні про те, чим саме ця суб'єктна спрямованість детермінована, ці підходи розходяться. Для В. Роменця визначальним є культурний, моральний і ситуативний контекст, бо вчинок несе в собі відбиток ціннісного середовища, в якому сформувався суб'єкт. Для когнітивної психології визначальною є якість і внутрішня узгодженість самої процедури оцінки альтернатив: систематичні відхилення у рішеннях пояснюються не контекстом, а архітектурою когнітивного процесу — тим, як суб'єкт конструює, зважує і порівнює варіанти [4]. Таким чином, перетин є двох підходів до аналізу поведінки є концептуально значущим. Обидві традиції визнають суб'єктну спрямованість як вихідний принцип пояснення поведінки — і розходяться лише в тому, де шукати її джерело: у ціннісному контексті, що формує діяча, чи у внутрішній процедурі, за якою він конструює і зважує альтернативи.

В. Роменець належав до авангарду вітчизняної психологічної думки свого часу. Питання, які він ставив, були не лише актуальними для наукового контексту епохи, а й такими, що виходили за його межі.

Окреслені ним напрямки дослідження творчості, інтуїції та вчинкової активності людини зберігають теоретичну значущість і сьогодні. Концептуальна суголосність його ідей із проблематикою сучасної психології прийняття рішень свідчить не про випадковий збіг, а про глибину наукової інтуїції вченого, який ставив такі фундаментальні питання про природу психічного, що не втрачає актуальності з плином часу. Сторіччя великого українського вченого є нагодою повернутись до цього спадку — не з архівним, а з дослідницьким інтересом.

Література:

1. Роменець В. А. *Психологія творчості*: навчальний посібник (3-тє вид.). К.: Либідь, 2004.
2. Kahneman D. *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux, 2011.
3. Sambol S., Suleyman E., Ball M. The roles of ability emotional intelligence in predicting affective decision-making. *BMC Psychology*. 2025. Vol. 13, 503. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02779-w>
4. Tversky A., Kahneman D. Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*. 1974. Vol. 185(4157). P. 1124–1131. <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>

Вакуленко О. Л.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕЦЕПЦІЇ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У виданому 2012 року збірнику наукових праць «Психологія вчинку: шляхами творчості В. А. Роменця» автори сфокусували увагу довкола питань розвитку психологічних знань у зв'язку з творчою спадщиною вченого; витоків та основних моментів його творчості, а також діалогу з попередниками. Зокрема, теорія вчинку, розроблена В. Роменцем, розглянута тут у порівнянні з концепціями О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, М. Г. Ярошевського. П. А. М'ясоїд у зв'язку з цим зазначив унікальність підходу українського вченого до тлумачення детермінації психічного [3, с. 91]. (Петро М'ясоїд є також одним з інтерпретаторів інтертексту бахтінської «Філософії вчинку у працях Володимира Роменця») [1]. На часі розширення контекстів розуміння канонічної психології В. Роменця саме в інтертекстуальному аспекті – у реконструкції полілогу науковця з мислителями різних культурних епох, у якому виявляється самотність та органічність його концептів.

Це стосується і всебічно дослідженого В. Роменцем феномену мотивації та його ідеї індивідуалізації вчинку як можливості піднятися над обставинами. Тут поле кроскультурного діалогу є найбільш широким. Про

складність морального вибору через «роздвоєнність» і «амбівалентність» мотивації, зазначені вченим [5, с. 18], йдеться у всіх євангеліях та у посланнях ап. Павла. А Володимир Роменець наголошував на своєрідності та глибині тлумачень творів отців Церкви в українській традиції філософування, що формувалася починаючи з XIII-XIV ст. [8, с. 15, 18].

Щодо комплексу ідей, пов'язаних з образом Великого Інквізитора у творах В. Роменця, то тут варто звернутися також до В. Розанова: його тлумачення «Легенди про великого інквізитора» теж стало предметом творчої рефлексії вченого. Загалом, потужне філософське підґрунття історичної психології В. Роменця у зв'язку з його теорією вчинку поки що лише означене, і далеко не повністю.

Трагічні історичні обставини, у яких опинилася Україна, потребують оновлення рецепції вчинкової психології В. Роменця, чії ідеї зараз є актуальними як ніколи раніше. «Світова гра між тоталітарністю і непримиренною незалежністю є систолою й діастолою політичних зрушень, що призводять до масового знищення людей» [7, с. 619-620], – і ми є свідками таких зрушень. «Творці» й «виконавці» вчинків – це різні соціальні ролі, але неунікними є спільні наслідки вчинкових дій. Аналіз «антеситуацій» та «постситуацій» у вчинкових структурах має передбачити такі наслідки для різних спільнот у релігії, мистецтві, політиці, в усіх сферах людського життя.

До теоретичного і практичного аспектів рецепції вчинкової психології В. Роменця, котрі дедалі помітніше актуалізуються у наукових практиках, належить міждисциплінарність. Саме на вчинковому принципі ґрунтується міждисциплінарний підхід «канонічної психології», яка спирається на «концепції, що постали у філософії, історії, біології, фізіології, соціології, власне психології» [6, с. 20]. (Варто додати культурологію та культурну антропологію). Загалом, визначені науковцем свого підходу як «культурно-гуманістичного», – а це передбачає взаємозв'язок усіх наук про людину, – засноване на концепції культури як «вчинка людини у часі та просторі свого буття». І цей вчинок «мусить бути розкритим в теорії, яка охоплювала б усі види діяльності: виробництво наукових, художніх ідей, естетичних і моральних цінностей і т.п.» [5, с. 35]. При цьому йдеться не про сукупність різних виявів культури, а про те, що «виявляється в цих формах творчості, – **своєрідність стилю** виробництва окремих цінностей», а також їх ієрархію, підпорядкованість [6, с. 31].

У зв'язку з цим варто вказати на педагогічний аспект рецепції вчинкової психології В. Роменця. Ще на початку 2010-х років було здійснено експеримент всеукраїнського рівня з організації навчально-виховного процесу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу та сформульовано висновки науковців про основні вимоги такого підходу [4, с. 250-251]. Однак наразі актуалізація педагогічного аспекту оновленої рецепції психології вчинку пов'язана з тим, що В. Роменець вважав покликанням психологічної науки: «розповідати про єдність особистісних існувань» [5, с. 23]. Капсулізація особистості у розфрагментованому

суспільстві, обтяженому досвідом затяжної війни, створює нові небезпечні загрози дитячій психіці. Тому слід зосередитися на проблемі комунікації у новій буттєвій реальності; насамперед – виховувати у дітей розуміння необхідності опори в іншому та розкривати взаємозалежність «малого» індивідуального та «великого» всеохопного світів. Смысл комунікації за В. Роменцем, полягає у змістовній взаємодії з «великим матеріальним світом (живим або неживим)» [5, с. 25]. І якщо індивід не виявляє своєї єдності з цим світом, а протиставляє йому себе, – «виникають злочинні форми комунікації, у яких спрацьовують механізми авторитарності, конформізму, деструктивізму» [5, с. 26].

Зазначаючи вплив «штучно-розумного машинного середовища» на особистість, В. Роменець пише, що внаслідок цього впливу «жива людина виявляється кібернетичною структурою, яка діє на основі суто об'єктивних законів. Вияв таких законів у потаємній сфері суб'єктивності людини робить її мотиваційну структуру позбавленою таємнично-містичних супранатуральних моментів» [5, с. 34]. Відтак особистість може бути зведена «до рівня допоміжних засобів», що виключає «необхідність екзистенціальної взаємодії особистісних існувань» – як «живу прогресуючу комунікацію» [5, с. 29, 22]. Саме виховання навичок такої комунікації є завданням педагогічної науки.

Важливо роз'яснювати дітям, що результатом вчинку людини стає нова ситуація у її оточенні, яка провокує прояви милосердя чи мстивості, любові чи ненависті, розуміння чи зарозумілості і формує новий «канон поведінки». Варто також у зрозумілій формі розкривати сутність «творчого відношення до світу», бо саме на цій основі, наголошує В. Роменець, можливе подолання відчуттів самотності, покинутості та страху. Слід також у спілкуванні з підлітками торкатися причин «роздвоєнної» мотивації у вчинкових діях та розмаїття мотиваційних форм, акцентуючи на складності і значущості морального вибору.

Використання філософсько-психологічного вчення В. Роменця про вчинки у педагогічній практиці уможливлуватиме також долучення молоді до духовного спадку Григорія Сковороди, чий ідеї тотожності мікрокосму й макрокосму та характеристики «внутрішньої людини» віддзеркалилися у творчості вченого. Це, своєю чергою, спонукатиме молодих дослідників до виявлення етнонаціональних констант у розвитку українською філософії та психології. Адже увага до національних вимірів культурних форм знаменує, на думку І. Лисого «онтологічний переворот у філософському мисленні» [2, с. 9]. Та для сучасних українців виявлення національної складової педагогічних, філософських та психологічних ідей В. Роменця знаменуватиме насамперед зміцнення їхньої ідентичності. А усвідомлення масштабів наукової діяльності вченого, його неймовірної культурної обізнаності, глибини діахронічного аналізу соціогуманітарної сфери людського буття підноситиме національне самоусвідомлення, викликаючи почуття законної гордості.

Література:

1. Алієв Ш., М'ясоїд П., Фурман А. Вчинкова природа практики (філософсько-психологічна інтерпретація творчого діалогу В.А. Роменця із М.М. Бахтіним). *Психологія і суспільство*. 2012. №3. С. 6-23.
2. Лисий І. Я. *Національно-культурна ідентичність філософії: сім наближень до теми*. Київ: Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2013.
3. Психологія вчинку: Шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст./упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. А. В. Фурман. К.: Либідь. 2012.
4. Ничкало Н. Г. Творча спадщина академіка В.А. Роменця і сучасна педагогічна наука. *Психологія вчинку: Шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст./упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. А. В. Фурман. К.: Либідь. 2012. С. 243-255.*
5. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. Либідь, 2006. С. 11-36.*
6. Роменець В. А. Постання канонічної психології. *Психологія вчинку: Шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст./упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. А. В. Фурман. К.: Либідь. 2012. С. 20-34.*
7. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ ст. К.: Либідь, 1998.
8. Світ пізнає себе через людську душу (Бесіда із академіком Володимиром Роменцем київських науковців Андрія Азархіна і Андрія Роменця). *Психологія вчинку: Шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст./упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. А. В. Фурман. К.: Либідь. 2012. С. 10-19.*

Вельдбрехт О. О.

ВИВЧЕННЯ ВИГОРАННЯ ЧЕРЕЗ САМООПИС ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ

Проблема вигорання досить ґрунтовно вивчена в психології, але усе ще далека від вирішення. Особливо актуальною вона є в сучасній Україні, передусім через хронічний стрес, що переживає більшість населення. Викладаючи в університеті, ми все частіше спостерігаємо скарги на вигорання серед студентів першого року навчання. Це вимагає додаткових досліджень. З психологічної точки зору термін «робота» стосується всієї структурованої, цілеспрямованої діяльності, яка є обов'язковою за своєю природою. Тому діяльність студентів може розглядатися як робота, і тому вони також можуть страждати від вигорання (Schaufeli, De Witte & Desart, 2020).

Мета дослідження – здійснити апробацію української версії Burnout Assessment Tool (BAT-23) та проаналізувати його психометричні властивості.

Вибірку було сформовано методом «снігового кому» із залученням студентів двох київських університетів (психологи та менеджери) та їх близьких. Загальний обсяг склав 1537 респондентів віком від 16 до 76 років, серед них переважали молоді жінки, що навчаються та працюють.

Було використано Інструмент оцінки вигорання В. Шауфелі (ВАТ: Burnout Assessment Tool). Методика складається із 23 тверджень, що відображають думки та переживання людини, пов'язані із її роботою. Їх зміст розкриває чотири базові симптоми вигорання: виснаження, ментальне дистанціювання, когнітивні труднощі та емоційні труднощі. Додатково пропонуються ще 10 пунктів, які розкривають вторинні симптоми вигорання - психологічні скарги (дистрес) та психосоматичні розлади. Для оцінки тверджень використовується п'ятибальна лікертівська шкала: 1 – ніколи, 2 – зрідка, 3 – іноді, 4 – часто, 5 – завжди. За результатами опитування розраховуються середні арифметичні показники підшкал, які дозволяють скласти достатньо повне та різнобічне уявлення про виразність синдрому та його індивідуальний профіль.

Слід відзначити відхилення розподілу емпіричних даних від нормальної кривої через велику частку високих оцінок, особливо за шкалою виснаження. Середні показники української вибірки склали [2,77; 2,83] при стандартному відхиленні 2,80. Вони помітно відрізняються від аналогічних результатів, опублікованих західними колегами. Якщо керуватися опублікованими розробниками точками відліку, то частка українців, що знаходяться в «червоній зоні» вигорання, складає більше 50 %.

Вступна анкета містила відкрите питання про психоемоційний стан учасників: «Будь ласка, опишіть власними словами, які емоційні стани та переживання були для вас типовими у поточному місяці (грудень 2024 - січень 2025)». Розглядаючи отримані відповіді, ми відокремили осіб із надвисоким індексом ВАТ, більше 4 балів – таких виявилось 57. За допомогою контент-аналізу виділено поширені характеристики, названі найбільш «вигорілими» респондентами. Аналогічний аналіз проведено в групі з найнижчими значеннями за індексом вигорання. Результати відображено в табл. 1.

Усі учасники з високими оцінками ВАТ відзначили в самоописах важкі переживання, різноманітні життєві та професійні проблеми. Стрес в різних формах (як конкретну ситуацію або внутрішню, нервову напруженість) згадали 38,6 % представників цієї групи. Поширені скарги на апатію, втрату мотивації, відсутність сил та бажання щось робити (29,8 %), при цьому 24,6 % вказали на сильну втому через роботу або навчання, почуття виснаження, спустошення. Для більшості опитаних характерне переважання негативних емоцій. Фоновим станом є тривожність (28,1 %), сум та смуток (17,5 %), дещо рідше згадували агресивні стани, розпач, відчай, розгубленість та невизначеність. Поряд із цим, 19,3 % учасників відзначили коливання емоцій, найчастіше згадували радість.

Таблиця 1 - Типові емоційні стани та переживання учасників з найвищими та найнижчими оцінками вигорання у вибірці (контент-аналіз)

Учасники з найвищими оцінками вигорання (4,00 - 4,83 балів), N = 57			Учасники з найнижчими оцінками вигорання (1,13-1,70 балів) N = 59		
Описані характеристики	Кіл-ть спостережень	%	Описані характеристики	Кіл-ть спостережень	%
Нервова напруга, стрес	22	38,60	Радість, щастя	21	35,59
Апатія, нестача сил	17	29,82	Переживання, хвилювання	16	27,12
Тривожність	16	28,07	Спокій	9	15,25
Втома, виснаження	14	24,56	Тривога (через обстріли)	8	13,56
Сум, смуток	10	17,54	Коливання настрою	8	13,56
Радість	8	14,04	Сум, смуток	6	10,17
Розпач, відчай	6	10,53	Страх за рідних і близьких	5	8,47
Страх	6	10,53	Зацікавленість в чомусь	4	6,78
Депресивність	6	10,53	Почуття стабільності	4	6,78
Розгубленість	5	8,77	Розгубленість, непевність	4	6,78
Агресія, гнів, злість	5	8,77	Натхнення, піднесення	4	6,78

На протилежному полюсі шкали вигорання (59 осіб із найнижчим індексом ВАТ-23) вимальовується якісно інша картина. Лише один самоопис в цій групі був виразно негативним – людина вказала на втому, відчуття небезпеки, непевність у майбутньому і хвилювання за близьких. Натомість 44,1 % представників групи описали власний стан за допомогою широкого спектру виключно позитивних переживань: радість, щастя, спокій, піднесення, благополуччя, зацікавленість, наповненість, гордість, безтурботність тощо. Ще 40,1 % опитаних позначили власний стан як більш складний, в якому позитивні або нейтральні характеристики виступають в комплексі з негативними. Чверть опитаних вказала на тимчасову напруженість через навчання, роботу, життєві зміни чи інші важливі події. Також часто згадуються переживання через війну: переважно це тривога під час обстрілів (як ситуативний стан), засмученість, а також хвилювання за рідних, які проживають в небезпечних районах.

Загалом, результати контент-аналізу самоописів підтверджують валідність опитувальника ВАТ, а також уточнюють психоемоційні стани, які можуть обумовлювати високі оцінки вигорання.

Література:

1. Schaufeli W. B., De Witte H., Desart S. Manual Burnout Assessment Tool (BAT) – Version 2.0. KU Leuven, Belgium: Unpublished internal report,

Вівчарук Д. А.

ВЧИНКОВА КОНЦЕПЦІЯ В. А. РОМЕНЦЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ

Актуальність дослідження зумовлена суспільним запитом на науково обґрунтовані підходи до психологічної допомоги особам, що пережили збройний конфлікт та інші форми психологічної травматизації. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України різко зросла потреба в методологічно виважених інструментах практичної психологічної роботи. Відтак актуальним є звернення до вітчизняної теоретичної спадщини, зокрема до вчинкової концепції Володимира Андрійовича Роменця, потенціал якої для прикладних задач психологічної допомоги залишається недостатньо розкритим. Метою пропонованих тез є теоретичне осмислення евристичного потенціалу вчинкової концепції В. А. Роменця як методологічної основи психологічної роботи з особами, що зазнали травматичного досвіду.

Концепція вчинку В. А. Роменця формувалась як цілісна філософсько-психологічна система осмислення людського буття. Вчений визначав вчинок як спосіб особистісного існування у світі та виокремлював у його структурі чотири взаємопов'язані компоненти: ситуацію, мотивацію, дію і післядію [1]. Ситуація охоплює як зовнішні обставини, так і суб'єктивні умови, в яких особистість готується до вибору; мотивація є психологічним ядром вчинку, в якому розгортається боротьба мотивів і приймається рішення; дія — реалізація вибору; післядія — інтеріоризація вчиненого, рефлексія та переосмислення себе у зв'язку з наслідками скоєного.

Прикладний потенціал цієї концепції особливо виразно виявляється в контексті роботи з психологічною травмою. Психологічна травма руйнує звичну структуру смислотворення особистості, порушує її здатність до суб'єктної активності та переживання власної дієвості у світі. Феноменологія травматичного досвіду — нав'язлива фіксація на ситуації події, знецінення мотивів, паралізованість дії та неможливість осмислення наслідків — фактично відповідає дезорганізації вчинкового акту, описаного В. А. Роменцем. Якщо психологічна травма — це «застрягання» у ситуативному компоненті вчинку без можливості руху до мотивації, дії й особливо до рефлексивної післядії, то завдання психологічної допомоги полягає в тому, щоб відновити повноту вчинкового акту.

Суб'єктно-вчинкова парадигма, розвинена В. О. Татенком на основі ідей Роменця, конкретизує цей напрям у соціально-психологічному вимірі,

акцентуючи на спільному вчинку як умові відновлення суб'єктності [2]. Це корелює із сучасними підходами до психологічної допомоги в контексті збройного конфлікту, які підкреслюють важливість відновлення відчуття особистого контролю, здатності до рефлексії та прийняття усвідомлених рішень [3]. Психолог у такому розумінні стає партнером у суб'єктно-суб'єктній взаємодії, а не директивним коректором поведінки, що узгоджується як з позицією Роменця щодо природи творчого вчинку, так і з принципами сучасної травмацентрованої допомоги.

Окремої уваги заслуговує компонент післядії — катарсис і «переображення» особистості, про які писав В. А. Роменець. Саме ця ланка концепції виявляється методологічно суголосною феномену посттравматичного зростання: здатності особистості не лише відновитись після травматичної події, але й здобути новий смисловий досвід. Таким чином, вчинкова концепція пропонує теоретичний ресурс для обґрунтування не лише реабілітаційних, а й профілактичних і смислотворчих вимірів психологічної роботи.

Висновки. Вчинкова концепція В. А. Роменця має виразний прикладний потенціал для психологічної допомоги особам із травматичним досвідом. Чотирикомпонентна структура вчинку (ситуація — мотивація — дія — післядія) може слугувати орієнтиром для діагностики рівня ураження суб'єктності клієнта і формування стратегії психологічного супроводу. Наукова цінність цього підходу полягає у можливості поєднати вітчизняну теоретичну традицію з вимогами сучасної доказової практики, що відкриває перспективи для подальших емпіричних досліджень.

Література:

1. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. 3-є вид. Київ : Либідь, 2004. 288 с.
2. Татенко В. О. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 2016. 94 с.
3. Розов В. І. Методи та техніки психологічної роботи з опрацювання травматичного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2024. № 2. С. 46-52.
<https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.9> URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/304>

Vlasova O. I.

PREDECESSORS OF THE CREATIVE PERSONALITY OF VOLODYMYR ROMENTS

A notable feature of Volodymyr Roments's work, which invariably attracts the attention of his readers, is the author's extremely broad not only philosophical

and psychological, but also literary and artistic erudition, the active use of works of fiction in the scientific analysis of the phenomenology of the mental and teaching of psychology.

In searching for the origins of such a methodology, it is appropriate to turn to the literary and artistic heritage of Nikolai Gogol, who, at one time, was seriously interested in world history and even gave public lectures in this area of scientific knowledge. An eloquent illustration of the synthesis of the writer's scientific and historical interest and literary and artistic talent is a small historical sketch from his cycle "Arabesques" entitled "Life" (1835), an excerpt from which is given below in the translation of Alexander Litvinenko.

The needy son of the desert had a dream:

The great Mediterranean Sea lies and stretches, and from three different sides they look at it: the burning shores of Africa with thin palm trees, the bare Syrian deserts and the populous, all-seas coast of Europe.

<...> And Egypt speaks, shaking the thin palm trees, the inhabitants of its plains, and directing the needles of its obelisks: "Peoples, listen! I alone have known and comprehended the secret of life and the secret of man. All is perishable. Poor arts, miserable pleasures, even more miserable glory and feats. Death, death rules over the world and man! ...".

<...> And the bright world of the Greeks speaks, clear as the sky, like morning, like youth, and, it seemed, instead of words, the breath of a piper could be heard: "Life was created for life. Develop your life and develop its pleasures with it. Bring everything to it. ... Life was created for life, for pleasure - know how to be worthy of pleasure!...".

<...> And Rome, covered with iron, speaks, shaking a shining forest of spears: "I have comprehended the secret of human life. Peace is humiliating for man, it destroys him in himself. The size of arts and pleasures is small for the soul. Pleasure in gigantic desire. The life of nations and man without loud exploits is shameful. Glory, glory strive, man! ...".

But Rome stopped and turned its eagle eyes to the east. Greece turned its beautiful eyes, wet with delight, to the east; Egypt turned its muddy, colorless eyes to the east...

A stony land; a downtrodden people; a sparsely populated village nestled against bare hills, sparsely, unevenly shaded by a withered fig tree. Behind a low and dilapidated fence stands a donkey. A baby lies in a wooden manger; an immaculate mother bends over him and looks at him with tearful eyes; above him a star stands high in the sky and illuminates the whole world with a wonderful light. <...> [1].

To such a vivid artistic and literary picture, we should add that the collected works of Gogol (Gogol, M. V, vol. 19, PSS in 23 vol.) also preserve his numerous ethnographic notes, among which are many examples of Ukrainian folklore and sketches of the national character of Ukrainians, which he actively used when writing works of art, in particular, the story "Taras Bulba". In addition, at the invitation of the first rector of Kyiv University - Mykhailo Maksimovich, Gogol was going to teach a course in world history at Kyiv University of St.

Volodymyr. Unfortunately, the writer never received the desired position. His candidacy was rejected by the Russian Ministry of Education. However, in the same cycle of "Arabesques" we find a note written by him for this unfulfilled project "On the Teaching of World History", dated 1834. This, as is known, is also the year of the founding of Kyiv University. In our opinion, the above-mentioned note prepared by Gogol, as well as the presented work, objectively demonstrate the kinship of the methodological approaches of this great writer and academician Volodymyr Romenets, their continuity in terms of the possibilities of interpreting the history and psychology of humanity through the prism of psychological and artistic vision.

It would be appropriate to mention here that at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century, many works by teachers of Kyiv University and specialists affiliated with it were devoted to the development of the methodology for studying history, the history of philosophy and psychology. Thus, the head of the philosophy department of St. Volodymyr University, Professor Oleksiy Gilyarov, wrote such thorough works as "The Scheme of the History of Philosophy in the Light of Historical Materialism", "A Brief Dialectical Review of the History of Philosophy, Divided into 13 Periods from the Beginning to the Present Day". The publication of lectures by O. Gilyarov's student and G. Chelpanov – Archpriest Vasily Zenkivsky, devoted to the history of philosophy, still enjoys a well-deserved authority among humanities specialists.

Gustav Shpet, who also completed a course of study at Gilyarov's department, dedicated his master's thesis "History as a Subject of Logic" (1916) to philosophical and historical studies. In 1922, the first part of his large-scale work "An Outline of the Development of Russian Philosophy" was published, in which the author did not only traces the development of philosophical ideas on domestic soil, but also from the position of a cultural and historical vision analyzes the peculiarities of the formation of the social stratum of the intelligentsia as a subject of the creation of philosophical knowledge. Another Kyiv student, and in Soviet times a famous psychologist and teacher, rector of the Academy of Communist Education of the USSR, Pavlo Blonsky, was seriously engaged in the history of philosophy and psychology in 1908–1918. It is also known that in those years he, like some other colleagues in the pen, was invited by the restless Gustav Shpet to the project of creating a textbook on the history of psychology (1918).

Continuing the creative tradition of his predecessors, Volodymyr Romenets, in his report "Subject and Principles of Historical-Psychological Research", prepared for the defense of his doctoral dissertation (the defense took place in 1990 at the interregional specialized academic council for awarding the degree of Doctor of Psychological Sciences for the totality of the researcher's works), justifies the productivity of applying the action principle in the organization of historical-psychological research (Romenets V. A., 1966-1990) and reveals the leading problems in the history of psychology of various cultural-historical regions of the world, shows their correspondence to the structural

elements of the act and generalizes the method of interpreting the mental according to this criterion. Thanks to this, in the history of the development of scientific psychology, the author distinguishes 3 periods: 1) substantive: structural correspondence of the psyche to its impermanent (substantial) basis (mythological psychology, psychology of the Ancient World and the Middle Ages); 2) phenomenological: dialectical change of mental phenomena as ways of self-knowledge of spirit, matter, depending on the position of observation (psychology of the Renaissance, Enlightenment, Modern times); 3) stage of development: psyche, which adaptively and creatively appropriates the world in the forms of ethical, artistic, scientific, technical activity (scientific psychology of the 19th-20th centuries).

Thus, the magnificent History of World Psychology is not only the work of the life of academician Volodymyr Romenets, in which "the logic of action in the system of psychology basically coincides with the logic of action in the History of World Psychology". It is also a natural step in the development of the domestic methodology of the cultural-historical approach in the study of the formation of the history of mankind and philosophical-psychological thought, which for many years has been developed by the professorship and graduates of Kyiv University as a classical educational institution of higher education and science of Ukraine.

Literature:

1. Канонічна психологія Володимира Роменця (до 100-річчя від дня народження) : наукове видання / за ред. Олени Власової, Івана Данилюка, Віталія Панка; Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2026. 325 с.

Вовченко В. А.

МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ В. А. РОМЕНЦЯ

Сучасні реалії воєнного часу в Україні зумовили масштабне зростання кількості осіб із травматичним досвідом — ветеранів бойових дій, вимушених переселенців, цивільних. Травматичні події руйнують систему психологічних ресурсів особистості на різних рівнях — когнітивному, емоційному, соматичному та соціальному [1; 3], водночас зриваючи цілісну структуру вчинку, через яку, за В. А. Роменцем [2], реалізується психічне життя людини у світі. Психологічна допомога потребує науково обґрунтованих підходів до розуміння механізмів виснаження і відновлення ресурсів особистості, оскільки традиційні монотерапевтичні підходи нерідко виявляються недостатніми у роботі з комплексною травматизацією, що зачіпає всі компоненти вчинкового циклу.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування можливості поєднання мультимодального психотерапевтичного підходу до відновлення системи психологічних ресурсів особистості в умовах переживання кризових станів і наслідків психологічних травм з канонічною українською теорією вчинку, розроблену В. А. Роменцем з його учнями. Це дозволить розглядати відновлення ресурсів у системі компонентів вчинкового циклу особистості, розкриваючи нові можливості аналізу поведінки в контексті особистісних ситуації, процесуальності та рефлексії набутого досвіду.

У теорії вчинку психічне життя розгортається через чотири послідовні компоненти — ситуацію, мотивацію, дію та післядію, які утворюють цілісну структуру вчинку як «логічного осередку психічного». Травматична подія порушує цю цілісність на всіх її рівнях: ситуація переповнює людину і втрачає опосередкованість значеннями; мотивація паралізується станом безпорадності; дія, заблокована у момент травми, фіксується як неопрацьований імпульс у тілі (за Б. ван дер Колком [3]); післядія не відбувається — спогад залишається замороженим, не інтегрованим у смислову структуру життя. Спіраль втрат за С. Гобфоллом [1] є наслідком зриву вчинкового циклу: людина, позбавлена здатності завершувати свої вчинки, втрачає ресурси швидше, ніж може їх відновлювати.

Розроблений у межах дослідження мультимодальний підхід дає терапевту інструменти для роботи з кожним компонентом вчинкового циклу. EMDR-терапія опрацьовує заблоковану в момент травми дію, здійснюючи її в безпечних умовах і завершуючи перехід до післядії. Гештальт-терапія відновлює контакт із потребами та саморегуляцію, повертаючи мотиваційну спроможність. Схема-терапія працює з ранніми дезадаптивними схемами, що сформувались на стику попередніх вчинкових циклів і блокують ресурсне функціонування у теперішньому. Когнітивно-поведінкові техніки реструктуризують дисфункціональні переконання, перетворюючи рефлексивний підсумок травми на ресурс для подальших вчинків. Тілесно-орієнтовані техніки повертають відчуття безпеки у власному тілі, відновлюючи матеріальну основу вчинкової дії. Жодна з модальностей окремо не охоплює весь цикл вчинку; разом вони відповідають емпірично доведеному факту, що результати психотерапії травми визначаються адаптацією лікування до індивідуальних характеристик пацієнта і якістю терапевтичного альянсу.

Фазова триетапна модель терапевтичного процесу безпосередньо відтворює структуру вчинку, послідовно відновлюючи її компоненти. На першому етапі (стабілізація) формується терапевтичний альянс, проводиться оцінка ресурсного стану та впроваджуються техніки саморегуляції — повертається опосередкованість ситуації значеннями і базова мотиваційна спроможність клієнта. На другому етапі (опрацювання) здійснюється безпосередня робота з травматичним досвідом з паралельною розбудовою системи ресурсів — здійснюється заблокована у момент травми дія, передусім засобами EMDR-терапії та тілесно-орієнтованих технік. Третій етап (інтеграція) відповідає післядії у роменцівському розумінні:

закріплення ресурсних станів, опрацювання дезадаптивних схем, формування адаптивних переконань і смислової переробки пережитого, тобто рефлексивне завершення вчинкового циклу та повернення травматичної події у безперервність життєвого шляху особистості.

Таким чином, мультимодальний психотерапевтичний підхід, узгоджений з логікою вчинкової психології В. А. Роменця, є перспективним науково обґрунтованим інструментом відповіді на виклики масової травматизації українського суспільства. Інтерпретація фазової моделі терапії травми крізь призму вчинкової структури об'єднує західну доказову традицію психотерапії з вітчизняною теоретичною спадщиною і відкриває нові можливості для відновлення психологічних ресурсів особистості як цілісного суб'єкта вчинкового життя.

Література:

1. Hobfoll S. E. The influence of culture, community, and the nested-self in the stress process: Advancing conservation of resources theory. *Applied Psychology: An International Review*. 2001. Vol. 50, No. 3. P. 337–421.

2. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ століття : навч. посіб. Київ : Либідь, 1998. 992 с.

3. Van der Kolk B. A. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York : Viking, 2014. 464 p.

Володарська Н. Д.

ПОНЯТТЯ ВЧИНКУ В СТРАТЕГІЯХ РЕАГУВАННЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ ЯК ЧИННИК ВНУТРІШНЬОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Основою відновлення позитивного психічного здоров'я людини в кризові життєві ситуації є належний рівень розвитку у людини самопізнання свого внутрішнього світу, внутрішніх ресурсів і готовність у разі необхідності вносити адекватні зміни в проявах цих ресурсів. У парадигмі неklasичної психології особистість характеризується з погляду її здатності реалізовувати власні можливості через докладання психологічних ресурсів. У постмодерній психології припускають, що успішне долаття людиною викликів долі пов'язано з її умінням оцінити власні ресурси. Проводячи паралелі з поняттям вчинку у роботах В. А. Роменця, можна припустити, що вчинкова дія є не тільки проявом певних копінг-стратегій особистості, але й оцінкою можливостей власних внутрішніх ресурсів [1]. **Метою** дослідження є визначення вчинкової дії як прояву копінг-стратегії особистості в актуалізації її внутрішньої ресурсності.

У психологів-практиків, психотерапевтів застосовується термін психологічні ресурси, «опора на власні ресурси клієнта», актуалізацію

власних ресурсів. Ми спираємось на теоретичні підходи українських психологів Л. Сердюк, О. Чиханцової, С. Кузікової, О. Штепи та інших [2]. Саме поняття «ресурс» особистості переводиться в площину психологічної «ресурсності особистості» як здатності актуалізувати власні ресурси. За основу ми берем, виділені українською психологінею О. Штепою, психологічні ресурси особистості: творчість; уміння оновлювати власні ресурси; любов; робота над собою; допомога іншим; знання власних ресурсів; успіх; доброта людей; впевненість у собі; прагнення мудрості; самореалізація у професії; віра у добро; уміння використовувати власні ресурси. Для визначення стратегій реагування в складних життєвих обставинах застосовується методика Річарда Лазаруса на визначення внутрішніх ресурсів: когнітивно-феноменологічні здатності людини (здатність чинити опір, емоційна стабільність, атрибутивні тенденції), що у співвідношенні з характеристиками «зовнішніх» вимог зумовлюють тип стресової реакції індивіда [3].

Саме оперування цими ресурсами (через знання та уміння їх оновлювати) стає основною вчинкової дії, розвитку внутрішньої ресурсності особистості в складних життєвих обставинах. Застосування технологій актуалізації стратегій реагування в стресових ситуаціях створює умови для реалістичного оцінювання своїх психологічних можливостей та розвитку ресурсності особистості. Знання певних обмежень в цих можливостях створює умови оновлювання власних психологічних ресурсів шляхом творчості, гармонії у взаєминах, створення творчих ідей в професійній діяльності, успіху, любові. Метод «Опитувальника психологічної ресурсності особистості» (О. Штепи) є поєднання в своїй основі теоретичних підходів Селігмана, Петерсона (ідея позитивних ресурсів як «сил характеру»), методики визначення рівня актуалізації психологічних ресурсів саморозвитку особистості С. Кузікової, також ідея («консервування внутрішніх ресурсів») С. Хобфолла, в якій внутрішніми ресурсами означені ті, що є цінними для людини і допомагають їй адаптуватись в стресовій ситуації [2].

За допомогою гугл-форми опитано 145 респондентів (м. Київ, 2026 р.). Важливим в оперуванні власними ресурсами було визначено: реалістичне оцінювання їх, вміння реалізовувати їх через постановку життєвих цілей, планів, гармонію в спілкуванні з іншими людьми, вміння оновлювати власні ресурси шляхом творчості, любові, успіху в професійній діяльності. Наукова новизна дослідження полягає в визначенні особливості вчинкової дії як копінг-стратегії в умовах війни. Практична значущість дослідження в виокремленні актуалізованих копінг-стратегій особистості в складаних умовах війни, що створюють підґрунття для диференційованого планування психологічних інтервенцій у відновленні внутрішніх ресурсів особистості. Припущено, що різні етапи війни (активні бойові дії, прифронтові зони, відносно безпечні території, непередбачуваність та хаотичність подій, таких як раптові обстріли, евакуації або зміни в комунікаціях) створює нерівномірний рівень внутрішньої ресурсності особистості. У випадку

виникнення труднощів у досягненні бажаного (оскільки зустрічаючись з новим, невідомим, таким, що не відповідає наміченому, сфантазованому) виникає розгубленість, втеча-уникнення, конфронтаційний копінг або дистанціювання. У таких випадках для людини не створюються умови для розвитку внутрішніх ресурсів. Лише впевненість у власні сили, наявність чітких цілей і здатність їх досягати формує стратегії відповідальності, здатності відстояти власні принципи, вчинкові дії, що збільшує рівень внутрішньої ресурсності особистості. Були отримані найбільші показники копінг-стратегій по категоріям: планування вирішення проблеми; пошук соціальної підтримки та позитивна оцінка. Такі копінг-стратегії характерні при середньому і низькому рівні внутрішньої ресурсності. Саме пошук підтримки в складні сучасні реалії стає тим внутрішнім ресурсом, який допомагає особистості проявити вчинкову дію.

Література:

1. Роменець В. А. Психологія творчості. Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 513 с. URL: <https://lib.in.ua/135169-posibnyk-psyhologiiia-tvorchosti/>

2. Штепа О. С . Аналіз та інтерпретація емпіричної багатофакторної моделі психологічної ресурсності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 28. С. 670-682. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_28_57

3. Lazarus R. S. Stressbezogene transaktionen zwischen Person und Umwelt. In R. Nitsch (Hrsg.). *Stress: Theorien, Untersuchungen, Massnahmen*. Bern: Huber, 1981. S.213-259.

Гобан М. Д.

Науковий керівник: Т. С. Кириленко

МЕДИКО–ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ

Необхідність здійснення широкого спектру заходів із реабілітаційної допомоги громадянам України, що постраждали в наслідок повномасштабного вторгнення російської федерації, ґрунтується на тому, що воєнні дії призвели і продовжують призводити до обмеження життєдіяльності та негативного впливу на психічний статус та соматичне здоров'я всіх, дотичних до подій військового часу.

Це в першу чергу стосується тих, хто приймав безпосередню участь у бойових діях: військовослужбовців та екскомбатантів. Крім того, оскільки стан їх ментального здоров'я залежить також від їх відносин з рідними та близькими особами до цієї групи необхідно віднести членів їх сімей.

Дослідження структури контингенту за медико–соціальними ознаками, який підпадає під визначення «військовослужбовці, ветерани та члени їх сімей» дозволяє виділити в ній наступні групи:

1. Особи, які безпосередньо приймали участь в бойових діях.

1.1. Військовослужбовці учасники бойових дій, без фізичних травм. За досвідом реабілітації учасників бойових дій (клінічні санаторії «Курорт Брезівські мінеральні води» та «Роща») понад 70% – бійців мають розлади сну, більше 60% – підвищену тривожність. Майже в усіх є скарги на фізичну втомленість, виснаженість, спустошеність. Об'єктивні клінічні обстеження виявляють наявність проявів посттравматичних психічних розладів, які потребують професійної медичної психотерапевтичної допомоги. Крім того, високе фізичне навантаження під час здійснення бойових завдань, в абсолютній більшості випадків призводить до мікротравм різних відділів опорно–рухового апарату, периферичної нервової системи, ушкодження хребта. Все це вимагає активного застосування як методів фізичної терапії та ерготерапії, так і природних курортних лікувальних факторів та методів преформованої природи.

Для цієї групи необхідно застосовувати комплексну реабілітаційну програму з обов'язковою психотерапевтичною медичною допомогою. Що обумовлено доцільністю та необхідністю застосування фармакологічних та інших суто лікарських засобів.

1.2. Військовослужбовці учасники бойових дій, які перенесли бойову травму або у них наявне соматичне захворювання. Зазвичай соматична патологія наявна майже у всіх осіб вікової категорії від 35 років. Це дозволяє поставити їм діагноз коморбідної патології. Це поєднання двох або більше захворювань з тривалим перебігом у пацієнта, які пов'язані патогенетичними механізмами або зіставлені за часовим перекриттям, поза вимірами активності кожного з них. Такі стани виникають в наслідок перенесених контузій, поранень до яких ще додаються соматичні проблеми та психогенний посттравматичний синдром.

Програма реабілітаційної допомоги має обов'язково включати медико–психологічні заходи, як необхідний фактор успішності корекції соматичної патології. Зазвичай вона потребує застосування достатньо активних фармакологічних засобів психокорекції та техніки спеціального психологічного впливу з активним використанням традиційних рекреаційних можливостей санаторно–курортних закладів. Високу клінічну ефективність за нашим досвідом і за даними літератури від часів Другої Світової війни та інших військових конфліктів, довели застосування в першу чергу – природних та преформованих лікувальних факторів (кліматотерапія, бальнеотерапія, пелоїдотерапія, гідрокінезотерапія, електро–світло–магнітолікування тощо) [2, 3].

2. Військовослужбовці, які в наслідок воєнних дій зазнали фізичної шкоди своєму здоров'ю і набули сталі ознаки обмеження життєдіяльності (інвалідність).

Більшість цих людей проходять тривалий період лікування в госпітальних умовах. Багато хто з них потребує протезування. Що вимагає для цього контингенту реабілітаційної фізичної допомоги високого рівня та значного обсягу у післягострому і довготривалому реабілітаційних періодах після перенесених травм та захворювань.

Це найбільш складний контингент для реабілітації. Досвід свідчить, що найкращим вибором реабілітаційної допомоги для цих пацієнтів є відновлювальні програми які спроможні формувати саме санаторно–курортні заклади. Де є обов'язковий компонент у вигляді преформованих лікувальних факторів. Їх адаптаційні властивості сприяють нормалізації діяльності органів і систем, створюють умови для опанування пацієнтами навичок медичної і соціальної реабілітації. Командна та синхронізована робота психологів, реабілітологів, лікарів дозволяє таким постраждалим повертатись в цивільне суспільне життя.

3. Члени сімей військовослужбовців: діти, жінки, інші близькі родичі:

3.1. Ті, що мають тісні та постійні контакти з бувшими військовими (у відставці) або з тими хто знаходиться на службі, був у зоні військових дій і зараз проживають або в одному з ними помешканні або поруч.

3.2. Сім'я де є інвалід – учасник бойових дій

3.3. Сім'я де є рідна людина (син, донька, батько, мати), яка знаходиться у зоні військових дій.

З психологічної точки зору це найбільш складна група. Вона потребує командної роботи психологів, психотерапевтів, працівників соціальних служб. За нашим досвідом сімейне перебування в санаторному закладі сприяє розриву соціально–психологічного кола вад, яке формується внаслідок перенесених травм у всіх членів сімей військовослужбовців. Практика доводить також, що санаторій стає тим закладом де члени сімей військовослужбовців мають можливість отримати повноцінне комплексне обстеження, що стає підґрунтям ефективного плану медичної корекції [4].

Таким чином, ці чотири категорії громадян України, що постраждали в наслідок війни, не можуть бути обмежені засобами суто психологічної підтримки, а потребують комплексного диференційованого відновлювального впливу в умовах багатопрофільних спеціалізованих реабілітаційних закладів. Серед яких на теперішній час найбільша мережа представлена санаторно–курортними установами.

Необхідно також відмітити, що успішність реалізації системи реабілітаційних заходів для контингенту військовослужбовців та членів їх сімей не може бути реалізована у межах виключно установ мережі відомчої військової медицини. Вона потребує ресурсного забезпечення всієї системи національної охорони здоров'я.

З урахуванням рекомендацій ВООЗ, досвіду медицини провідних країн світу, вітчизняної охорони здоров'я та власних спостережень (зокрема організації медичного обслуговування ветеранів та інших особливих

контингентів) відокремлення та вибіркоче медичне обслуговування таких контингентів з медичної та соціальної точки зору не є ефективним.

Тому ВООЗ рекомендує розробку національних стратегій реабілітації, де реабілітаційна допомога військовим та членам їх сімей пов'язана із загальними системними діями органів влади, медичними і науковими установами, соціальними, освітніми та іншими відомствами і службами, які спрямовані на відновлення потенціалу здоров'я і повноцінного соціального життя всіх, хто цього потребує [2].

З урахуванням стрімкого зростання кількості осіб зазначених контингентів, що потребують реабілітації, та очікуваного подальшого її збільшення, на нашу думку назріла необхідність прийняття Національної програми їх комплексної медико–психологічної реабілітації, яка би:

охоплювала усі ці контингенти осіб, що постраждали внаслідок воєнної агресії РФ;

визначила відповідальні органи за облік осіб, що потребують реабілітації, порядок направлення пацієнтів на реабілітацію;

передбачала пріоритетне використання для реабілітації у після гострий та довготривалий період мережі санаторно–курортних закладів незалежно від форми їх власності і підпорядкування, але таких, що мають для цього необхідний потенціал;

використовувала для її фінансування як кошти Державного бюджету, так і бюджетів регіонів, територіальних громад та інших джерел, не заборонених Законом.

Література:

1. Волянський О. М., Кіх А. Ю., Корченко В. В. Застосування стандартів НАТО при проведенні реабілітації військовослужбовцям з ампутованими кінцівками. *Військова медицина України*. 2019. 2. Том 19. С. 78–86.
2. Alruwaili A., Khorram-Manesh A., Ratnayake A., Robinson Y., Goniewicz K. The Use of Prehospital Intensive Care Units in Emergencies-A Scoping Review. *Healthcare (Basel, Switzerland)*. 2023. Vol. 11(21), 2892. <https://doi.org/10.3390/healthcare11212892>
3. Camp N. M. The Vietnam War and the ethics of combat psychiatry. *The American journal of psychiatry*. 1993. Vol. 150(7). P. 1000–1010. <https://doi.org/10.1176/ajp.150.7.1000>
4. Finnegan A, Randles R. Prevalence of common mental health disorders in military veterans: using primary healthcare data. *BMJ military health*. 2023. Vol. 169 (6). P. 523–528. <https://doi.org/10.1136/bmjmilitary-2021-002045>

ВЧИНОК В КОНТЕКСТІ ЛИЦЕМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

В своєму житті майже всі люди в тій або іншій мірі реалізують стратегії лицемірної поведінки - з метою маскуванню істинної мотивації і отримання особистої вигоди, або внаслідок інших причин. Що саме змушує людину робити вибір на користь лицемірства? Дати відповідь на це питання допоможе лише планомірне дослідження психологічної суті і чинників, які змушують людину поступатися поведінковим підтвердженням власних принципів. Актуальною **метою** даного психологічного дослідження є розгляд динаміки лицемірної поведінки в контексті концепції вчинку В. А. Роменця.

Поняття лицемірства в побутовому розумінні зазвичай використовується для позначення нещирості та брехливості, а «звання лицеміра» має яскраву негативну конотацію, апелюючи до браку моралі у суб'єкта, який реалізує лицемірну стратегію поведінки. В науковому дискурсі найбільш загальне визначення лицемірства або лицемірної поведінки передбачає факт розходження слів та дій суб'єкта, невідповідності між заявленими актором принципами і його подальшими вчинками. Подібне трактування передбачає наявність двох основних складових, необхідність наявності яких є передумовою лицемірства: 1. Маркування власних позицій, принципів і переконань в певній соціальній ситуації (наприклад, суб'єкт відкрито словесно проголошує оточуючим, що важливо підтримувати чистоту в місті); 2. Поведінка, вчинок, який протилежний проголошеним принципам і позиціям (цей же суб'єкт викидає сміття повз смітники у місті).

При цьому найчастіше основним критерієм розрізнення власне лицемірства й інших психологічних феноменів, які також передбачають поведінкову або оціночну невідповідність, є мотиваційний компонент - наявність вигоди, особистого інтересу в реалізації стратегії лицемірної поведінки. Загальною структурою лицемірства з психологічної точки зору включає такі елементи [3]:

- Поведінкова невідповідність: факт внутрішньої суперечності між позиціями, переконаннями (які були позначені актором як особистісно значимі для нього) та здійснюваним в подальшому вчинком. Саме ця непослідовність слів і дій є основою лицемірної поведінки. В поведінковому плані характерною ознакою лицемірства є те, що лицемір не тільки не дотримується проголошених норм в своїх вчинках, але і активно вимагає дотримання цих норм від інших.

- Мотиваційний компонент: наявність вигоди, яка підштовхує до просування певних особистих інтересів через реалізацію лицемірної поведінки. При цьому «вигода» не обов'язково має матеріальне вираження. Особистий інтерес в цьому випадку може полягати в набутті статусу, збереженні позитивного Я-образу тощо. Навіть за умови наявності

альтруїстичних міркувань актор все одно матиме подвійну мотивацію, де «альтруїзм» буде служити ширмою для необхідності задоволення власного Его, підкріплення образу себе як високоморальної людини.

- Емоційно-оцінний компонент: відчуття переваги над іншими, наявність системи подвійних стандартів при оцінці власних вчинків та дій інших людей. Тобто лицемір застосовує одні критерії оцінки (більш «м'які») при оцінюванні свого вчинку, інші критерії (висока «планка») – для оцінки дотримання норм в діях інших людей.

Далі ми спробуємо поєднати ключові елементи лицемірної поведінки із визначенням вчинку істини (як протилежності лицемірства в ситуації вибору) [1] та розглядом вчинку як основного елементу, який опосередковує взаємодію особистості і світу [2] з метою розкриття **динаміки лицемірної поведінки**:

Ситуація і можливість вибору. В ході взаємодії суб'єкта із оточуючим світом виникає ситуація вибору – діяти відповідно до системи власних світоглядних переконань і принципів (при цьому людина може як щиро вірити в істинність власних ідеалів, так і з самого початку лише привселюдно удавати прихильність певним принципам).

Мотивація – боротьба мотивів. Мотив, який схиляє до здійснення лицемірного вчинку, якимось чином апелює до отримання особистої вигоди (матеріальна вигода, соціальний статус, безпека, комфорт тощо). Протилежні ж мотиви спонукають до гармонійної узгодженості вчинку із світоглядними переконаннями і цінностями.

Дія: або слідування мотивації отримання вигоди і лицемірного розходження вчинку із постульованими раніше нормами; або реалізація вчинку правдивості, набуття цілісності й підтвердження своєї конгруентності через реалізацію вчинку істинності (вибір на користь «бути», а не тільки «здаватися», навіть всупереч особистим інтересам).

Післядія. На цьому етапі можливими наслідками на особистісному рівні може бути усвідомлення правильності зробленого вибору, або ж самообман (з метою нівелювання когнітивного дисонансу внаслідок неузгодженості своїх слів і дій). На соціальному рівні вчинок індивіда може бути оцінений оточенням (наявність зворотного зв'язку).

Таким чином, лицемірство є поведінковим явищем неузгодженості постульованих суб'єктом норм і принципів із подальшою поведінкою. Критеріями розрізнення лицемірної поведінки можна вважати сам факт неузгодженості слів із діями, наявність мотивації отримання наукової вигоди, а також наявність системи подвійних стандартів при оцінці власної поведінки і дій оточуючих. Наукова цінність окреслених умовиводів полягає в розгляді феномену лицемірства як вчинку – із виокремленням таких етапів його динаміки як ситуація вибору, боротьба мотивів, дія та післядія.

Література:

1. Кириленко Т. С. Вчинок істини. Основи психології: підручник. О. В. Киричук, В. А. Роменець (Ред.). 6-е вид. Київ: Либідь, 2006. 541-546.
2. Роменець В. А. Вчинок і світ людини. Основи психології: підручник / за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. 6-е вид. Київ: Либідь, 2006. С. 383-401.
3. Alicke M., Gordon E., Rose D. Hypocrisy: What counts? *Philosophical Psychology*. 2013. Vol. № 26(5). P. 673–701. DOI:[10.1080/09515089.2012.677397](https://doi.org/10.1080/09515089.2012.677397)

Данилюк І. В.

ВОЛОДИМИР РОМЕНЕЦЬ І ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ: МІЖ СПАДЩИНОЮ ТА ІНСТИТУЦІЄЮ

Володимир Роменець належить до тієї рідкісної категорії мислителів, які з'являються в академічній системі вкрай рідко — людей, що розуміють: без глибокого знання того, як психологія думала про себе впродовж тисячоліть, будь-яке сучасне теоретизування висить у повітрі. Сім томів з історії світової психології — від античності до сучасності — це фундаментальний архітектурний проект. Такий масштаб вимагає не лише ерудиції, але й певної філософської сміливості: треба мати власну концептуальну рамку, інакше масштаб матеріалу стає концептуально некерованим.

Засновуючись на детальному аналізі класичних та сучасних йому джерел, В. Роменець піддає критиці спроби звузити предмет психології до поведінки, яку можна об'єктивно зареєструвати (біхевіоризм), до несвідомих психічних процесів (психодинамічні підходи); так само, методика дослідження на його думку не має обмежуватися тестами та експериментом. Він наголошує на неприпустимості «тестової манії», не заперечуючи, тим не менше, корисності цього методу [1, 63].

Особливо важливо розрізнити роменцівське поняття вчинку, біхевіористське поняття поведінки та феноменологічно-соціологічне поняття дії. Йдеться не просто про різні терміни, а про різні антропологічні моделі людини.

У біхевіористичній традиції поведінка є передусім зовнішньо спостережуваною реакцією організму на стимули середовища. Її головна перевага — можливість об'єктивної реєстрації, вимірювання і прогнозування. Але ціною цього стає методологічне винесення за дужки внутрішнього смислу, морального виміру та культурно-історичного контексту людської дії. Поведінка тут принципово десуб'єктивована.

У веберівській та феноменологічній традиції центральною стає вже не поведінка, а дія — тобто акт, наділений суб'єктивним смислом для самого

індивіда. Макс Вебер визначав соціальну дію саме через орієнтацію на значення та інших людей. Феноменологія ж прагнула описати структуру пережитого досвіду, спосіб, у який людина конститує світ значень. Однак навіть тут моральний вимір не завжди є внутрішньо необхідним елементом аналізу.

Роменець натомість вводить категорію вчинку як значно ширшу антропологічну одиницю. Вчинок у нього — це не просто реакція і не лише суб'єктивно осмислена дія. Це акт, у якому одночасно поєднуються ситуація, мотивація, дія, переживання її наслідків і морально-культурна відповідальність суб'єкта. Вчинок завжди виходить за межі чистої поведінкової події, оскільки включає ставлення людини до власної дії та її місця у людському світі.

Саме тому вчинок у Роменця претендує бути не лише психологічною, а антропологічною категорією — точкою перетину психіки, культури, історії та етики. Людина тут постає не як носій реакцій і навіть не лише як носій смислів, а як істота, що відповідає за спосіб своєї присутності у світі.

Те, що Роменець заклав підвалини вітчизняної історико-психологічної науки саме в радянській і пострадянській період — факт, на який варто звернути увагу. З одного боку, це означає інституційне визнання; з іншого — неминуче постає питання, наскільки концептуальний апарат його праць був вільний від ідеологічних обмежень епохи. Це методологічна проблема, яка стосується будь-якого великого наукового проекту, реалізованого всередині радянської ідеологічної або пострадянської системи.

Окремої уваги потребує питання громадянської позиції В. Роменця. Після «Розстріляного відродження» 20-30-х рр. інтелігенція в Україні опинялася перед вибором — або голосно, але недовго опиратися тоталітарним настановам радянської держави, або стати конформними пристосуванцями. Втім, як зазначають М. Стріха та С. Грабовський у випуску радіожурналу «Країна Інкогніта», існував і третій шлях — усвідомлюючи обмеження та ризики по можливості ігнорувати офіційні приписи та догми, максимально зберігаючи свободу в наукових пошуках та викладанні. Володимир Андрійович день у день писав та видавав роботи українською мовою, викладав нею в університеті, хоча задля цього приходилося долати нерозуміння та спротив. Завдяки цьому читачам та студентам передавався україномовний термінологічний апарат — невід'ємна складова науки [2].

Володимир Роменець практично все життя пропрацював на відділенні психології філософського факультету Шевченківського університету, і це означає, що його концептуальний апарат формувався і трансливався в конкретному інституційному середовищі з його ієрархіями, традиціями і обмеженнями. Факультет психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка був і є, без перебільшення, центральним вузлом української академічної психології — звідси виходять викладачі для інших університетів, тут формуються стандарти дисципліни. Це означає, що питання про реалізацію ідей Роменця в Шевченківському університеті — це

фактично питання про те, в якому стані перебуває теоретична психологія в Україні загалом.

На факультеті існує кафедральна структура, яка зберігає і відтворює його підходи — насамперед через курси з історії психології, етнокультурної психології та загальнопсихологічної теорії. Його семитомна історія психології функціонує як базовий навчальний ресурс, що само по собі є значним інституційним досягненням. Небагато українських науковців можуть похвалитися тим, що їхні праці стали стандартом університетської освіти.

Проблема однак у тому, що перетворення наукового тексту на підручковий канон майже завжди супроводжується його дидактичним спрощенням. Студенти засвоюють висновки і схеми, але не метод мислення, що за ними стоїть. Це загальна закономірність, не специфічна для Роменця, але у його випадку вона особливо гостра, оскільки його підхід принципово процесуальний — він про те, як психологія думала, а не лише що вона думала.

Вчинкова концепція в навчальному процесі: тут варто розрізнити два рівні. На рівні декларацій вчинок як категорія присутній у програмах, семінарах, дипломних роботах. На рівні реального дослідницького інструментарію — вчинкова концепція в цих дослідженнях якщо і з'являється, то переважно у теоретичному вступі, але не у методологічному ядрі. Це не обов'язково погано — запозичення робочих інструментів є нормальною науковою практикою. Але це свідчить про те, що ідеї Роменця не до кінця операціоналізовані у вигляді конкретних дослідницьких методів, придатних для емпіричної роботи. А без переходу від загальної категорії до процедур аналізу конкретного психологічного матеріалу концепція ризикує залишитися переважно світоглядною або герменевтичною схемою.

КНУ імені Тараса Шевченка як інституція відтворює певну модель психологічної науки, де теоретична і емпірична робота існують у відносній ізоляції одна від одної. Володимир Роменець був насамперед теоретиком і істориком — і його спадщина природно тяжіє до теоретичного полюсу. На сьогодні науковці факультету психології намагаються поєднувати теорію і практику, рухаючись в протилежному напрямку: до конвергенції теорії з нейронауками, поведінковою генетикою, крос-культурними емпіричними даними. Тому дуже важливим є те, щоб науковці факультету психології могли адаптувати його концептуальні напрацювання до цього нового ландшафту.

Евристична цінність попри обмеження. Для розкриття зв'язку історії психологічної думки з історією людської культури В. Роменець використовує вчинковий принцип. “Саме через структуру вчинку, як він тлумачиться в історичному ключі, відкривається можливість показати справжні зв'язки психології з іншими дисциплінами, евристичну взаємодію між ними. Вчинок виступає також загальним феноменом людської культури” [3, 53].

Вчинок як центральна категорія психологічного аналізу — це справді

нетривіальна ідея, що має потенціал для діалогу з гуманістичною та екзистенційною психологією, феноменологією, навіть з еволюційними підходами до моральної поведінки.

Володимир Роменець робить хід, який у філософській традиції має довгу історію — він шукає одиницю аналізу, що була б одночасно психологічною і культурною, індивідуальною і надіндивідуальною. Вчинок у цьому сенсі претендує бути неподільною одиницею: він містить у собі одночасно ситуацію, мотивацію, дію і післядію — і тому може служити точкою перетину між психологічним і культурно-історичним аналізом. Це концептуально елегантне рішення, і недооцінювати його не варто.

Зв'язок з іншими дисциплінами через вчинок також не є довільним. Етика, право, релігія, мистецтво — всі ці сфери культури організовані навколо питання про людський акт: що людина зробила, чому, за яких умов, з якими наслідками і яка її відповідальність. Роменець має рацію, що вчинок є справді загальним феноменом людської культури у тому сенсі, що жодна культурна система не може обійти це питання.

Попри це, ідея вчинку як методологічного містка між психологією та іншими дисциплінами зберігає евристичну цінність саме там, де сучасна психологія найбільш вразлива — у поясненні того, як культурні системи переконань організують і надають форму поведінці, яка біологічно детермінована, але культурно скерована. Агресія в контексті міжгрупового конфлікту, ритуалізована агресія, агресія як культурно санкціонований вчинок — ось де концепція Роменця і сучасна еволюційна психологія могли б продуктивно говорити одна з одною.

Лінії наступності. На сьогодні на факультеті психології функціонує школа етнокультурної психології, яка зберігає і розвиває кілька ключових ідей Володимира Роменця.

Етнокультурна психологія кидає виклик багатьом буденним уявленням про людську психіку, що дає змогу бачити світ багатшим і розмаїтішим. Вона воліє не ігнорувати той факт, що психологія як дисципліна виросла з дуже специфічного культурного ґрунту і з часом почала видавати цей ґрунт за універсальну людську природу. У цьому контексті доречно буде згадати слова одного із засновників сучасної крос-культурної психології Гаррі Тріандіса, який свого часу заявив, що якщо для того, щоб розуміти більшу частину людства, психологію слід змінити, це необхідно визнати за факт першорядної ваги. Якраз ретельні студії психології та культури дозволяють подолати зверхність і етноцентризм і, за словами австрійського невролога та психотерапевта В. Франкла, пролити світло на людський вимір психології [4, 8].

Перша — принципова увага до культурно-історичного контексту психологічного знання, відмова від позаісторичного універсалізму. Це методологічна позиція, яка в сучасному контексті глобалізації психологічної науки набуває нової особливої гостроти: питання про те, чи є психологічні категорії, вироблені переважно в англосаксонській традиції, справді універсальними — це більше не маргінальна проблема.

Друга лінія — увага до етнопсихологічної проблематики, до специфіки базової особистості в українській культурі.

Найбільш продуктивний напрям, який міг би з'єднати Роменця і сучасну науку — це дослідження того, як культурно специфічні наративи і колективна пам'ять формують схеми агресивної поведінки, міжгрупового сприйняття і переконань в умовах конфлікту. Для України після 2014 і особливо після 2022 року це не абстрактна академічна проблема — це питання з прямими практичними наслідками.

Роменцівська категорія вчинку в умовах війни, увага до етнопсихологічної специфіки, зниження градусу конфліктів, важливо, щоб культури інтелектуально розвивались, а протистояння не виходили за рамки правово-етичних норм — це потенційно надзвичайно продуктивна дослідницька програма. Наскільки відомо, вона залишається значною мірою нереалізованою як систематичний проект, хоча окремі дослідження в цьому напрямі з'являються.

Це і є найбільш промовистий показник стану школи: найгостріший матеріал для перевірки і розвитку концепції існує прямо тут, у реальному часі, а наше найголовніше завдання – відреагувати на ці виклики часу.

Також важливим завданням є те, щоб вчинкова психологія Роменця була імплементована у простір міжнародного наукового дискурсу. Саме тому головна проблема рецепції Роменця полягає не в тому, що його концепція «недостатньо експериментальна», а в тому, що вона досі недостатньо перекладена мовою сучасних міждисциплінарних дебатів. Водночас слід зважати на те, що оцінювати концепцію Роменця за критеріями суто експериментальної психології методологічно некоректно. Його проект належав до іншого типу психологічного знання — не лише емпірично-аналітичного, а водночас філософсько-антропологічного та культурно-історичного.

Література:

1. Роменець В. А. Виховання творчих здібностей у студентів. К. : Вища школа, 1973. 96 с.
2. Грабовський С., Стріха М., Данилюк І. «Психологія вчинку» і життя Володимира Роменця. *Радіожурнал «Країна Інкотніта» на Радіо «Свобода»*. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/945348.html>
3. Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ. Середні віки. Відродження : навч. посібник. К.: Либідь, 2005. 916 с.
4. Данилюк І., Курапов А., Ягіяєв І. Етнокультурна психологія: історія та сучасність : монографія. Київ : АртЕк, 2019. 432 с.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Міжособистісні стосунки – це система взаємозв'язків між людьми, які виникають у процесі спільної діяльності, спілкування, взаємного сприймання та оцінювання одне одного [6].

Глибину міжособистісної взаємодії влучно розкриває В. А. Роменець через категорію вчинку: «Вчинок – це спосіб особистісного існування у світі. Усе, що існує в людині і в олюдненому світі, є вчинковим процесом і його результатом. У цьому вузловому осередку буття виявляється активна творча взаємодія людини і світу» [7]. Відповідно, саме через вчинкову активність та емоційну залученість здобувачі освіти будують, підтримують та трансформують свої стосунки з оточенням.

І. В. Данилюк наголошує, що психологічні особливості особистості формуються у процесі соціальної взаємодії, міжособистісного спілкування та засвоєння культурного досвіду [2]. У цьому контексті важливого значення набуває здатність людини усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей та ефективно вибудовувати комунікацію, що безпосередньо пов'язано з розвитком емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, мотивувати себе, управляти емоціями у собі та у взаєминах з іншими людьми [1].

На думку С. Д. Максименка та С. П. Яланської, розвиток особистості відбувається через активну взаємодію когнітивних, емоційних і соціальних процесів [4]. У контексті сучасної освіти особливого значення набуває здатність особистості до рефлексії, емоційного усвідомлення та ефективної міжособистісної взаємодії, що безпосередньо пов'язано з феноменом емоційного інтелекту.

Проблематику даної теми розглядали у своїх дослідженнях Е. А. Панасенко разом з І. О. Репринцем у праці «Вплив емоційного інтелекту на академічну успішність здобувачів вищої освіти: психологічні чинники та освітні практики» [5] та О. Ю. Коновалов, Е. В. Ларіна, А. М. Юдько в роботі «Розвиток емоційного інтелекту як ключового чинника адаптації здобувачів освіти до умов сьогодення» [3].

Актуальність нашої роботи полягає в тому, що у сьогоденні, в умовах підвищеної стресогенності та недостатнього рівня соціалізації, здобувачі вищої освіти відчують труднощі в аспекті гармонійних міжособистісних стосунків. Особливо сильно та показово це явище проявилось в умовах повномасштабної війни переважно через вищезгадані фактори, а також низьку обізнаність щодо ролі емоційного інтелекту. Саме тому розуміння шляхів покращення відповідного феномену та взаємовідносин здобувачів вищої освіти є надзвичайно актуальним.

Метою нашого дослідження є: висвітлити поняття «емоційний інтелект» та «міжособистісні стосунки». Визначити основні ознаки відповідного феномену. Охарактеризувати необхідність обізнаності щодо відповідного аспекту в умовах сьогодення. Розробити практичні рекомендації щодо шляхів покращення емоційного інтелекту та взаємовідносин здобувачів вищої освіти.

Основні ознаки емоційного інтелекту:

1. Усвідомлювати свої емоції (самопізнання), тобто могли назвати те, що ми відчуваємо, ідентифікація свого емоційного стану, настрою. Вміння помічати свої емоції дозволяє краще пізнати нас самих, чому ті чи інші емоції виникають в певний момент, про що вони сигналізують, яка їхня функція в конкретний момент. Люди, котрі краще розуміють свої почуття, приймають швидкі рішення, менше вагаються, готові чути свої істинні потреби і бажання, легше досягають бажаного.

2. Управляти своїми емоціями (саморегуляція) – тобто володіти собою в певних ситуаціях, вміти при потребі визначити рамки свого впливу, заспокоїти себе, справитися з тривогою чи гнівом. Таке вміння розвиває адаптивність і стресостійкість, що дозволяє простіше проживати життєві виклики, труднощі.

3. Самомотивація – вміння управляти власними імпульсами, тобто при потребі, відкладати задоволення і приборкувати моментні бажання, щоб досягнути більшого в майбутньому. Це вміння самотійно себе надихати, знаходити особисті сенси, ставити досяжні цілі і поступово рухатися до їхньої реалізації.

4. Емпатія, розпізнавання емоцій інших людей – здатність враховувати почуття інших людей при прийнятті рішень, навик слухати і чути, дивитися і бачити емоційні стани, потреби інших людей. Таке вміння дозволяє ефективно впливати на команди, управляти персоналом, співпереживати і підтримувати.

5. Управління стосунками (соціальні навички) – побудова здорових стосунків, вміння зацікавити людей, привабити їх на свою сторону, працювати в команді, вирішувати конфлікти, бачити сильні сторони людей і допомагати їм у реалізації цілей і планів, вміння створити в команді атмосферу довіри, вислухати, прийняти різні точки зору, знайти спільні точки дотику, вміння будувати довготривалі, здорові стосунки в парі [8].

Враховуючи розглянуту тему, вважаємо за необхідне зробити акценти на відповідних аспектах:

1. Збагачення емоційного словника: ідентифікуйте свої емоції, поцікавтеся значенням тих чи інших емоцій.

2. Ведіть щоденник емоцій і почуттів та відчуттів, у якому робіть аналіз прожитого дня, своїх емоцій, відчуттів, їх причин.

3. Вчіться запитувати себе «Що я зараз відчуваю?», «Яка моя потреба зараз?».

4. Спробуйте уявляти свої почуття за допомогою думок.

5. Визнавайте свої почуття, але сліпо не підкоряйтесь ним – почуття, це те, що є в нас, але не те, чим ми є.

6. Проявляйте до себе більше прийняття, самопідтримки і самоповаги, це допомагає сформувати внутрішню опору і любов до себе, чутливість і чуйність до своїх відчуттів і потреб.

7. Намагайтеся домовлятися з людьми, говорити про свої потреби і почуття, не замовчувати свої емоції, не вгадувати думки людей.

8. Фокусуйте свою увагу на тому, що є спільного між вами і співрозмовником, а не відмінного.

9. Тренуйте активне слухання – не перебивайте, будьте уважні, перефразуйте слова вашого співрозмовника і діліться з ним як саме ви зрозуміли почуте.

Висновки. У рамках нашого дослідження ми висвітлили поняття «емоційний інтелект» та «міжособистісні стосунки». Визначили основні ознаки відповідного феномену. Охарактеризували необхідність обізнаності щодо відповідного аспекту в умовах сьогодення. Розробили практичні рекомендації щодо шляхів покращення емоційного інтелекту та взаємовідносин здобувачів вищої освіти.

Серед можливих тем подальшого дослідження – аналіз відповідних тенденцій щодо підвищення рівня емоційного інтелекту та покращення міжособистісних стосунків серед здобувачів вищої освіти унаслідок проведення просвітніх заходів щодо даної теми за використання матеріалів дослідження та співпраці з психологами.

Література:

1. Гоулман Д. *Емоційний інтелект. Чому він може бути важливішим за IQ.* – Київ: Наш Формат, 2017. С. 57.

2. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір. – Київ, 2020.

3. Коновалов О. Ю., Ларіна Е. В., Юдько А. М. (2024). Розвиток емоційного інтелекту як ключового чинника адаптації здобувачів освіти до умов сьогодення. *Інклюзія і суспільство*. 2024. № 3, С. 41-48.

4. Максименко С. Д., Яланська С. П. Системне мислення як фактор консолідації наукових шкіл різних галузей знань. *Академічна й університетська наука: результати та перспективи* : зб. наук. пр. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава, 2020. С. 88–99.

5. Панасенко Е. А., Репринець І. О. Вплив емоційного інтелекту на академічну успішність здобувачів вищої освіти: психологічні чинники та освітні практики. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. № 1. С. 101-108.

6. Психологічний словник / За ред. Л. М. Прокопенка. Київ: Вища школа, 1982. С. 154.

7. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ: Либідь, 2006. С. 11-36.

8. Що таке емоційний інтелект та як його розвивати. URL: <https://www.sens.lviv.ua/shho-take-emocijnyj-intelekt-ta-yak-jogo-rozvyvaty/> (дата звернення: 04.05.2025).

*Запека Я. Г.,
Костащук В. В.*

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК ЧИННИК ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ В. А. РОМЕНЦЯ

В умовах тривалої війни та соціальної нестабільності особливої актуальності набуває проблема психологічного відновлення особистості після травматичних подій. Поряд із негативними наслідками травматичного досвіду сучасні дослідження все частіше звертають увагу на феномен посттравматичного зростання як процес позитивних змін, що виникають у результаті подолання складних життєвих обставин. Одним із ключових чинників, що визначають напрямок реагування на травму, виступають копінг-стратегії – способи, за допомогою яких особистість долає стресові ситуації. Аналіз копінгу дозволяє зрозуміти, за яких умов травматичний досвід може трансформуватися у ресурс особистісного розвитку.

У межах вчинкового підходу, розробленого В. А. Роменцем особистість розглядається як активний суб'єкт життєвого шляху, що реалізує себе через систему вчинків. Вчинок постає як акт самовизначення, що відображає внутрішні смисли, цінності та життєву позицію людини [1]. Складні життєві ситуації створюють умови вибору, у яких особистість змушена визначати спосіб реагування на події. У цьому контексті копінг-стратегії можна розглядати як психологічні механізми, що опосередковують вибір вчинку.

Сучасні дослідження посттравматичного зростання [2] підкреслюють, що позитивні зміни після травми пов'язані з процесами переосмислення досвіду, зміною життєвих пріоритетів та формуванням нових смислів. Таким чином, копінг-стратегії виступають важливим чинником, що визначає, чи стане травматичний досвід основою для особистісного зростання.

Метою нашого наукового пошуку було теоретичне та емпіричне дослідження взаємозв'язку копінг-стратегій та посттравматичного зростання дорослих. Теоретичну основу дослідження становлять положення вчинкової психології В. А. Роменця [1], а також концепція посттравматичного зростання R. Tedeschi та L. Calhoun [2]. У емпіричному дослідженні взяли участь 91 досліджуваний віком від 22 до 64 років. Нами було підібрано такі психодіагностичні методики: методика «Опитувальник Brief-COPE» С. Carver, в адаптації Т. Яблонської, О. Верніка,

Г. Гайворонського [3], методика «Шкала резильєнтності Коннора-Девідсона-10» в адаптації Н. В. Школіної та ін., методика «Багатомірна шкала сприйняття соціальної підтримки (MSPSS)» G. Zimet et al., в адаптації Ю. Б. Мельника, А. В. Стадніка; методика «Опитувальник посттравматичного зростання (PTGI)» R. Tedeschi та L. Calhoun, в адаптації Д. Зубовського.

У дослідженні було використано інтегральні показники посттравматичного зростання та соціальної підтримки, що дозволяє розглядати відповідні феномени як цілісні конструкти. Аналіз взаємозв'язків здійснювався за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена.

За результатами кореляційного аналізу встановлено наявність статистично значущих зв'язків між копінг-стратегіями, ресурсними характеристиками особистості та рівнем посттравматичного зростання. Найбільш виражений позитивний зв'язок із посттравматичним зростанням виявлено для копінгу, фокусованого на емоціях ($\rho = 0,418$; $p < 0,001$), що свідчить про важливу роль емоційного опрацювання досвіду у процесі трансформації травматичних подій. Також значущими є зв'язки з рівнем резильєнтності ($\rho = 0,401$; $p < 0,001$) та соціальної підтримки ($\rho = 0,360$; $p < 0,001$), що підтверджує роль внутрішніх і зовнішніх ресурсів у формуванні посттравматичного зростання. Серед копінг-стратегій статистично значущими виявилися копінг, фокусований на проблемі ($\rho = 0,325$; $p = 0,002$), а також використання емоційної підтримки ($\rho = 0,267$; $p = 0,010$). Водночас такі стратегії, як унікаючий копінг ($\rho = 0,051$; $p = 0,629$), позитивний рефреймінг ($\rho = 0,157$; $p = 0,138$) та активне подолання ($\rho = 0,178$; $p = 0,091$), не продемонстрували статистично значущих зв'язків із посттравматичним зростанням у даній вибірці.

Отримані результати свідчать про те, що у процесі посттравматичного зростання ключову роль відіграють не лише когнітивно-поведінкові стратегії подолання, а й здатність до емоційного опрацювання досвіду та залучення соціальної підтримки. У контексті вчинкової психології В. А. Роменця це можна інтерпретувати як перехід від реактивних форм поведінки до більш усвідомлених форм переживання та осмислення досвіду, що виступають підґрунтям для особистісного зростання.

Водночас відсутність значущого зв'язку для таких стратегій, як позитивний рефреймінг та активне подолання, може свідчити про те, що їх ефективність є контекстуально зумовленою і не завжди безпосередньо пов'язана з переживанням посттравматичного зростання. Це може пояснюватися тим, що в умовах хронічного стресу когнітивні та поведінкові стратегії не завжди забезпечують достатню глибину переробки досвіду.

Таким чином, отримані дані підкреслюють важливість комплексного підходу до розуміння посттравматичного зростання, де поряд із поведінковими стратегіями значну роль відіграють емоційні процеси та соціальне середовище.

Література:

1. Основи психології: підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ: Либідь, 2002. 630 с.
2. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol 15. P. 1-18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01
3. Яблонська Т., Верник О., Гайворонський Г. Українська адаптація опитувальника Brief-COPE. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 10. С. 66–89. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2023-10-4>.

Каплуненко Я. Ю.

ВЧИНОК ЯК ФОРМА ЗДІЙСНЕННЯ БУТТЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ МІЖ В. А. РОМЕНЦЕМ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИМ АНАЛІЗОМ Й ЛОГОТЕРАПІЄЮ

Сучасний гуманітарний дискурс надає проблемі особистісного вибору, відповідальності та здатності людини до автентичного здійснення власного життя особливого значення, зокрема в умовах соціальної нестабільності, війни та екзистенційної невизначеності. У цьому контексті концепція вчинку В. А. Роменця постає не лише як психологічна категорія, а як антропологічна модель людського буття, що відкриває можливість діалогу з європейською екзистенційною традицією, зокрема з логотерапією та екзистенційним аналізом Віктора Франкла та Альфріда Ленгле [1, 2, 4].

Психологічна концепція В. А. Роменця зосереджується на вчинку як на способі самоздійснення особистості. Вчинок не зводиться до зовнішньої поведінки чи реакції на обставини, а виступає актом внутрішнього вибору, в якому розкривається власне ставлення людини до світу, інших і самої себе. Саме у вчинку особистість виходить за межі обумовленості та детермінованості, реалізує свободу та набуває моральної суб'єктності. Таким чином, вчинок у Роменця є актом буття, у якому людина не просто реагує, а здійснює себе [1].

Подібна антропологічна логіка простежується і в екзистенційному аналізі. В екзистенційно-аналітичному підході людина розглядається як істота, здатна займати позицію щодо власного життя, обставин і внутрішніх переживань. Центральним поняттям тут є внутрішня згода (*innere Zustimmung*) — здатність сказати «так» власному способу буття, діям і рішенням. У цьому контексті справжній вчинок можливий лише за умов, коли ґрунтується на персональному переживанні цінності, свободи та відповідальності [2, 4].

Це також глибоко перегукується з концепцією персонального вибору Віктора Франкла та його уявленням про «простір свободи» між стимулом і

реакцією. На відміну від редукціоністських моделей поведінки, В. Франкл підкреслював, що людина не є повністю детермінованою зовнішніми обставинами чи внутрішніми імпульсами. Саме у цьому проміжку між стимулом та реакцією відкривається можливість особистісної позиції, відповідального ставлення та вчинку як акта самоздійснення. У такому розумінні вчинок постає не лише психологічною дією, а формою екзистенційного ствердження людини у світі [2].

Концептуальна близькість між підходом В. А. Роменця та екзистенційним аналізом особливо простежується у розумінні людини як істоти, що не зводиться до сукупності психічних процесів чи поведінкових реакцій. В обох підходах особистість постає як відкрита можливість становлення, де визначальним є не лише пристосування до обставин, а й здатність до усвідомленого самоздійснення та відповідального вибору навіть у межових ситуаціях [1, 5, 6].

Особливого значення ця проблематика набуває у сучасному українському контексті війни. Результати емпіричних досліджень, проведених серед військовослужбовців та цивільного населення України, демонструють, що психологічна стійкість не може бути пояснена виключно адаптаційними чи копінговими механізмами. У дослідженнях резилієнтності українців простежується важлива роль ціннісної позиції, переживання сенсу, внутрішньої відповідальності та здатності зберігати персональну опору навіть у ситуації тривалого виснаження та травматизації. Виявлено позитивні взаємозв'язки між показниками резилієнтності та фундаментальними екзистенційними мотиваціями: здатністю бути у світі (1FM), переживанням цінності життя (2FM), автентичністю та самоприйняттям (3FM), а також смисловою орієнтацією (4FM). Особливо значущими виявляються не стільки зовнішні умови, скільки здатність людини зберігати внутрішню позицію та персональне ставлення до пережитого досвіду [3].

У цьому аспекті вчинок постає як форма екзистенційного здійснення особистості. Він є не просто реакцією на ситуацію, а способом утвердження власного буття через свободу, відповідальність і ціннісне ставлення. Саме тому категорія вчинку у В. А. Роменця може бути переосмислена як близька до екзистенційно-аналітичного поняття персонального акта, що реалізується через внутрішню згоду та відповідальне прийняття життя [1, 2, 4].

Таким чином, концептуальні паралелі між психологією вчинку В. А. Роменця та екзистенційним аналізом дозволяють розглядати особистість не лише як суб'єкт адаптації, а як носія свободи й смислу. В умовах сучасних кризових викликів така антропологічна перспектива відкриває нові можливості для осмислення психологічної стійкості, посттравматичного зростання та внутрішнього становлення людини через вчинок як акт здійснення буття.

Література:

1. Роменець В. А. *Основи психології*. Київ : Либідь, 1995. 632 с.

2. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 2006. 184 p.
3. Kaplunenko Y. Existential fulfilment as a factor of psychological adaptation under conditions of war. *Psychological Journal*. 2026. Vol. 12, № 2. P. 16–26. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.2.2>
4. Längle A. Person. Existential analytical theory of personality. *Existenzanalyse*. 2003. Vol. 20, № 1. P. 5–17.
5. Tillich P. *The Courage to Be*. New Haven: Yale University Press, 1952. 197 p.
6. Yalom I. D. *Existential Psychotherapy*. New York: Basic Books, 1980. 546 p.

Кириєнко А. Р.

САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВЧИНКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ В. А. РОМЕНЦЯ

Проблема самоздійснення особистості як здатності людини реалізувати себе в якості суб'єкта власного життя є однією з найбільш дискусійних у сучасній психологічній науці. Більшість підходів до цієї теми сформувалися під впливом зарубіжної гуманістичної традиції, тоді як потенціал вітчизняної психологічної думки залишається недооціненим. Видатний український психолог Володимир Андрійович Роменець у своїй вчинковій концепції запропонував оригінальну відповідь на питання про те, як і через що людина здійснює себе у світі. Ми розкриваємо зміст поняття самоздійснення особистості крізь призму вчинкової концепції В. А. Роменця та обґрунтувати її сучасне значення.

Концептуальною основою роботи слугує праця В. А. Роменця «Психологія творчості», у якій вчинок розглядається як фундаментальна одиниця психологічного аналізу особистості та її буття [1, с. 12-15]. Окрему увагу приділено дослідженням, що осмислюють спадщину Роменця в контексті сучасної психологічної науки: зокрема, аналізу зв'язку його ідей із проблемою особистісного становлення [2] та місця вчинкової психології у широкій антропологічній традиції [3].

У концепції В. А. Роменця самоздійснення особистості нерозривно пов'язане зі структурою вчинку. Вчинок охоплює чотири взаємозумовлені компоненти: ситуацію, мотивацію, дію та післядію [1, с. 45-47]. Саме у цій структурі прихована логіка самоздійснення: людина не просто реагує на обставини, а свідомо обирає спосіб відповіді на них, і через цей вибір конструює власну ідентичність. Кожен вчинок є одночасно актом пізнання себе і творення себе – тому самоздійснення у Роменця є не кінцевою метою, а безперервним процесом.

Принципово важливим є те, що Роменець розглядає самоздійснення

не як індивідуалістичний проект, а як морально зорієнтований процес. Ідея канонічного вчинку – вчинку, в якому досягається єдність свободи, творчості та відповідальності – задає ціннісний вимір самоздійснення [1, с. 78]. Особистість здійснює себе справжньо лише тоді, коли її дія не лише задовольняє власні потреби, а й несе в собі моральний смисл, спрямований на інших і на світ. Цим Роменець виходить за межі суто психологічного опису й формулює екзистенційний ідеал особистості.

Особливого значення набуває питання про те, що відбувається з самоздійсненням у кризові моменти. Володимир Андрійович Роменець не уникає цього питання: кризи, внутрішні суперечності, ситуації неможливості дії – все це він вбудовує в логіку вчинку як необхідні його складові. Дослідники його спадщини підкреслюють, що здатність особистості здійснити себе саме в момент кризи є, за Роменцем, вищим виявом людської суб'єктності [2, с. 77-78]. Ця ідея має очевидний практичний потенціал: у роботі з людьми, що переживають травму або втрату, вона дозволяє переосмислити кризу не як руйнування, а як простір для нового самоздійснення.

Вчинкова концепція В. А. Роменця пропонує самобутню і теоретично глибоку модель самоздійснення особистості, в якій поєднуються психологічний, філософський та етичний виміри. На відміну від класичних гуманістичних моделей, тут самоздійснення не є самодостатньою метою – воно завжди вписане у контекст відповідальності та морального вибору. Наукова цінність цього підходу полягає у тому, що він дозволяє будувати психологічні пояснення особистісного розвитку, спираючись на власну національну наукову традицію [3, с. 55-57], що особливо актуально в умовах сучасного культурного самоствердження України.

Література:

1. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник. 2-е вид., доп. К.: Либідь, 2001. 288 с.
2. Титаренко Т. М. Життєтворення особистості у психологічній спадщині В. А. Роменця. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 73–82. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/801>
3. М'ясоїд П. А. Творчість В. А. Роменця і проблема людини у психології. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 48–66. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/800>

Кириленко Т. С.

ТВОРЧОЦЕНТРИЧНІСТЬ ЗДОБУТКІВ В. А. РОМЕНЦЯ.

Інтерес до проблеми творчості, як наповненості буття людини, інтерес до творчої активності людини, є важливою лінією інтелектуального

спадку Володимира Андрійовича і, водночас, ілюстрацією його лінії життя, його життєвого кредо.

Як відомо, з проблемами психології творчості пов'язані його перші наукові пошуки як в філософії -захист кандидатської дисертації- так і в психології, що ознаменувалось появою праць - «Психологія Творчості» та «Фантазія, пізнання, творчість». Тема творчості, творча діяльність стала способом його життя. Воно може бути схарактеризовано як творчоцентричність, як специфічна спрямованість усіх життєвих здобутків.

Знайомство з Володимиром Андрійовичем свідчить, що і наукова творчість, і контекст його життя втілились в проєкт благоговіння перед творчістю, творенням нового в науці. Це також проявилось і в самостворенні себе як непересічної особистості, яка перебуває в поза суєтності, в ситуації розкриття свого потенціалу в буденності життя, де він не прагнув ніякої слави і голосного визнання себе з поперед інших, а щедро ділився своїми задумами, ідеями. Для нього в центрі інтересів і в житті, і в науці була людина, її індивідуалізація в творчості.

Ми бачимо в його нарисах лінію самотворення людини в культурі, радості творчості, свободи творчості, самопізнання в творчості і творчості самопізнання. Саме через звернення до проблематики творчості постають категоріальні обриси індивідуальності, обдарованності, гуманістичності, духовності, пошуку сенсу в житті і смерті, осягнення таємної глибини людської душі ,величі її стражденності і самодостатності.

Слова Володимира Андрійовича: «Страждати пристрастями всього людства - це і є головний прояв універсальної обдарованності людини» - ще більше підкреслюють велич людини, її незаперечність творити як її сутнісну потенційність. Звертаючись до поняття пристрасті як сутнісної сили людини, що енергійно прагне до свого об'єкту, допускаємо, що можливо, на наш погляд, саме така енергійність прагнення може виступати вістрям творчості людини в єдності з культурою людства і досягнення її неповторності, як це і проявлено в здобутках Роменця - вченого, викладача, особистості.

Тематика напрямів його досліджень - різнопланова. Та в кожному є слово – Творчість. Це стосується не лише назв наукових праць, а, насамперед їх глибинного наповнення. Зазначимо їх:

- генетична психологія творчості - від елементів творчості антропоїдів до гри і фантазії дитини, їх втілення в малюнках, до світу пригодництва підлітків і пафосу мрій юнацтва, та загалом як вираження індивідуалізації особистості в творчій діяльності, її оригінальності;

- вчинок як творчість моральна, як творчість моралі. Як розуміння творчої активності людини, її становлення в нерозривному по єднанні з розвитком культури людства;

- історія психології - титанічна наукова праця в здобутках Володимира Андрійовича. Це теорія історії психології крізь призму історії культури як еволюції психологічних знань, що містяться в міфології, мистецтві, релігії, міждисциплінарних науках, ґрунтуючись на витоках концепції творчої

діяльності, пропагуючи гуманістично зорієнтовану психологію.

На наш погляд, доцільно виокремити його ідеї про переробку предмету психології в розумінні вивчення не просто психіки, діяльності, особистості, вчинку, а буття людини в культурі, її історії, де основними психологічними категоріями є образ, дія, мотив, спілкування, переживання особистості. Ці ідеї втілювались у підручнику «Основи психології» за редакцією В. А. Роменця.

Результати його творчої думки проявились в побудові навчальних курсів для перших наборів студентів психологів в 1967-68 роки на відділення психології філософського факультету КНУ, на яких розбирались малюнки і казки, уява і фантазія як основи психології творчості людини, оригінальність її пізнання світу. Зазначимо-таке бачення психології доводилось і до студентів філософів, де читав лекції вчений.

Як творча особистість Володимир Андрійович мав за правило-написання певної кількості наукової роботи кожен день. Втіленням його моралі творчості стали зразки художньої творчості з архівів вченого. Це оповіді, що їх можна розглядати і як ілюстрації до виписаних ним особливостей підліткової та юнацької творчості, і як його власні роздуми про подолання страхів, страждань й пошук ,утвердження духовної сили. Вже в назвах - «Краплинка», «Промінь», «Боязкий Василько» міститься презентація тем про силу природи, про світло, про страх, який існує перед тим чого людина не знає до тих пір ,поки його не пізнає, а отже отримає нове знання, створить себе іншого в своїй творчій активності.

Академік Володимир Андрійович Роменець створив і себе як творця нового в психології, бачення важливості проповіді гуманізму в науці з опорою на людину з «людським обличчям», її творчій потенціал, творчу свободу. Життєтворчість Володимира Андрійовича, Творчоцентричність його життєвих здобутків - це проєкт цінності людини, що її репрезентує українська психологічна наука, гідному представникові якої ми віддаємо велику шану.

Кирилюк В. О.

ВЧИНОК ЯК ЦЕНТРАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ В.А. РОМЕНЦЯ

У сучасній психологічній науці особливого значення набувають підходи, що розглядають особистість не лише як систему властивостей чи процесів, а як суб'єкта активного самотворення. У цьому контексті концепція В.А. Роменця посідає одне з провідних місць, оскільки в її центрі знаходиться категорія вчинку, яка виступає ключем до розуміння психіки, особистісного розвитку та життєвого шляху людини загалом. Вчинок у цій теорії постає не як окремий поведінковий акт, а як універсальний принцип

аналізу людського буття, що інтегрує психологічний, моральний і культурно-історичний виміри [1].

Ідея вчинку в науковій спадщині Роменця розгортається поступово, набуваючи дедалі більшої теоретичної глибини. Від початкових формулювань вона еволюціонує до цілісної концепції, у якій вчинок стає “вузловою ланкою” психологічної науки. Саме через нього розкривається структура психіки, логіка поведінки та моральна сутність людини. Вчинок визначається як моральна дія, у якій відбувається перехід від старого до нового, як єдність суб’єктивного й об’єктивного, а також як акт духовного стрибка, що змінює як ситуацію, так і самого суб’єкта [1].

Однією з ключових характеристик вчинку є його процесуальна природа. Роменець пропонує розглядати його як цілісну структуру, що включає чотири взаємопов’язані компоненти: ситуацію, мотивацію, дію та післядію. Ситуація виступає вихідною умовою, яка переживається емоційно та набуває конфліктного змісту. Саме в межах цієї конфліктності виникає боротьба мотивів, що формує мотивацію як внутрішній рушій вчинку. Дія є моментом реалізації, проте вона не вичерпує сутності вчинку, оскільки післядія відкриває рефлексивний вимір — осмислення наслідків, формування совісті, почуття відповідальності та гідності [1; 3].

Важливо підкреслити, що у концепції Роменця вчинок не зводиться до механічного результату впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників. Він є актом автодетермінації, у якому людина виступає як творець власної поведінки. Хоча ситуація і мотивація задають певні умови, вони не визначають вчинок повністю. У ньому завжди залишається елемент невизначеності, інтуїтивності, що пов’язаний із проявом свободи волі. Таким чином, свобода постає не як протилежність детермінації, а як її вища форма, що реалізується через моральний вибір [1].

У цьому контексті вчинок виступає центральним механізмом життєвого шляху особистості. Через нього людина не лише реагує на обставини, а й активно їх трансформує, надає їм смислу і водночас змінює саму себе. Саме тому вчинок є не просто формою активності, а способом становлення особистості як моральної та духовної істоти. На відміну від понять самореалізації чи самоздійснення, які передбачають розгортання вже наявного потенціалу, вчинок означає виникнення принципово нового, акт самоперевищення і виходу за межі заданого [2].

Особливе місце в концепції займає зв’язок вчинку з творчістю. Роменець розглядає його як вищу форму творчого процесу, у якому людина переходить від адаптивної поведінки до вільної, ціннісно насиченої діяльності. У цьому процесі задіяні всі психічні функції — уява, мислення, емоції, інтуїція, інсайт, — а сам суб’єкт стає “органом творчості”. Вчинок у такому розумінні є актом моральної творчості, через який людина створює нові цінності та утверджує власну моральність [1].

Розглядаючи життєвий шлях особистості, Роменець підкреслює вікові аспекти становлення здатності до вчинку. Особливо значущим є підлітковий період, у якому вчинок набуває інтегративного характеру, поєднуючи всі

складові психіки та сприяючи формуванню ідеалів і моральних орієнтирів. Саме в цей період закладається здатність до самостійного морального вибору, що визначає подальший розвиток особистості [1].

Ще одним важливим аспектом є історичний вимір вчинку. Роменець розглядає його як феномен, що змінюється у процесі культурного розвитку. Аналізуючи різні історичні епохи, він показує, що змінюється не сам факт вчинку, а спосіб його осмислення: від акценту на ситуації в античності до мотивації у Відродженні та дії й відповідальності у пізніших епохах. Таким чином, структура “ситуація — мотивація — дія — післядія” відображає не лише індивідуальний акт, а й логіку розвитку психологічного знання та культури загалом [3].

У межах цієї концепції вчинок виступає також як механізм історичного поступу людства. Через окремі моральні акти формується загальнолюдський досвід, утверджуються нові норми і цінності. Найвищою формою вчинку є самопожертва, у якій індивід виходить за межі власного існування і утверджує універсальні моральні принципи. У таких актах поєднуються індивідуальне і надіндивідуальне, що свідчить про глибоку духовну природу вчинку [1; 3].

Водночас Роменець не пропонує жорсткої класифікації форм вчинку. Натомість він описує окремі його модуси, такі як вчинок ризику, віри, фаталізму чи самопожертви, які відображають різні способи екзистенційного ставлення людини до світу. Це підкреслює унікальність кожного вчинку та неможливість його зведення до типових схем [2].

Таким чином, у концепції В. А. Роменця вчинок постає як центральна категорія, що інтегрує всі виміри людського існування — психологічний, моральний, творчий та історичний. Він є не лише формою поведінки, а способом буття людини у світі, механізмом її самотворення та основою життєвого шляху. Через вчинок особистість виходить за межі заданого, утверджує нові цінності і стає суб'єктом власної історії. Саме тому аналіз вчинку відкриває можливість цілісного розуміння людини як активної, вільної та морально відповідальної істоти.

Література:

1. М'ясоїд П. Володимир Роменець: від психології творчості до творчості у психології. *Психологія і суспільство*. 2011. № 2. С. 64–91. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/533>
2. Максименко С. Д. Життєвий шлях особистості як базова категорія генетичної психології. *Психологічні науки : зб. наук. праць / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2012. Вип. 2.12 (103). С. 5–12.
3. М'ясоїд П. Творчість В. А. Роменця і проблема людини у психології. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 48–72. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/800>

САМОСПІВЧУТТЯ (SELF-COMPASSION) ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ РЕСУРС ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ ІЗ ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ

В умовах війни актуалізуються екзистенційні виклики, пов'язані з переживанням втрат, загрози життю та невизначеності майбутнього. Це загострює увагу до внутрішніх ресурсів особистості, зокрема тих, що забезпечують її психологічну стійкість. У цьому контексті значущими є ідеї Володимира Роменця про життєвий шлях людини та її становлення в граничних умовах буття. Сучасна психологія пропонує концепт самоспівчуття (self-compassion) як один із таких ресурсів, що передбачає доброзичливе ставлення до себе в ситуаціях страждання та сприяє адаптації до травматичного досвіду [1; 2; 3].

Метою дослідження є виявлення та обґрунтування концептуальних паралелей між сучасною теорією самоспівчуття (self-compassion) та ідеями В. А. Роменця щодо вчинку, осмислення життя і смерті як екзистенційного ресурсу особистості в умовах травматичного досвіду.

Джерелами дослідження слугують праця В. А. Роменця «Життя і смерть у науковому й релігійному вимірах», стаття К. Нефф із розробки та валідизації конструкту самоспівчуття, а також емпіричне дослідження Liu et al. щодо ролі самоспівчуття у посттравматичному зростанні особистості після колективних травматичних подій.

У ході теоретичного аналізу було розглянуто самоспівчуття не просто як навичку емоційної регуляції, а як складний екзистенційний акт. Згідно з К. Нефф, цей конструкт спирається на три взаємопов'язані компоненти: усвідомленість (mindfulness), розуміння спільності людського досвіду (common humanity) та доброзичливе ставлення до себе (self-kindness) [2, с. 224]. Наше дослідження дозволило виявити глибокі концептуальні паралелі між цією моделлю та спадщиною В. А. Роменця:

1. Спільність людського досвіду та феноменологія страждання. Самоспівчуття передбачає усвідомлення того, що біль, вразливість і смертність є загальнолюдською даністю, а не ізольованою трагедією індивіда. В. А. Роменець глибоко досліджував це через призму трагізму буття, зазначаючи, що саме усвідомлення смертності та власної вразливості змушує людину шукати справжній духовний сенс [1, с. 142]. В умовах війни прийняття цієї екзистенційної спільності страждань рятує особистість від руйнівного відчуття тотальної самотності.

2. Усвідомленість (mindfulness) та ситуація вчинку. Майндфулнес у структурі самоспівчуття означає здатність утримувати болісні переживання у фокусі без надмірної ідентифікації з ними чи їх уникнення [2, с. 224]. У парадигмі В. А. Роменця будь-який вчинок починається із «ситуації» — гострого зіткнення зі світом. Здатність об'єктивно усвідомити травмівну ситуацію без ілюзій чи емоційного поглинання є першим кроком до

розв'язання внутрішнього конфлікту.

3. Доброзичливість до себе як чинник посттравматичного зростання. Замість жорсткої самокритики, самоспівчуття пропонує активну турботу про себе, що відповідає стадіям «рішення» і «дії» у структурі життєвого вчинку за В. А. Роменцем. Сучасні емпіричні дослідження підтверджують цей екзистенційний механізм. Зокрема, дослідження наслідків масових масштабних травм, проведене Liu et al., доводить, що самоспівчуття є ключовим медіатором посттравматичного зростання (posttraumatic growth). Високий рівень самоспівчуття дозволяє індивідам об'єктивно оцінити страждання, знижує антисоціальні прояви та трансформує пережитий біль у просоціальну поведінку [3, с. 8]. Це співзвучне ідеї В. А. Роменця про те, що конструктивне переживання межових станів веде до духовного піднесення та єднання з іншими людьми. У таблиці 1 представлено порівняння двох підходів.

Таблиця 1 - Спільне та відмінне у підходах В. А. Роменця та К. Неффа

Критерій	Екзистенційна парадигма (В. А. Роменець)	Теорія самоспівчуття (К. Неффа)
СПІЛЬНЕ		
Природа страждання	Біль — трагічна, але невідворотна екзистенційна даність буття	Біль — невід'ємна частина загальнолюдського досвіду
Ставлення до травми	Об'єктивне сприйняття «ситуації» без ілюзій	Усвідомленість без втечі та без пригнічення емоцій
Наслідок кризи	Духовне піднесення особистості	Трансформація болю, посттравматичне зростання
ВІДМІННЕ		
Основний фокус	Воля та сенс: здійснення вчинку, подолання себе	Емоційна сфера: саморегуляція, заспокоєння, лагідність до себе
Характер процесу	Дієвий: від усвідомлення перейти до вольового рішення і дії	Споглядальний: побути з болем, прийняти свою неідеальність
Кінцева мета	Пошук сенсу перед обличчям життя та смерті, духовне становлення	Подолання самотності, відновлення психологічного комфорту

Отже, теоретичний аналіз доводить, що сучасна концепція самоспівчуття та ідеї В. А. Роменця мають глибокі концептуальні перетини. Самоспівчуття постає не просто інструментом зниження стресу, а глибоким внутрішнім вчинком особистості. Прийняття спільної екзистенційної вразливості та доброзичливе ставлення до себе виступають необхідними умовами для посттравматичного зростання індивіда.

Наукова та практична цінність отриманих даних. Осмислення

концепту self-compassion через вчинкову психологію В. А. Роменця дозволяє глибоко інтегрувати сучасні світові практики доказової психотерапії у національний контекст. Це має критичне практичне значення для психологічного супроводу українців: опора на самоспівчуття сприятиме перетворенню травми війни на ресурс посттравматичного зростання без втрати української психологічної ідентичності.

Література:

1. Роменець В. А. Життя і смерть у науковому й релігійному вимірах. Київ: Либідь, 2003. 232 с.
2. Neff K. D. The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*. 2003. Vol. 2. No. 3. P. 223–250. <https://doi.org/10.1080/15298860390209035>
3. Liu A., Wang W., Wu X. Self-compassion and posttraumatic growth mediate the relations between social support, prosocial behavior, and antisocial behavior among adolescents after the Ya'an earthquake. *European Journal of Psychotraumatology*. 2021. Vol. 12. No. 1. P. 1864949. <https://doi.org/10.1080/20008198.2020.1864949>

*Кондратьєва В. І.,
Ананова І. В.*

ЗВУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ З ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ

Проблема психологічної саморегуляції особистості дедалі частіше розглядається не лише в межах індивідуально-психологічних механізмів контролю поведінки, емоцій і когнітивної активності, а й у ширшому контексті середовищних умов життєдіяльності людини. Одним із недооцінених, але методологічно значущих чинників такого контексту є звукове середовище. Воно супроводжує людину в повсякденних практиках, структурує досвід присутності у просторі, впливає на рівень психофізіологічного напруження, якість уваги, емоційний тонус і можливості відновлення.

Метою є теоретичне обґрунтування звукового середовища як чинника психологічної саморегуляції особистості та окреслення концептуальних паралелей між сучасними підходами до вивчення soundscape і вчинковою парадигмою В. А. Роменця. У межах цієї постановки звук розглядається не тільки як фізичний подразник, вимірюваний акустичними параметрами, а як феномен переживання, що набуває психологічного значення у конкретній життєвій ситуації.

Теоретико-методологічною підставою такого аналізу є положення

вчинкового підходу В. А. Роменця, у якому психічне життя людини осмислюється крізь категорію вчинку, а розвиток психологічного знання – у зв'язку з культурно-історичним становленням уявлень про людину та її внутрішній світ [1]. Вчинкова логіка дає змогу інтерпретувати саморегуляцію не як суто технічну здатність до зниження напруження, а як смислово організований процес відповіді особистості на ситуацію, у якій поєднуються умови, мотиви, дія та післядія.

У цьому аспекті звукове середовище може бути розглянуте як складова ситуації, що або підтримує, або ускладнює особистісну саморегуляцію. Постійний шум, акустична непередбачуваність, надмірна інтенсивність сигналів або дефіцит відновлювальних звукових маркерів здатні підвищувати когнітивне навантаження, послаблювати концентрацію уваги та актуалізувати захисні форми поведінки. Натомість упорядковане, семантично зрозуміле й емоційно прийнятне звукове середовище може виконувати функцію психологічної опори: сприяти стабілізації афективного стану, ритмізації діяльності, відновленню суб'єктивного відчуття контролю.

Сучасний міжнародний стандарт ISO 12913-1:2014 визначає soundscape як акустичне середовище, сприйняте, пережите або осмислене людиною чи групою людей у певному контексті [2]. Така дефініція принципово важлива для, оскільки переводить фокус із «звуку як об'єктивного впливу» на «звук як пережите середовище». Отже, психологічний ефект звуку залежить не лише від гучності чи частотних характеристик, а й від контексту, очікувань, попереднього досвіду, актуального стану особистості та смислу, який надається акустичній події.

Емпіричну значущість проблеми підтверджують рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо екологічного шуму в Європейському регіоні. У документі шум розглядається як чинник ризику для здоров'я та благополуччя, а також як підстава для розроблення доказових профілактичних заходів у сфері громадського здоров'я [3]. Для психології це означає, що акустичні умови середовища мають бути включені до аналізу стресу, відновлення, суб'єктивного благополуччя та психологічної безпеки.

Концептуальна паралель з ідеями В. А. Роменця полягає в тому, що звукове середовище не детермінує поведінку механічно, а входить до структури життєвої ситуації, у якій особистість здійснює вибір способу реагування. Саморегуляція в такому розумінні є не ізольованою внутрішньою процедурою, а вчинковою відповіддю на умови існування. Людина може пасивно зазнавати акустичного впливу, але може й активно конструювати власне звукове поле: обирати тишу, музику, природні звуки, ритм мовлення, режим інформаційної насиченості, тобто створювати умови для збереження психологічної рівноваги.

Отже, звукове середовище доцільно осмислювати як психологічно значущий компонент життєвого простору особистості. У контексті вчинкового підходу В. А. Роменця воно постає не периферійним фоном, а умовою, що входить до структури переживання, мотивації та

саморегуляційної дії. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на емпіричне вивчення того, які типи звукових середовищ підтримують саморегуляцію в різних вікових, професійних і кризових групах, а також на розроблення науково обґрунтованих аудіальних інтервенцій для збереження психічного здоров'я.

Література:

1. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / заг. ред. В. О. Татенка. К: Либідь, 2006. С. 11–36.

2. ISO 12913-1:2014. Acoustics – Soundscape – Part 1: Definition and conceptual framework. Geneva: International Organization for Standardization, 2014. URL: <https://www.iso.org/standard/52161.html>

3. Environmental Noise Guidelines for the European Region. *World Health Organization Regional Office for Europe*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2018. URL: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289053563>

Корольов Д. К.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ВИЗНАЧНИХ НАУКОВЦІВ

Традиційно видатні науковці розглядаються як приклад для наслідування, насамперед для молоді. Проте для творчого відтворення таких рольових моделей недостатньо знати фактичну історію життя та досягнень — потрібно розуміти рушійні сили їхньої наукової діяльності. У цьому контексті поряд із психологічними вивчаються біологічні, соціокультурні чинники. Проте останні значною мірою діють через психологічні механізми. Звідси постає проблема методів дослідження психології видатних творців.

Мета роботи — проаналізувати дослідницькі можливості методів вивчення життєвого й творчого шляху визначних науковців.

Найчастіше застосовуваними для вивчення здібностей та особистості методами психологічного дослідження є стандартизоване опитування та тестування. Огляд отриманих з використанням цих методів результатів вивчення видатних осіб опублікував Г. Дж. Файст. Попри докладені дослідниками зусилля, результати є досить скромними. Ж. Накамура та Дж. Файанс пишуть про негативне ставлення до стандартизованих методів цієї категорії досліджуваних, великі труднощі з формуванням достатніх з погляду статистики вибірок. Варто додати, що опитувальники та тести розробляються для загальних вибірок, отже, не сфокусовані на психологічних особливостях видатних творців, тому надають недостатньо

інформативні дані.

Для дослідження життєвої траєкторії особистості в психології найбільш валідним вважається лонгітюдний метод. Проте його вкрай складно застосовувати для вивчення видатних науковців, оскільки такі люди з'являються дуже рідко. Отже, малоімовірно, що у вибірці опиняться ті, хто в майбутньому стануть видатними творцями. Практично неможливо, щоб їх набралася достатня кількість для прийнятої у лонгітюдних дослідженнях статистичної обробки даних. Прикладом є лонгітюд Л. Термена — найвідоміше та найдовше лонгітюдне дослідження інтелектуально обдарованих, до якого було включено близько півтори тисячі дітей, які, за оцінками вчителів та IQ, належали до 1 % найкращих. Г. Дж. Файст зазначає, що дуже мало хто з цих дітей впродовж життя продемонстрував значні творчі досягнення, жодний не став нобелівським лауреатом. Проте серед обстежених дітей, які не брали участі в лонгітюді, оскільки отримали показник IQ нижчий за 140, нобелівськими лауреатами стали двоє.

Для вивчення життєвого та творчого шляху визначних науковців серед якісних методів, як зазначає Л. К. Болл, найчастіше застосовуються біографії як популярного, так і академічного характеру. Для їх написання використовуються архівні, біографічні, автобіографічні матеріали, листи, щоденники творців. Зазвичай такі роботи містять недостатньо психологічної інформації.

Ймовірно, із цих причин з'явився інший різновид біографічних досліджень — психобіографії видатних творців. У оглядовій роботі В. Т. Шульца згадується невелика кількість психобіографій, значна їхня частина написана відомими психологами. Оскільки це дуже об'ємна та трудомістка робота, зазвичай в одному творі подається лише одна психобіографія. Обмеженням використання психобіографій у подальших дослідженнях, що мають інші цілі, є не лише їхня кількість, а й нерозривність викладених у них психологічних фактів з інтерпретаціями, концепцією автора психобіографії.

Попри окреслені обмеження, психологічна інформація з опублікованих біографічних матеріалів успішно використовується, зокрема, Л. В. Шавініною для ілюстрації та підтвердження авторських концепцій обдарованості, таланту.

Певною альтернативою ідеографічним біографічним методам є історіометрія, що надає номотетичні знання про закономірності появи визначних творців у минулому. У роботах Д. К. Сімонта проаналізовані різнопланові результати застосування кількісного аналізу зв'язків історичних фактів визначних творчих досягнень та спадковості, професійного, освітнього, соціального, культурного, політичного контексту. Отримані висновки щодо впливу суспільного контексту на появу визначних творців не лише збагачують фундаментальну науку, а й допомагають коригувати індивідуальні та суспільні очікування, розробляти індивідуальні стратегії та суспільну політику. Проте ці результати безпосередньо не

стосуються внутрішнього світу творців, психологічних механізмів творчих досягнень.

Отримати інформацію щодо останніх дозволяє метод інтерв'ю. Хоча нові інтерв'ю неможливі з визначними творцями минулого, а також досить складно знайти можливість інтерв'ювати сучасних визначних творців, Ж. Накамура та Дж. Файанс вважають, що цей метод є провідним та найбільш інформативним у дослідженні видатних осіб. Зазначені автори опублікували огляд таких досліджень, методики їх проведення. В Україні інтерв'ю для вивчення особистості обдарованих осіб використано в роботах О. Л. Музики, Д. К. Корольова.

Отже, найбільш цінну психологічну інформацію щодо визначних творців надає інтерв'ювання — метод ідіографічного пізнання, що відкриває можливість неординарній особі бути співавтором нового психологічного знання. Інші методи доповнюють інтерв'ювання, а в разі неможливості останнього — замінюють його. Біографічний аналіз є ефективним методом підкріплення, ілюстрації авторських концепцій, а також постачає описи рольових моделей для наступних творців.

Куз С. М.

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДШВ У КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ

У сучасних умовах збройної боротьби психологічна складова професійної діяльності військовослужбовців набуває не меншої ваги, ніж фізична підготовка чи тактичні навички. Особливо це стосується підрозділів Десантно-штурмових військ, діяльність яких характеризується високою інтенсивністю бойових дій, швидкою зміною ситуацій та постійним ризиком для життя. У таких умовах здатність військовослужбовця зберігати внутрішню рівновагу, приймати виважені рішення та діяти відповідально в екстремальних обставинах стає ключовим чинником ефективності виконання завдань.

У цьому контексті продуктивним видається звернення до вчинкової концепції Володимира Роменця, яка дозволяє розглядати поведінку людини не лише як реакцію на зовнішні обставини, а як цілісний акт особистісного самовизначення. В центрі цього підходу перебуває вчинок як структурована єдність ситуації, мотивації, дії, відповідальності та рефлексії. Застосування вчинкової концепції до аналізу діяльності військовослужбовців ДШВ дозволяє змістити фокус із суто адаптаційного розуміння стійкості на її особистісно-смісловий вимір. Це відкриває можливості для більш комплексного підходу до психологічної підготовки та супроводу військових, особливо в умовах тривалого бойового стресу та високої відповідальності за прийняті рішення.

Психологічна стійкість у військовій психології розглядається як одна з базових характеристик професійної придатності військовослужбовця до дій в умовах бойового стресу. У найбільш загальному розумінні вона охоплює здатність особистості зберігати ефективність діяльності, емоційну рівновагу та здатність до саморегуляції в ситуаціях високої невизначеності, небезпеки та інформаційного перевантаження. Водночас у сучасних підходах дедалі більше уваги приділяється не лише стабільності поведінки, а й внутрішнім механізмам, що забезпечують збереження цілісності особистості в екстремальних умовах.

У сучасній науковій літературі психологічна стійкість військовослужбовців розглядається як складний багаторівневий феномен, що забезпечує ефективне функціонування особистості в умовах тривалого стресу та бойових навантажень. В англійській мові дослідження психологічна стійкість переважно інтерпретується через поняття *resilience* і трактується як здатність особистості ефективно адаптуватися до несприятливих умов [1].

Україномовна наукова традиція акцентує увагу на особистісно-діяльнісному та смисловому вимірах психологічної стійкості. У працях вітчизняних дослідників вона розглядається як інтегральна характеристика особистості, що забезпечує здатність до саморегуляції, усвідомленого вибору та збереження внутрішньої рівноваги в екстремальних умовах [2].

Окреме методологічне значення має вчинкова концепція В. Роменця, у межах якої поведінка людини розглядається як цілісний акт самовизначення [3].

Вчинкова концепція Володимира Роменця посідає особливе місце в українській психологічній та філософській думці, оскільки пропонує цілісне бачення людської поведінки через категорію вчинку. Розгляд психологічної стійкості крізь призму вчинкової концепції Володимира Роменця дозволяє змістити акцент із традиційного розуміння адаптації до стресу на рівень особистісного самовизначення в екстремальних умовах. У такому підході стійкість постає не як сукупність окремих психічних властивостей, а як здатність людини до усвідомленого вчинку в ситуаціях високого ризику, невизначеності та морального напруження. У бойових умовах особливого значення набуває моральний вибір, який часто здійснюється в ситуаціях дефіциту інформації та часу. Саме тут проявляється глибинний зміст вчинку як внутрішньо вмотивованого рішення, що виходить за межі автоматизованих реакцій або суто інструктивної поведінки. Для військовослужбовця ДШВ такий вибір може стосуватися як тактичних дій, так і ширших моральних дилем, пов'язаних із відповідальністю за себе, побратимів і виконання бойового завдання. У цьому контексті психологічна стійкість набуває виміру здатності витримувати напруження морального вибору та діяти відповідно до внутрішньо прийнятих цінностей. Центральне місце у структурі стійкості займають відповідальність і саморегуляція.

Важливу роль відіграє професійна підготовка та бойовий досвід. Саме вони формують базу для автоматизації ключових навичок, зниження

когнітивного навантаження в екстремальних умовах та підвищення впевненості у власних діях. Окремим чинником є колективна взаємодія та бойове братерство. У підрозділах ДШВ ефективність виконання завдань значною мірою залежить від рівня довіри, взаємної підтримки та злагодженості дій.

Практичне значення вчинкового підходу у роботі з військовослужбовцями Десантно-штурмових військ полягає насамперед у можливості переосмислення психологічної підготовки як процесу формування здатності до усвідомленого та відповідального вчинку в екстремальних умовах. Такий підхід дозволяє інтегрувати професійну, моральну та особистісну підготовку в єдину систему розвитку військовослужбовця.

Використання вчинкового підходу в психологічній підготовці передбачає зміщення акценту з виключно поведінкових тренувань на розвиток здатності до усвідомлення ситуації, внутрішньої мотивації та наслідків власних дій. Важливим елементом є формування у військовослужбовців розуміння власної ролі як активного суб'єкта дій, а не лише виконавця наказів, що підсилює відповідальність і стійкість у складних умовах.

Література:

1. Southwick S. M., Litz B. T., Charney D. S., Friedman M. J. Resilience and Mental Health. New York: Cambridge University Press, 2011. https://assets.cambridge.org/97805218/98393/frontmatter/9780521898393_frontmatter.pdf
2. Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience Processes in Development. *American Psychologist*. 2001. Vol. 56(3). P. 227-238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227> URL: https://ocfcpacourts.us/wp-content/uploads/2020/06/Ordinary_Magic_Resilience_Process_000935.pdf
3. Васютинський В. "Велика логіка вчинку" Володимира Роменця як утвердження колективної феноменології. *Психологія і суспільство*. 2011. № 2. С. 143-147. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/538>.

*Лантєва Г. Р.,
Трачкова С. М.*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТИПІВ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ, СТИЛІВ КОХАННЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ У РОМАНТИЧНИХ СТОСУНКАХ

У сучасних умовах проблема психологічного благополуччя особистості набуває особливої актуальності. Тривалий вплив стресових подій, переживання втрат, життя в умовах невизначеності та соціальної

нестабільності суттєво позначаються на емоційному стані людини та особливостях її міжособистісної взаємодії [1]. В таких умовах романтичні стосунки можуть виступати важливим ресурсом психологічної підтримки, емоційної близькості, адаптації та психологічного благополуччя особистості або ж можуть бути джерелом додаткового емоційного напруження й тривоги [4].

Мета роботи полягає в дослідженні особливостей взаємозв'язку типів прив'язаності, стилів кохання та психологічного благополуччя у романтичних стосунках осіб різного віку.

Особливості прив'язаності досліджувалися за допомогою опитувальника «The Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R)» (адаптація О. Погорілої, О. Виноградова) [2]. Методика дозволяє визначити рівень тривожності та уникнення у близьких взаєминах і на основі їх поєднання встановити тип прив'язаності особистості (надійний, тривожний, зневажливо-унікаючий та погрожувально-унікаючий). Для дослідження особливостей переживання кохання було використано «Шкала ставлення до кохання» (Love Attitudes Scale) (С. Хендрік, К. Хендрік), яка створена на основі концепції «кольорів кохання» Дж. Лі та дає змогу визначити вираженість шести стилів кохання: ерос (палке, романтичне кохання), людус (ігрове ставлення до кохання), сторге (дружнє кохання), прагма (практичне кохання), манія (одержимість коханням) та агапе (безкорисливе кохання). Рівень психологічного благополуччя досліджувався за допомогою багатовимірного опитувальника процвітання «PERMA-Profilер» (Дж. Батлер, М. Керн, адаптація О. Савченко, Д. Лавриненко) [3]. Методика базується на моделі психологічного благополуччя М. Селігмана та дозволяє оцінити позитивні емоції, залученість, позитивні взаємини, сенс життя, досягнення та інтегральний показник психологічного благополуччя.

Статистичне опрацювання результатів дослідження здійснювалося за допомогою програмного забезпечення Jamovi. З метою виявлення взаємозв'язків між характеристиками прив'язаності (тривожністю та уникненням), стилями кохання та показниками психологічного благополуччя було використано кореляційний аналіз Пірсона та непараметричний кореляційний аналіз Спірмена. Для визначення внеску характеристик прив'язаності та стилів кохання у пояснення особливостей психологічного благополуччя застосовувався множинний регресійний аналіз.

У дослідженні взяли участь 100 респондентів віком від 18 до 60 років. Вибір такого вікового діапазону зумовлений тим, що саме в цей період життя активно формуються та реалізуються романтичні стосунки, які мають важливий вплив на психологічне благополуччя особистості. Найбільшу частину вибірки становили особи віком від 18 до 35 років - 59% респондентів. За статтю вибірка включала 60% жінок; 40% чоловіків.

На момент проведення дослідження 35% респондентів перебували у романтичних стосунках; 34% перебували у зареєстрованому шлюбі; 17% мали досвід романтичних взаємин у минулому, але на момент опитування

були одинаками; 10% ніколи не перебували у романтичних стосунках; 4% перебували у шлюбі. Переважна більшість досліджуваних 90% ідентифікували себе як представники гетеросексуальної орієнтації; 7% визначили себе як бісексуальних; 3% відмовилися відповідати на це запитання.

Результати дослідження показали переважання у досліджуваних ненадійних типів прив'язаності. Найбільш поширеним виявився погрожувально-унікаючий тип прив'язаності - 47%; другим за поширеністю тривожний - 37%; надійний та зневажливо-унікаючий типи були представлені значно меншою мірою - по 4% вибірки. Отримані дані можуть свідчити про підвищену емоційну вразливість респондентів у сфері романтичних стосунків, труднощі з довірою та суперечливе ставлення до близькості.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущі зв'язки між характеристиками прив'язаності та стилями кохання. Зокрема, тривожність позитивно корелює зі стилями ерос ($r = 0,561$; $p < 0,001$) та агапе ($r = 0,370$; $p < 0,001$); негативно корелює зі стилем людус ($r = -0,270$; $p < 0,01$). Це свідчить про те, що особи з високим рівнем тривожності схильні до більш інтенсивного, емоційно насиченого та орієнтованого на близькість переживання кохання. Уникнення, своєю чергою, продемонструвало негативний зв'язок зі стилями сторге ($r = -0,219$; $p < 0,05$) та манія ($r = -0,390$; $p < 0,001$), що може вказувати на схильність до емоційного дистанціювання та уникнення надмірної залежності від партнера/партнерки.

Аналіз зв'язків між характеристиками прив'язаності та психологічним благополуччям показав, що тривожність має статистично значущі позитивні зв'язки з позитивними емоціями ($r = 0,309$; $p < 0,01$); міжособистісними стосунками ($r = 0,489$; $p < 0,001$); сенсом життя ($r = 0,298$; $p < 0,01$) та загальним показником психологічного благополуччя ($r = 0,355$; $p < 0,001$). Такий результат можна пояснити високою емоційною залученістю осіб із тривожним типом прив'язаності у сферу близьких взаємин, які можуть виступати для них важливим джерелом підтримки та психологічної значущості. Для уникнення було виявлено лише негативний зв'язок із негативними емоціями ($r = -0,228$; $p < 0,05$), що може свідчити про тенденцію до пригнічення або дистанціювання від емоційних переживань у стосунках.

Серед стилів кохання найбільш позитивно з психологічним благополуччям був пов'язаний ерос. Виявлено позитивний зв'язок цього стилю з міжособистісними стосунками ($r = 0,514$; $p < 0,001$); сенсом життя ($r = 0,220$; $p < 0,05$) та загальним показником психологічного благополуччя ($r = 0,294$; $p < 0,01$). Це може свідчити про те, що емоційна близькість, пристрасть і висока залученість у стосунки пов'язані з вищим рівнем психологічного благополуччя. Водночас стиль людус негативно корелює із якістю міжособистісних стосунків ($r = -0,244$; $p < 0,05$), що може вказувати на менш конструктивний характер такого типу взаємодії.

Для визначення внеску характеристик прив'язаності та стилів кохання

у пояснення психологічного благополуччя було проведено множинний регресійний аналіз. Отримана модель є статистично значущою ($F = 4,08$; $p < 0,001$) і пояснює 26,4% варіації психологічного благополуччя ($R^2 = 0,264$). Найбільш значущими предикторами є тривожність ($\beta = 0,228$; $p = 0,045$) та стиль кохання ерос ($\beta = 0,375$; $p = 0,002$). При цьому, саме ерос продемонстрував найбільший внесок у пояснення рівня психологічного благополуччя.

У ході дослідження встановлено, що у вибірці переважають тривожний і погрожувально-уникаючий типи прив'язаності, що може свідчити про підвищену емоційну вразливість і суперечливе ставлення до романтичних стосунків. Виявлено статистично значущі зв'язки між характеристиками прив'язаності та стилями кохання: тривожність пов'язана з емоційно насиченими стилями кохання (ерос, агапе), тоді як уникнення асоціюється з менш глибокими романтичними стосунками.

Також встановлено статистично значущий зв'язок між стилем кохання ерос, який характеризується емоційною близькістю та високою залученістю у стосунках та психологічним благополуччям. Регресійний аналіз показав, що найбільш значущими предикторами психологічного благополуччя є рівень тривожності прив'язаності та стиль кохання ерос.

Отримані результати підтверджують важливу роль романтичних стосунків у підтриманні психологічного благополуччя особистості, особливо в умовах соціальної нестабільності. Романтичні стосунки можуть виступати важливим ресурсом емоційної підтримки, психологічної адаптації та стійкості особистості.

Література:

1. Завгородня О., Шепельова М. Суб'єктивне благополуччя в умовах воєнного часу: роль віку та статі. *Психологія та особистість*. 2025. № 1. С. 32–41. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2025.1.32>
2. Погоріла О. М., Виноградов О. Г. Українськомовна адаптація методики The Experiences in Close Relationships Revised (ECR-R). *Український психологічний журнал*. 2024. № 2(22). С. 97–112. [https://doi.org/10.17721/upj.2024.2\(22\).6](https://doi.org/10.17721/upj.2024.2(22).6)
3. Савченко О., Лавриненко Д. Короткий багатовимірний опитувальник процвітання «PERMA-профайлер»: адаптація методики та її психометричні властивості. *Габітус*. 2023. Вип. 52. С. 167–178. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.52.29>
4. Sagone E., Commodari E., Indiana M. L., La Rosa V. L. Exploring the association between attachment style, psychological well-being, and relationship status in young adults and adults - A cross-sectional study. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 2023. Vol.13(3). P. 525-539. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13030040>

УКРАЇНСЬКА ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

Україна переживає надскладні часи, бо вирішується екзистенційне питання: «Бути чи не бути українській державі?». Звісно, це не перша спроба російської імперії за 300 років знищити український дух. Вся історія української історії пронизана наскрізь духом боротьби. Кожне покоління українців стикалося з віссю північного зла. Хоча б взяти найближче ХХ століття: репресії, голодомор 1932–33 років, Друга світова війна, розстріляне відродження, концтабори... Було дуже непросто зберегти паростки української незалежності в часи мороку. Як не намагалися вороги знищити цвіт української нації, ми вижили й продовжуємо жити. Не стало винятком і ХХІ століття: становлення української незалежності через призму революцій й війни з 2014 року, яка триває і буде тривати.

Звідки ми беремо сили до боротьби? Де те джерело української стійкості? На ці та багато інших запитань вже дали відповідь українські корифеї психологічної думки О. Кульчицький, В. Янів та В. Роменець. На наш погляд, саме цей симбіоз творчості вчених дає відповіді на вищезазначені питання. Логіка нашого наукового пошуку дуже проста: це рух від «внутрішньої людини» О. Кульчицького до подолання «комплексу жертви» В. Яніва і нарешті до «логіки вчинку» В. Роменця. Здається, що різні вчені, які працювали в різних світоглядних парадигмах, не можуть утворювати цілісне розуміння психології української незламності. Проте це факт, який ми спробуємо аргументувати, проаналізувавши творчість кожного вченого. О. Кульчицький та В. Янів працювали в руслі західної наукової парадигми, а В. Роменець використовував надбання радянської психологічної думки. Тим не менш, хоча шляхи до пізнання людської психіки були різними, маємо цілісну картину психології української незламної стійкості.

О. Кульчицький (1895–1980) – український психолог в еміграції, психоаналітик, громадський діяч, філософ, ректор, декан Українського вільного університету. Людина, яка прагнула допомогти українцям в еміграції отримати якісну освіту й продовжувати боротьбу за незалежність. Чому українці емоційні? Чому мають свою думку? Чому об'єднуються лише на час загрози? На ці запитання дав відповідь О. Кульчицький у своїй науковій розвідці про формування психіки українців. Вчений розклав «внутрішній світ українця» на шість чинників: географічний, соціальний, історичний, культурний, расовий та глибинний (комплекс меншовартості). І пояснив яким чином кожен чинник вплинув на психіку українця протягом століть. Навіщо це зробив О. Кульчицький? Щоб вирішити проблему, спочатку її необхідно проаналізувати й зрозуміти, що ми маємо на сьогодні. Власне це і зробив вчений, окресливши орієнтири української психіки з метою подальшого аналізу і врахування помилок. О. Кульчицький виділяв

інтровертованість та кордоцентризм як базові риси українця [1]. Українська душевність позначена перевагою почуття над розумом, волі над інстинктом і внутрішнього над зовнішнім... Ця «внутрішня людина» є джерелом стійкості. Війна застає «внутрішню людину» в стані споглядання або прихованої сили. Трансформація починається з пробудження цих глибинних архетипів (волелюбності, кордоцентризму), які раніше могли бути пасивними.

В. Янів (1908–1991) – український психолог в еміграції, багаторічний ректор Українського вільного університету, соціолог, філософ, поет, релігійний діяч, активіст, діяльність якого починалася з пластового руху й поширилася до участі в численних поважних наукових та громадських організаціях. Осягнути сутність особистості В. Яніва можна з його ліричної збірки «Життя» (1975), де автор в поезії «Автопортрет» змальовує сенс свого життя: «Живем в добі, та без землі й без краю, / А край без дочок, без своїх синів, / І думка в млистім просторі блукає / В сумний пустир незораних ланів. / Ми без землі, та живемо землею, / Духм'яним запахом її степів. / У мріях з нею, працею для неї / Все в снах ночей чи творчим ритмі днів» [3, с. 114].

У роботі «Німецький концентраційний табір (спроба характеристики)» (1948) В. Янів вказує на три основні чинники, які вкрай негативно впливали на психофізичний стан людини [4]. На перше місце автор ставить безвілля, на друге безправ'я й на третє – фізичне знищення. Безвілля, за В. Янівим, це головна мета концентраційного табору. Втрата сенсу життя, останньої надії на порятунок, призводили до таких психічних станів як відчай, безнадія, спустошеність тощо. Людина перетворювалася на безіменну сіру масу у якої був лише номер, у якої знищувалася честь і гідність, яка втрачала владу над собою і не знала чи житиме завтра. Втрата віри у майбутнє, доцільність існування, духовна порожнеча, непотрібність у підсумку призводили до духовної смерті людини.

В. Янів, пройшовши через тюрми та концтабори, у своїй творчості розглядав страждання та боротьбу як «іспит» для душі. Він вважав, що криза призводить не лише до руйнації, а є можливістю для активації та гарту волі. На його думку, внутрішня трансформація особистості у важких умовах існування є шляхом перетворення болю на «збройну стійкість». Фактично йдеться про посттравматичне зростання особистості.

Конфлікт між природною м'якістю (за О. Кульчицьким) та жорсткою необхідністю боротьби (за В. Янівим) створює новий тип українського характеру – «лицарський» тип, про який мріяв В. Янів: поєднання високої етичності та залізної волі. Бо лише в акті спротиву особистість пізнає свою справжню ціну.

Замикає коло нашої наукової розвідки В. Роменець (1926–1998) – український психолог, фундатор вітчизняної історії психології, академік Академії педагогічних наук України, професор, доктор психологічних наук. В творчості вченого ми спостерігаємо завершення трансформації «логіки Вчинку» українського народу. Вчинок є інструментом самотворення себе

(Ситуація – Мотивація – Дія – Післядія). У вчинку зливаються водночас минуле особистості, її теперішня ситуація та ідеал її майбутнього [2]. Саме в усвідомленні наслідків свого спротиву (післядії), українець остаточно трансформується в «Людину вчинку». Внутрішня трансформація – це шлях від «внутрішньої людини» (О. Кульчицького) через «іспит» (В. Яніва) до «цілісного вчинку» (В. Роменця). Моральна велич людини визначається не наміром, а післядією – здатністю прийняти наслідки свого вибору як свою власну долю. Фактично ми всі з вами стали свідками формування нової української суб'єктності, здатної на історичну творчість. Поява «людини вчинку», для якої свобода є не зовнішнім даром, а внутрішньою невід'ємною структурою особистості. Спадщина наших класиків є не історією, а дорожньою картою нашого виживання та перемоги. Сучасна українська стійкість є прикладом «вчинкової трансформації», де ми з об'єктів історії перетворюємося на її творців.

Отже, пройшовши крізь горнило найважчих історичних випробувань та втрачаючи впродовж століть своїх найкращих синів і доньок, український народ викристалізував унікальний феномен «віта-героїки» – волі до життя крізь призму жертвовного чину. Сьогодні ця закорінена стійкість акумулювалася в екзистенційному спротиві всієї нації, яка щомиті демонструє світові приклади граничного, абсолютного Вчинку. Подвиг Олександра Мацієвського, непохитність легендарного офіцера з острова Зміїний, залізний гарт української піхоти та жертвність пілотів, які тримають небо, – це не поодинокі акти відчаю, а свідомий вибір «людини вчинку». У цих діях минуле нашого болю, теперішня ситуація боротьби та ідеал вільного майбутнього злилися в єдину монолітну дійсність. Ці героїчні чини наочно маніфестують світові остаточне народження незламної української нації, яка силою власного вибору раз і назавжди змінила глобальний перебіг історії.

Література:

1. Кульчицький О. Український персоналізм. *Філософська етнопсихологічна синтеза*. Серія : монографія. Мюнхен-Париж : Укр. Вільний Універ., 1985. Ч. 42. 192 с.
2. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* / За ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 11–36.
3. Янів В. Життя : *Лірики книга 4* ; худож. Г. Мазепа. Париж ; Мюнхен : Об'єднання Українських Письменників «Слово», 1975. 120 с.
4. Янів В. Німецький концентраційний табір (спроба характеристики). Мюнхен : НДІУМ, 1948. 55 с.

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЧИНКОВОГО ПІДХОДУ

У сучасній психологічній науці проблема резильєнтності дедалі частіше розглядається через призму активності суб'єкта та його здатності до самодетермінації, відповідального вибору стратегій подолання кризи, планування майбутнього та самовідновлення. Вчинковий підхід, розроблений В. Роменцем, дозволяє трактувати резильєнтність як складний, багаторівневий процес, у якому кожна реакція на травмівний вплив стає виваженим вчинком особистості.

С. Дмитришин, на підставі напрацювань вчених щодо резильєнтності особистості, наголосила на чотирьох етапах (хвилях) дослідження резильєнтності [2]. В результаті першої хвилі досліджень було опрацьовано внутрішні і зовнішні процеси, які допомагають особистості впоратися із викликами резильєнтності. На підставі виявлених тенденцій було сформовано нові механізми, спрямовані на профілактику стресів та досягнення належного рівня резильєнтності. Друга хвиля наукових досліджень сфокусована на вивченні процесів, що сприяють досягненню резильєнтності. Було проаналізовано відповідні захисні фактори, а резильєнтність визначалася на підставі взаємозв'язку між чинниками ризику, захисним механізмом і факторами відновлення. Сформовано модель резильєнтності, спрямовану на відновлення пацієнта до зони комфорту. Третя хвиля об'єднала досягнення двох попередніх і розширила поняття резильєнтності як динамічного процесу, було розроблено відповідні заходи профілактики для підвищення захисних можливостей організму та резильєнтності особистості. Четверта хвиля досліджень характеризується інтегрованим підходом до дослідження процесів та визначенням поняття резильєнтності як сукупності біологічних та психологічних чинників [2].

На підставі проведених досліджень можна визначити поняття резильєнтності як фізичні, психологічні і соціальні властивості особистості, які у сукупності здатні протидіяти негативним чинникам та зменшувати їх вплив, підвищувати стресостійкість, життєздатність (власну та оточуючого середовища) й забезпечити у найближчому майбутньому фізичне і психологічне відновлення.

Команда психологічного центру Далі запропонувала 10 чинників формування резильєнтності, які допоможуть стати стійкішими до стресу, що включають: 1) розвиток емоційного інтелекту; 2) створення карти внутрішніх і зовнішніх ресурсів; 3) роботу над мисленням; 4) фізичне здоров'я; 5) соціальні зв'язки; 6) турботу про себе; 7) гнучкість у різних ситуаціях; 8) відповідність власним цінностям; 9) аналіз власного досвіду подолання труднощів; 10) виявлення вдячності [1].

Для виявлення та порівняння найбільш значущих чинників впливу війни на емоційний стан студентів, було опитано 26 респондентів (студентів столичного ВНЗ) та запропоновано 7 варіантів відповідей, які потрібно було розподілити за рівнем вагомості (див. табл. 1).

Таблиця 1 - Рейтинг: які негативні наслідки війни в Україні найбільше вплинули на емоційний стан студентів у процесі навчання

Чинники війни	Кількість присвоєних респондентами місць у рейтингу							Сума балів	Місце у рейтингу
	1	2	5	4	5	6	7		
Неможливість планувати свої дії через загальну ситуацію в країні	10	4	2	2	4	1	3	3,04	1
Відключення електроенергії	2	7	6	6	4	1	0	3,23	2
Очікування повернення з війни рідних (друзів)	3	9	2	5	3	3	1	3,35	3
Повітряні тривоги	6	1	2	3	5	7	2	4,12	4
Необхідність більше працювати	3	2	5	1	6	8	1	4,27	5
Зміна місця проживання	1	1	5	5	3	2	9	4,92	6
Нестабільність навчання	1	2	4	4	1	4	10	5,08	7

Найбільш дієвою допомогою студенти вважають спілкування з друзями або з батьками та родичами, на другому місці – улюблена справа. Допомогою фахових інституцій опитувані користуються недостатньо, що має бути враховано у діяльності та маркетинговій стратегії служб психологічної підтримки.

В епоху соціально-економічної та військово-політичної нестабільності і цифровізації освіти спроможність відновитися виступає гнучким механізмом виживання та подальшого розвитку особистості. Від рівня резильєнтності залежать ментальний стан, психічне і навіть фізичне здоров'я. Тому нагальною є потреба у заходах і засобах, спрямованих на посилення резильєнтності.

Підтримку фізичного здоров'я забезпечує імунітет людини, який необхідно зміцнювати постійно, а психічного – насамперед резильєнтність, тобто здатність протидіяти стресовим явищам та швидко відновлюватися.

Основні напрями підвищення резильєнтності доцільно систематизувати відповідно до ієрархічної структури – на макро-, мезо- і мікрорівнях; адресної спрямованості – особам, організаціям; а також напрямів впливу на основні компоненти резильєнтності – когнітивні (переосмислення депресивних проявів і стресу, досягнення позитивних емоцій та саморегуляції), поведінкові (досягнення цілей діями і формування необхідних моделей поведінки), емоційні (зниження тривожності і вихід з депресивного стану, конструктивне вираження емоцій) та соціальні (розширення комунікативних навичок та взаємодопомоги).

Висновок. Резильєнтність особистості є визначальним чинником протидії стресовим явищам, оскільки поєднання психологічної і фізіологічної складових резильєнтності дозволяє адаптуватися до ситуації, а також знайти ресурси для подальшого розвитку і самореалізації. Отже, формування резильєнтності через вчинкову активність забезпечує не лише

збереження психічного здоров'я, а й перетворення стресової ситуації на простір для посттравматичного зростання та зміцнення внутрішньої цілісності.

Література:

1. Резильєнтність: 10 способів стати стойкішими до стресу. *Далі. Психологічний центр*. 2025. URL: <https://www.dalicenter.com/blog/resilience>.
2. Дмитришин С. Резильєнтність особистості: сутність феномену та методи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2024. № 20, С. 67–74. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.20.10>.

Мельник О. А.

ЗНАЧЕННЯ ОСЯГНЕННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ І СМЕРТІ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. А. РОМЕНЦЯ

Для кожного історичного періоду життя людства існували власні уявлення як про життя, так і про смерть. Розуміння смерті відноситься до сфери фундаментальної невизначеності і нездоланності. Актуальним на сьогодні залишається створення морально-етичної мови смерті без спекуляційних спотворень. Саме змістовна сторона смерті може стати духовною основою, що дозволить розпізнати і обрати справжні цінності життя.

В українській історико-психологічній думці смерть розглядалась насамперед як моральна проблема, адже поза моральне ставлення до неї смерть робить життя людини хитким і вразливим, позбавленим будь-якого сенсу, відкриваючи шлях викривленим, спотвореним формам підробленої моралі й цинізму. Смерть розглядалась поза межами живого, тому вона вважалась неприродною і її можна подолати. Ключова ідея – усвідомлення смертності свого життя спонукає думаючу людину наповнювати її значимими смислами і вести боротьбу за найдорожче та унікально неповторне долаючи не лише суб'єктивні, але й об'єктивні обставини здійснюючи корегуючи впливи на світогляд і самоусвідомлення. Проте на ставлення до смерті здійснює вплив не лише світогляд людини. Мораль як спосіб регуляції поведінки включає не тільки раціональний, а й емоційно-чуттєвий і вольовий компоненти. Саме тому ставлення людини до смерті в конкретних умовах може бути обумовлено також діяльністю емоційно-вольового зрізу моральної свідомості.

Наукові теорії про життя і смерть людини мають величезну історію, котра сягає своїм корінням в глибину віків – до давньої філософії і психології. Так, історик психології В. А. Роменець зазначає, що в філософії життя лише абсолютне, безпосереднє і первозданне, вловиме інтуїцією, без понять, є істиною реальне, найглибшою сутністю світу, а його сенс

пов'язується з духовними, моральними цінностями. Час і вічність поєднується у поняття світового цілого. Висувається думка про вічне життя, що не має ні початку, а ні кінця. Саме життя виступає як жива людська сутність. Загалом, зазначає В. А. Роменець, філософія життя відкидає теоретичну систему, як дещо незмінне. Потік життя, який невпинно рухається є такий, що оформлює й оформлюється світом. Безпосередній порив життя протиставляється в цій філософії опосередкованому, а життя виступає як жива людська істота. Проте життя не може бути досягнуте поза його внутрішнім запереченням – смерті.

В. А. Роменець з критицизмом ставився до абсолютизації біологізаторських теорій, які до середини ХХ ст. остаточно завойовують першість серед більшості науковців, що працюють у цій царині, особливо це стосувалось теорій щодо раннього старіння. Згідно цих теорій, після досягнення 30 років клітини і кліткові структури людини руйнуються, здатність організму до самовідновлення падає, вірогідність смерті кожні вісім років подвоюється. В процесі старіння тисячі клітин щоденно відмирають, а системи організму людини починають працювати все гірше. М'язи втрачають силу і гнучкість, кістки стають крихкими, в скелеті відбуваються дегративні зміни. Деякі генетики навіть стверджують, що зниження ефективності після 33 років відбувається в інтелектуальній або науковій діяльності. В літературі публікують данні про втрату психологічної гнучкості і здатності до адаптації після 30 років; втрачається бажання експериментувати в житті; любов до нового, незвіданого змінюється прагненням до стійкості та надійності. В кінцевому рахунку, в старінні, вбачають зміни, поступове затухання нормальної роботи процесів, що з великою вірогідністю тягне за собою хвороби і як наслідок – смерть. У світлі такого підбору фактів, констатує В. А. Роменець, старість можна визначити як прогресуючу хворобу. «Якщо біологічний захід людського індивіду починається так рано, а все життя виявляється прогресуючим вмиранням, якщо життя інтелектуальне досягає свого максимуму в 33 роки, то загалом положення людини виглядає досить похмуро. Чи не біологізовано життя людини в намальованій картині старіння? Її життєвий шлях, особливо у феноменологічному висвітленні, абсолютно позбавлений розуміння або навмисно не береться до уваги» [1, с. 141].

Згідно з В. А. Роменцем формування й розвиток людини, насамперед, психічний і духовний та становлення і прояв її індивідуальності продовжується на протязі всього життя. Психічний і духовний розвиток, наполягає академік, виходить за рамки біологічної проблематики, адже це обумовлюється взаємодією факторів спадковості та середовища. Психічне і духовне розгортається як життєвий, творчий шлях людини. Саме у життєвому шляху людини, переконаний вчений, розкривається глибинний мотив життя і смерті, тобто відбувається самопізнання і самовизначення людини через творчість сенсу життя як вищої форми самопізнання й самоздійснення.

Осягнення сенсу життя і смерті, зазначає В. А. Роменець,

переживання життя і смерті у відповідності їх з цим сенсом виробляє вчинкову цільність людини, формує характер і творчу неповторність особистості. Саме тому жити у відповідності зі справжнім сенсом життя надає людині невичерпні можливості здійснювати діяльність з натхненням, використовуючи інструмент оригінальності.

Таким чином, оригінальність, неповторність, індивідуалізованість позиції споглядання, активності полягає в тім, що вони є на думку Володимира Андрійовича результатом координації багатьох позицій і саме вони прокладають шлях до набуття нескінченного вершинного багатства та досягнення справжнього, сутнісного наповнення життя. Зворотній процес передбачає зникнення координації позицій у самоспогляданні світу, що неминуче призводить до смерті, як повернення до невизначеності існування.

Література:

1. Роменец В. А. Жизнь и смерть в научном и религиозном истолковании. Монография. Киев: «ЗДОРОВЬЯ», 1989. 192 с.

Москалець В. П.

ПРОБЛЕМА КОРИННИХ МОТИВІВ БУТТЯ У «КАНОНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ» ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ

Фундаментальні роздуми професора В. А. Роменця про психологію, яку він назвав канонічною, на наш погляд, являють собою оригінальне й плідне, системне і діалектичне екзистенційно-психологічне мислення. Так, головне, на його думку, протиріччя історії – прагнення людини вирішити проблему співвідношення трансцендентного і феноменального, потойбічного і поцейбічного, яке залишається і вирішуваним, і невирішуваним, – це, вочевидь нове, екзистенційно-психологічне розуміння тієї єдності й боротьби протилежностей в історії людства, перманентне взаємне заперечення яких є рушійною силою її.

«Позитивістська, екзистенціальна та інші філософії, - пише В. Роменець, - здійснювали спроби вирішити це засадниче протиріччя людського існування, але воно, попри всі їх зусилля, постає знову і знову. Всі конкретні історичні діяння людей спонукаються, зрештою, цією проблемою, хоч би якою прихованою вона не була. У цьому й полягає прийдешнє завдання і сам предмет психології. Чи зможе вона вказати на історичний та індивідуальний порятунок людей?» [3, с. 620]. Дуже складне, фундаментальне, системне екзистенційно-психологічне питання, на яке немає обгрунтованої відповіді, принаймні на сьогоднішній день.

Змістовному опису В. А. Роменця стану людини і суспільства з позицій зазначеного засадничого протиріччя людського існування,

зробленому понад 30 років тому, цілком відповідає сьогодення: «XX століття – століття техніцизму – впадає у своєрідний фатум. Головна ідея – вульгарний практицизм – зробити життя *комфортним*, а в соціальному плані *конформним*, що теж є різновидом комфорту. Прагнення до відкриття і засвоєння знань, як це було в епоху Відродження, <...> перетворилося в пошук *інформації*, використання готових трафаретів мислення. Ідея потойбічного світу, що дає смисл людському існуванню, вже мерехтить далекою зіркою. Релігія служить політиці і поринула в пошуки поцейбічних цінностей і чвар.

XX століття цінностями потойбічними, трансцендентними, як століття в цілому атеїстичне, не цікавиться. Ідея Бога стоїть на заваді пануванню людини над людиною. Залишається один Бог – людина з абсолютною владою, котра перебуває на шпилі державної тоталітарної субординації. Оскільки декількох абсолютних влад бути не може, вони війною вирішують долі людства. А саме: яка абсолютна влада залишиться абсолютною на Землі? Саме XX століття мало дати відповідну військову техніку для масового знищення людей і вирішення цієї проблеми. Взаємне абсолютне винищення народів стало реально можливим. Світові політичні кризи можуть спровокувати всеосяжну атомну війну.

Зброя масового знищення все більше удосконалюється. Спроби припинити цей процес залишаються безрезультатними. <...> Справа, проте, не тільки у появі зброї масового знищення, а й в установках на самовизначення народів. Розпад різних за обсягом тоталітарних систем пробуджує мотивацію до незалежності великих і малих країн. Така незалежність стає непримиренною стосовно інших. І ця світова гра між тоталітарністю і непримиренною незалежністю є систолою і діастолою політичних зрушень, що призводить до масового знищення людей.» [3, с. 619-620].

В ментальних проблемах цього стану В. А. Роменець розгледів потребу в напрямі психології, «...у якому відображається не життєвий або творчий шлях, а корінні мотиви буття у їхньому взаємному зв'язку та відповідні форми поведінки. Є всі підстави назвати таку психологію канонічною.» [3, с. 607]. Він виходив з переконання, що існує всезагальна істинна сутність людей, що люди відрізняються поверховим, а зближуються на ґрунті найглибшого, що лиш поверхово люди роз'єднуються, а в найглибшому своєму бутті вони єдині. [3, с. 609-613]. Відтак, корінні мотиви буття – однакові для нас усіх, для кожного з нас, для людини як виду. В цих мотивах В. А. Роменець вбачав найвищу загальнолюдську істину. Мовляв: «Істина може бути тільки одна, конкретна. Багато істин, на що претендують люди, є нонсенсом» [3, с. 612].

Він конкретно не виголошує цю конкретну істину, але з його роздумів, ключовий зміст яких наведено вище, зокрема впливає, що історичний період, який не цікавився трансцендентними, потойбічними цінностями, має бути діалектично заперечений періодом, що цікавиться ними як найбільш значущими, вирішально-визначальними у своєму бутті,

які мають врятувати людство і скерувати його на шлях гуманістичного прогресу тощо.

Цікаво, В. А. Роменець писав, що для нього правдивість релігійного вчення переконливо засвідчують чудеса. Мовляв, осмислення чудес остаточно переконало його щодо правильності цього вчення. [3, с. 611].

Таким чином, згідно з «канонічною психологією» В. А. Роменця, люди мають знайти корінні мотиви свого буття, які поведуть їх до індивідуального та історичного порятунку, посередництвом самопізнання своєї сутності, яка полягає у трансцендентному, потойбічному вимірі.

К. Г. Юнг, Е. Фромм, В. Е. Франкл та інші велети психології дійшли подібного висновку. Наш скромний досвід успішного надання екзистенційно-психологічної допомоги, зокрема, українським воїнам-захисникам, підтверджує його [1, с. 192-198]. Така допомога пропонує гідні смисли життя, засновані на високих духовних цінностях, які, на наш погляд, цілком відповідають корінним мотивам буття, як їх розумів В. А. Роменець. Потребу такої допомоги потужно стимулює масоване і катастрофічне травмування психіки злочинною війною росморгора проти України [1, с. 187-192].

Література:

1. Москалець В. Екзистенційний аналіз зневіри, апатії, абулії українського комбатанта. *Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис*. 2026. № 1 (93). С. 187-201.

2. Роменець В. Вчинкова організація канонічної психології. *Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис*. 2000. № 2. С. 25-56.

3. Роменець В. А. Постання канонічної психології. *Основи психології / За ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця*. Київ: Либідь, 1996. С 606-621.

Олешко О. М.

ВЧИНКОВА КОНЦЕПЦІЯ В. А. РОМЕНЦЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Актуальність дослідження психологічного імунітету особистості набуває особливого значення в умовах сучасних суспільних викликів, воєнних конфліктів та хронічного стресу, що характеризують повсякденне життя українського суспільства. Психологічний імунітет як система захисних ресурсів особистості, здатна протистояти деструктивному впливу кризових ситуацій, потребує не лише емпіричного вивчення, а й потужного теоретичного обґрунтування. У цьому контексті вчинкова психологія В. А. Роменця постає як продуктивне концептуальне підґрунтя для

осмислення механізмів психологічного захисту й відновлення особистості.

Метою тез є обґрунтування концептуальних паралелей між вчинковою теорією В. А. Роменця та сучасними дослідженнями психологічного імунітету як захисного механізму особистості в кризових ситуаціях.

В. А. Роменець визначав вчинок як центральну категорію психологічного аналізу — «клітинку» людської активності, в якій концентрується єдність свободи, відповідальності та самотворення особистості [1]. Вчинок, на його думку, завжди розгортається в ситуації вибору та внутрішнього конфлікту, тобто в умовах, що за своєю природою є кризовими. Ситуація вчинку передбачає зіткнення особистості з межею власних можливостей, загрозою смислової цілісності та необхідністю екзистенційного рішення. Відтак вчинкова ситуація структурно є аналогом психологічної кризи — стану, що руйнує звичні адаптивні стратегії і вимагає якісно нового способу реагування.

Сучасна концепція психологічного імунітету, зокрема модель PI-PE, описує психологічний імунітет як систему відносно стабільних когнітивних, емоційних та мотиваційних ресурсів, що буферизують руйнівний вплив стресу і забезпечують резиліентну адаптацію [2]. У цій системі особливе місце посідають ресурси, які В. А. Роменець описував як складові вчинкової готовності: здатність до переосмислення ситуації (когнітивна переоцінка), орієнтація на власні цінності в умовах невизначеності, волюва саморегуляція та спроможність зберігати смислову цілісність попри зовнішній тиск. Ці характеристики є ядром як вчинкової концепції, так і сучасних операціоналізацій психологічного імунітету.

Принципово важливим є те, що В. А. Роменець не розглядав психологічну стійкість як пасивну адаптацію або уникнення випробувань. Навпаки, у його концепції справжнє зростання особистості відбувається саме через вчинок у ситуації кризи — через прийняття виклику, збереження суб'єктності та відновлення смислу [1]. Це узгоджується з сучасними даними про те, що психологічний імунітет не є лише захисним «щитом», а й активним ресурсом розвитку: особи з вищим рівнем психологічного імунітету демонструють нижчий рівень психологічного стресу та вищу якість адаптації навіть в умовах хронічного навантаження [3].

Таким чином, вчинкова концепція В. А. Роменця пропонує теоретичну мову для опису тих внутрішніх процесів, які сучасна психологія операціоналізує через конструкт психологічного імунітету. Категорії вчинку, ситуації, суб'єктності та смислотворення утворюють концептуальний місток між класичною українською психологічною думкою та сучасними емпіричними дослідженнями захисних механізмів особистості.

Ідеї В. А. Роменця зберігають евристичну цінність для сучасної психологічної науки. Вчинкова концепція є теоретично сумісною з конструктом психологічного імунітету і може слугувати методологічним підґрунтям для розробки інтервенційних програм, спрямованих на

зміцнення психологічного імунітету особистості в кризових ситуаціях. Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною верифікацією зв'язку між вчинковою готовністю особистості та показниками психологічного імунітету в умовах особистісної та суспільної кризи.

Література:

1. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. 3-тє вид. К. : Либідь, 2004. 288 с.
2. Intema R. C., Schaufeli W. B., Burger Y. D. Resilience mechanisms at work: The psychological immunity-psychological elasticity (PI-PE) model of psychological resilience. *Current Psychology*. 2023. Vol. 42. P. 4719–4731. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01813-5>
3. Alotiby A. Immunology of Stress: A Review Article. *Journal of clinical medicine*. 2024. Vol. 13(21). P. 6394. <https://doi.org/10.3390/jcm13216394>

Османова Ж. Е.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ

Науковий доробок Володимира Андрійовича Роменця є багатогранним, що проявляється в його численних працях: від створення нової історико-психологічної парадигми до розробок на тему культурологічних засад психології. Це дозволяє вивчати його погляди на широку проблематику і, як наслідок, глибше осмислювати тодішній стан психології, зокрема специфіку бачення людської природи.

Серед вітчизняних психологів 20-го століття Роменець був одним із перших, хто вирізнявся своїм гуманістичним спрямуванням. Паралельно із західними сучасниками він прагнув розглядати людину як суб'єкт, що формує та спрямовує свою активність відповідно до власних цілей і мотивів, тобто здійснює вчинок.

В його теорії вчинку простежуються роздуми про співвідношення зовнішнього і внутрішнього, наголошуючи, що людина — завжди є суспільною істотою, тому «будь-який суб'єктивно вагомий вчинок має об'єктивне, суспільне значення» [1, с. 715]. Ці положення дозволяють розглянути масштабні соціальні явища, такі як національна ідентичність. Лише коли спільна історична територія, міфи, культура, історія, правова та економічна системи набувають характеру власних індивідуальних цінностей, ототожнюються із внутрішніми принципами та мотивацією, тільки тоді стає можливим розвиток відчуття національної ідентичності. Адже в такому разі ми можемо говорити про сформованість психологічного елемента вчинку, оскільки «вчинок формується двічі – психологічно та етично. Психологічна його сторона в цьому разі є підготовчою. В ній

вчинок із суб'єктивного боку остаточно дозріває, внаслідок чого людина готує себе до завершальної етичної акції. Цілісність вчинку може бути тільки психолого-етичною» [1, с. 716]. Саме така моральна дія, про яку пише Роменець, у випадку національної ідентичності буде спрямована на захист та збереження характеру, інтересів та ідей нації.

Аналізуючи історію становлення української нації, можна відзначити не лише сам факт її перебування на межі збереження, а й наявну боротьбу мотивів, яка постійно супроводжує українців. Знаходячись під впливом імперій поставало питання: підкоритися та асимілюватися з метою виживання чи відстояти свою автентичність всіма можливими шляхами. Сила духу українців давала наснагу продовжувати боротьбу за свою автентичність, а тому народ докладав різноманітних зусиль, тим самим змінюючи політичну ситуацію навколо себе, що і буде оцінюватися як вчинок, адже його «також можна розглядати як перетворення людиною моральної ситуації» [1, с. 716]. Вищезгадана боротьба мотивів, яку постійно необхідно долати, буде слугувати додатковим аргументом наявності вольової дії. Такий одвічний шлях до незалежності, що супроводжується безліччю вольових зусиль, закладений і в державну символіку – тризуб із зашифрованим словом «воля».

Варто окреслити особливу роль самотутньої української творчості та багатой культурної спадщини, які виступають джерелом сенсів та цінностей. Роменець зазначав, що «гра і драма, даючи людині пом'якшені й полегшені дії вчинку, відіграють для збудження психічної активності таку саму роль, як і справжній вчинок» [1, с. 721]. Тож, читаючи українських літературних класиків або переглядаючи п'єси, які пронизують народні мотиви, людина емоційно проживає певну історію, що подеколи набуває характеру власної і тим самим трансформує її погляди. Народні традиції та обряди допомагають досягти відчуття причетності крізь дію самого суб'єкта, тобто вони закріплюються на поведінковому рівні. Таким чином, завдяки дбайливому збереженню культурної пам'яті в кожного нового покоління є змога успадкувати цінності народу та стати їх носіями. Це формуватиме етичний бік вчинку, який «полягає в тому, що в боротьбі мотивів людина вибирає моральне, справедливе розв'язання конфлікту відповідно до її ідеалів, а також зважаючи на моральну якість самих засобів дії» [1, с. 719].

Відстоювання власного права на існування та незалежність завжди було жертвним, адже доводилося зустрічатися із зовнішнім спротивом і ставити колективні цінності на щабель вище за своє виживання. У своїх текстах Роменець описує стихію моральності у картині вчинку, тому «головний логічний осередок дослідження можна розкрити на прикладі учинку самопожертви. Якраз у ній вчинок досягає найповнішого вираження, й вона характерно відбивається на ситуації, мотивах і в самій учинковій дії» [1, с. 723]. Науковець підкреслює, що «акти самопожертви частішають у критичні для народів часи, коли зростає згуртованість як соціально-психологічна база видатних учинків» [1, с. 724]. Як наслідок, протягом всієї лінії історичних подій ми прослідковуємо об'єднання народу в

різноманітних формах, яке, керуючись однією світоглядною основою та принципами, готове до здійснення спільної моральної дії.

По сьогоднішній день українці продовжують боротьбу, закладену ще попередніми поколіннями, що не обмежується лише захистом своїх територій, а й передбачає збереження тяглості культурних наративів. Це складний процес, що потребує єдності поглядів та множини вольових дій, які формують вчинок, детально описаний та систематизований у цілісну структуру Володимиром Андрійовичем Роменцем. Його ідеї лишаються актуальними сьогодні і дозволяють виходити за рамки його наукових інтересів та вивчати ширшу категорію психічних феноменів, використовуючи його спосіб мислення та теоретичні засади.

Література:

1. Роменець В. А. Історія психології : XIX – початок XX століття : навч. посіб. К. : Либідь, 2007. 832 с.

Павлюк О. Д.

ПСИХОЛОГІЯ ВЧИНКУ ЯК ОСНОВА ЛІДЕРСТВА ТА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У роботі проаналізовано теорію вчинку В. А. Роменця як методологічну основу осмислення лідерства та формування ідентичності в умовах соціальних трансформацій. Показано, що вчинок виступає центральною одиницею самотворення особистості, а лідерство розглядається як система морально відповідальних дій. Узагальнено сучасні дослідження лідерської ідентичності, автентичного та етичного лідерства.

Сучасні соціальні трансформації, зокрема війна та глобальна нестабільність, актуалізують проблему формування ідентичності та переосмислення феномену лідерства. У цьому контексті особливого значення набуває гуманістична концепція В. А. Роменця, у центрі якої – категорія вчинку як основної форми існування особистості. Згідно з автором, вчинок є інтегративною структурою, що включає ситуацію, мотивацію, дію та післядію (рефлексію і совість). Саме через вчинок відбувається моральне самовизначення та самотворення особистості. У працях «Фантазія, пізнання, творчість» та «Психологія творчості» автор підкреслює, що творчість і вчинок є фундаментальними характеристиками людського буття. У контексті лідерства теорія вчинку, дозволяє розглядати лідерство не як сукупність функцій чи ролей, а як процес здійснення морально значущих вчинків, що мають особистісний і соціальний резонанс. Такий підхід принципово зміщує акцент із зовнішніх характеристик лідера (вплив, статус, ефективність) на внутрішню детермінацію дії – цінності,

смишли, відповідальність. Узгоджуючись із сучасними концепціями автентичного лідерства Б. Дж. Аволіо та В. Л. Гарднер [3], де ключовим є відповідність поведінки «істинному Я», теорія вчинку поглиблює це розуміння, додаючи етичний і екзистенційний вимір. Якщо в автентичному лідерстві центральною є ідея самоконгруентності, то у В. А. Роменця вона доповнюється вимогою моральної наповненості дії.

Важливо підкреслити, що вчинок як категорія дозволяє розглядати лідерство як процес постійного самотворення через вибір. Лідер не «є» таким раз і назавжди – він щоразу ним стає у конкретній ситуації, здійснюючи вибір між альтернативами ситуаціями. Це зближує теорію вчинку з процесуальними моделями лідерства, але водночас підсилює їх через моральний компонент. Також, вчинок вводить у розуміння лідерства категорію післядії (рефлексії). Саме через осмислення власних дій відбувається інтеграція досвіду в ідентичність. Таким чином, лідерство – це не лише дія, а й здатність нести відповідальність за наслідки, переосмислювати власні рішення та трансформувати себе через досвід.

У сучасних умовах соціальних трансформацій (зокрема війни) вчинок набуває характеру екзистенційного вибору, де лідерство проявляється як здатність діяти в умовах невизначеності, ризику та моральної напруги. Тут автентичність уже недостатня – необхідною стає ціннісна стійкість і готовність до відповідальності за іншу особу. На нашу думку, інтеграція теорії вчинку В. А. Роменця з концепцією автентичного лідерства дозволяє сформувати більш цілісну модель – морально-екзистенційне лідерство, яке характеризується такими ознаками: як, ціннісна узгодженість (відповідність дій внутрішнім переконанням); моральна відповідальність (орієнтація на благо інших і спільноти); рефлексивність (здатність до осмислення власних вчинків); самотворення через дію (ідентичність формується у процесі вчинків) та контекстуальна чутливість (урахування соціальних і культурних умов). Таким чином, лідерство доцільно розглядати не як набір компетенцій, а як динамічний процес морального самоздійснення, де кожен вчинок виступає точкою перетину особистісної ідентичності, соціальної відповідальності та історичного контексту. Теорія вчинку дозволяє переосмислити сучасні підходи до лідерства, виводячи їх за межі інструментального та психологічного редукціонізму. Вона підкреслює, що справжнє лідерство виникає не з позиції влади чи впливу, а з готовності діяти як суб'єкт морального вибору, який здатний не лише реалізовувати себе а й формувати ціннісний простір спільноти.

Крім того, сучасні дослідження С. А. Гаслам, С. Д. Райхер та М. Дж. Платоу, що досліджували соціальну ідентичність лідера доводять, що ефективне лідерство базується на здатності формувати спільну «мі-ідентичність» [4]. Це корелює з ідеєю В. А. Роменця про культурно-історичну зумовленість вчинку. Формування ідентичності у концепції В. А. Роменця має процесуальний характер і відбувається через послідовність вчинків та їх рефлексію. Подібні висновки містяться у сучасних дослідженнях розвитку лідерської ідентичності Д. Скотт ДеРю та

С. Дж. Ешфорд [5], де підкреслюється роль досвіду та взаємодії.

Особливої актуальності ці підходи набувають в умовах соціальних трансформацій. У кризових ситуаціях вчинок стає актом морального вибору, а лідерство – формою відповідальності. Таким чином, психологія вчинку дозволяє інтегрувати особистісний, соціальний і ціннісний виміри лідерства.

Література:

1. Avolio B. J., Gardner W. L. Authentic Leadership Development: Getting to the Root of Positive Forms of Leadership. *The Leadership Quarterly*. 2005. Vol. 16. P. 315-338. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.03.001>
2. Haslam S. A., Reicher S. D., Platow M. J. The new psychology of leadership. London : Routledge, 2020. 388 p.
3. DeRue D. S., Ashford S. J. Who will lead and who will follow? *Academy of Management Review*. 2010. Vol. 35(4). P. 627–647. <https://doi.org/10.5465/AMR.2010.53503267>

Предко Д. Є.

ЖИТТЯ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ ЯК ВЧИНОК: ГУМАНІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ

Володимир Роменець – одна з найвизначніших постатей в історії української психології ХХ століття. Він прославився насамперед як засновник вітчизняної історико-психологічної школи; дослідник психології творчості, духовності та культури; творець концепції «канонічної психології», автор оригінальної теорії вчинку. Він вважав, що саме вчинок є центральною категорією психології, адже через нього розкриваються особистість, моральність, свобода вибору та духовний розвиток людини. Роботи вченого стали основою розвитку сучасної української гуманістичної психології. Його наукові ідеї суттєво вплинули на становлення сучасної української гуманістичної психології. **Метою дослідження** є осмислення життя Володимира Роменця як цілісного вчинку та виявлення гуманістичних інтенцій його наукової, особистісної діяльності.

Учений вважав, що саме вчинок є головним проявом особистості, через який розкриваються моральність, свобода вибору, духовність і внутрішній світ людини. За В. Роменцем «вчинок може здійснюватись або у внутрішньому психічному, або в етичному плані, або в єдності його суб'єктивних та об'єктивних визначень»[3, с. 715]. Життя В. Роменця можна назвати справжнім вчинком, тому що вся його наукова й особиста діяльність була прикладом служіння науці, культурі та духовним цінностям. Він не лише створив оригінальну теорію вчинку, а й сам жив відповідно до тих принципів, які проголошував у своїх працях. В. Роменець відстоював

гуманістичне розуміння людини, підкреслював значення свободи, моральності, відповідальності та творчості, навіть у складних умовах розвитку науки радянського періоду. Він не обмежувався лише теоретичними знаннями, а прагнув через науку допомогти людині усвідомити власну відповідальність за свої дії та сенс життя. Саме тому життя українського психолога можна вважати вчинком у психологічному й моральному значенні – свідомим, цілеспрямованим і духовно значущим шляхом, що став вагомим внеском у розвиток української науки та культури. У психології В. Роменця вчинок розглядається як центральний елемент людської поведінки, оскільки саме він найповніше розкриває сутність особистості [1, с. 259-260]. Поведінка є ширшим поняттям, а вчинок – її усвідомленою, морально значущою формою. Тому між ними існує тісний взаємозв'язок: поведінка створює зовнішню форму діяльності людини, а вчинок надає їй внутрішнього змісту, моральної спрямованості та духовного значення. Отже, поведінка охоплює всі зовнішні дії, реакції та способи взаємодії людини з навколишнім світом, тоді як вчинок характеризується свідомістю, моральним вибором і відповідальністю. Тобто кожен вчинок є поведінковою дією, але не кожна поведінкова дія стає вчинком.

Теорія вчинку В. Роменця набуває особливого значення під час російсько-української війни, оскільки допомагає зрозуміти моральний, психологічний і духовний зміст людських дій у надзвичайних умовах. Війна поставила людину перед необхідністю постійного вибору – між страхом і мужністю, байдужістю й відповідальністю, пасивністю та активною позицією. Саме в таких ситуаціях, за В. Роменцем, найповніше розкривається сутність особистості через її вчинки. Слушною є думка Д. Предка про те, «що коли саме життя підпадає під «тиск» проблематизації, людина вимушена зануритися в осягнення глибших, потаємних смислів життя. Власне, вона немовби піднімається на вищий екзистенційний рівень осягнення» [2, с. 117]. У звичайному житті поведінка часто визначається соціальними нормами, комфортом або повсякденними потребами, тоді як у критичних обставинах – під час війни, небезпеки, втрати чи страждання – людина стикається з випробуванням власної гідності, відповідальності та сили духу. Саме в таких ситуаціях вчинок набуває особливого значення, адже він стає проявом свободи вибору. Людина може піддатися страху й байдужості або, навпаки, проявити мужність, самопожертву, співчуття та відповідальність за інших. Тому погранична ситуація ніби оголює внутрішній світ особистості й показує, ким вона є насправді. Учений вважав, що саме через подолання внутрішніх конфліктів і прийняття відповідального рішення людина стає особистістю.

Теорія вчинку пояснює, що справжня особистість проявляється не лише в словах чи намірах, а у конкретних морально значущих діях. Під час війни це можна побачити у вчинках військових, волонтерів, медиків, рятувальників і звичайних громадян, які допомагають іншим, захищають країну, підтримують постраждалих та зберігають людяність у складних

обставинах. Такі дії мають не лише практичне, а й глибоке духовне значення. Ідеї В.Роменця також допомагають зрозуміти психологічну стійкість українського суспільства.

Крім того, теорія вчинку має важливе значення для психологічної допомоги людям, які переживають втрати, травми та моральні випробування. Вона підкреслює, що навіть у найтяжчих умовах людина зберігає здатність до свідомого вибору, моральної дії та духовного самоствердження. Тому в сучасних умовах ідеї В.Роменця допомагають осмислити війну не лише як воєнний конфлікт, а і як випробування людської гідності, моральності та сили духу.

Отже, життя В.Роменця є яскравим прикладом справжнього людського вчинку, оскільки його наукова, духовна та громадянська діяльність була спрямована на утвердження гуманістичних цінностей, розвитку української психології та осмислення внутрішнього світу людини. Теорія вчинку вченого має гуманістичну «далекодію», тобто довготривалий вплив на розуміння людини й суспільства, тому що вона ставить у центр психології не поведінку як набір реакцій, а особистість як духовну, моральну й відповідальну істоту, що й уможливорює її життєвість та впливовість.

Література:

1. Предко Д. Гуманітарні візії психології вчинку Володимира Роменця. *Образи сучасності в гуманітарному знанні : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 жовтня 2025 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко, О. В. Добродум. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. С. 259-261. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8c6b922-a192-4919-b702-9c1100623b1c/content>
2. Предко Д. Є. *Релігійні почуття: сутність та особливості прояву*: монографія. Київ: ВАДЕКС, 2018. 156 с.
3. Роменець В. А. *Історія психології XIX – початку XX століття*. Київ: Либідь, 2007. 828 с.

Савелюк Н. М.

ОБРАЗ ЧОРНОБИЛЯ ЯК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАГЕДІЇ: ОСМИСЛЕННЯ 40 РОКІВ ПОТОМУ КРІЗЬ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПСИХОСЕМАНТИКИ ТА КОНСТРУКТИ КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА В. А. РОМЕНЦЯ

Дві історичні дати, які синхронно співпали навесні 2026 року – 100-річчя від дня народження канонічного українського психолога Володимира Роменця та 40-річчя від дня трагічної аварії на Чорнобильській АЕС як масштабної техногенної катастрофи. Таке поєднання викликає свого роду

«наукову спокусу» спробувати поглянути на національну трагедію Чорнобиля крізь загальновідомі конструкти теорії видатного методолога. Крім того, багаторічні авторські дослідження у рамках психосемантичного підходу додає до зазначеного погляду призму відповідного дослідницького інструментарію.

Згідно з теорією В. Роменця, відношення «людина – світ» виявляються як учинкові відношення. У цьому теоретико-методологічному контексті вчений розглядає різні психічні утворення (явища) як такі, що мають вчинкову структуру: містять у собі, насамперед, ситуативний (ситуація), мотиваційний (мотивація) та дійовий (дія) компоненти. Говориться також про післядію (як рефлексію вчинку). Будь-які діяльність, різні процеси, особистісні риси тощо В. Роменець пропонує інтерпретувати саме як вчинки через відповідну їх структуру [1].

Отже, процес сприймання, осмислення, переосмислення Чорнобильської катастрофи також можна аналізувати крізь призму вчинкового підходу. В цьому аспекті корисним може бути звернення, між іншим, до праць Н. Розінкевич, котра розглядає постчорнобильський наратив назагал як перехід від «індивідуальної травми до колективної пам'яті». Вчена зазначає, що більшість публікацій про аварію на Чорнобильській АЕС починаються зі стандартного визначення про те, що це – одна з наймасштабніших, найтрагічніших техногенних катастроф ХХ ст. Далі так чи інакше наголошується, що Чорнобиль – екзистенційна подія, яка радикально вплинула на переосмислення взаємин людини з природою, спричинила глибокі соціальні, моральні та культурні травми, що вплинули на формування нових світоглядних орієнтирів [3].

У рамках психосемантичного підходу зазначений процес можна розглядати як трансформацію усталених значень і появу нових сенсів – особистісних і колективних. І знову варто звернутися до концепції В. Роменця, згідно з котрим розвиток ситуації являє собою освоєння незалежного від людини світу, тобто переведення неосвоєного в освоєне і встановлення відповідних відношень. В такому процесі розвитку вчинку першим етапом є встановлення ситуативних відношень, другим – мотиваційних, а третім – відношень дії. В нашому дослідженні ми концептуально співвіднесли 3 універсальні психосемантичні фактори (за Ч. Осгудом) і 3 канонічні вчинкові складові (за В. Роменцем): «Ситуація – Оцінка», «Мотивація – Сила» та «Активність – Дія».

В емпіричному дослідженні було використано метод вільного асоціативного експерименту (слово-стимул – «Чорнобиль») і метод класичного семантичного диференціалу (Ч. Осгуда в україномовній адаптації С. Яновської, П. Севост'янова, Р. Туренко). Додаткові шкали для оцінювання (13 і 14): «Вплинув/не вплинув на мене» та «Вплинув/не вплинув на війну з росією».

Загальна вибірка: 177 респондентів із Тернопільської, Запорізької, Дніпропетровської, Хмельницької, Одеської областей; віком від 17 до 75 років; 148 жінок і 29 чоловіків. Дві субвибірки: 1) ті, хто вже народилися до

аварії на ЧАЕС і свідомо пережили цей досвід (66 осіб); 2) ті, хто на цей період іще не народилися та/або нічого не пам'ятають про аварію на ЧАЕС (111 осіб).

Результати асоціативного експерименту (в дужках – кількість відповідних вербальних реакцій на слово-стимул): «Трагедія» (104), «Радіація, опромінення» (90), «Катастрофа» (41), «Страх, тривога» (23), «Смерть» (22), «Небезпека» (21), «Аварія» (14), «Покинутість» (13), «Відчуження» (12), «Атоми» (11), «Чорнота» (10). Менш чисельні реакції: «Вибух» (9), «Електростанція» (7), «Евакуація» (5), «Місто, міста» (4), «Реактор» (4), «Наслідки» (3). Для порівняння наводимо 2 типові значення слова «трагедія» (з «Великого тлумачного словника сучасної української мови» за ред. В. Бусела [2]): «1. Драматичний жанр, твори якого відзначаються гостротою та непримиренністю конфлікту особистого чи громадського характеру і закінчуються звичайно тим, що герой гине. 2. Велике горе, нещастя, загальнонародне чи особисте, спричинене гострим, непримиренним конфліктом.». Звертаючись до теорії В. Роменця, можемо стверджувати, що загострення ситуаційного конфлікту переживаються людиною як амбівалентний стан, певна роздвоєність, тимчасова неможливість діяти, від якої, зокрема, треба «очиститися» через катарсичний ефект.

Основні результати факторного аналізу кількісних даних за СД «Чорнобиль». У першій субвибірці виокремлено 4 значущі фактори (у дужках наведено відсотки дисперсії, а також факторні навантаження): F1 «СИЛА та АКТИВНІСТЬ» (27,01 %): «сильний» (0,88), «енергійний» (0,86), «потужний» (0,83), «великий» (0,74), «активний» (0,72); F2 «ОЦІНКА» (20,06 %): «неприємний» (0,83), «поганий» (0,83), «потворний» (0,81), «проблемний» (0,56), «байдужий» (0,54); F3 «ВПЛИВ НА МЕНЕ І НА ВІЙНУ З РОСІЄЮ» (10,21 %): «вплинув на мене» (0,86), «вплинув на війну з росією» (0,55); F4 «ШВИДКІСТЬ» (9,00 %): «швидкий» (0,82), «проблемний» (0,48), «активний» (0,41). Припускаємо, що четвертий виокремлений фактор є відображенням такого структурного компоненту вчинку як післядія (рефлексія), а проте злитість «Сили» та «Активності» в один домінуючий фактор назагал демонструє незавершеність цілісного вчинкового переживання чорнобильської трагедії.

У другій субвибірці – 3 значущі фактори: F1 «АКТИВНІСТЬ та СИЛА» (26,69 %): «енергійний» (0,78), «активний» (0,77), «сильний» (0,76), «великий» (0,74), «швидкий» (0,71), «потужний» (0,66), «могутній» (0,55); F2 «ОЦІНКА» (21,32 %): «неприємний» (0,87), «потворний» (0,79), «поганий» (0,76), «проблемний» (0,72), «байдужий» (0,55); F3 «ВПЛИВ НА МЕНЕ І НА ВІЙНУ З РОСІЄЮ» (9,38 %): «вплинув на війну з росією» (0,71), «вплинув на мене» (0,63). Можемо констатувати, що покоління, яке особисто не пережило чорнобильської трагедії, узагалі не підійшло до компоненту післядії (рефлексії) у відповідному її осмисленні як вчинку.

Отже, з роками відбулася трансформація сприйняття чорнобильської трагедії від формату вимушено приховуваної індивідуальної (та/або

сімейної) травми до визнаної колективної травми, що полегшує її переживання. У контексті психосемантичного дослідження особливостей сприймання поняття «Чорнобиль» різними поколіннями (тими, хто свідомо пережив цю трагедію і тими, хто знає про неї з розповідей інших) тільки базовий фактор «Оцінка» («Ситуація» як перший компонент вчинку) експлікований як окремий. Два інші класичні фактори – «Сила» та «Активність» («Мотивація» та «Дія») – злиті в один домінуючий. Вважаємо, що з позицій вчинкового підходу, а також з огляду на результати асоціативного експерименту це може засвідчувати внутрішню конфліктну незавершеність цілісного вчинку осмислення Чорнобильської трагедії навіть через 40 років потому, що потребує своїх подальших теоретико-методологічних та емпіричних досліджень.

Література:

1. Академік В. А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. Л. О. Шатирко. К.: Либідь, 2016. 272 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Розінкевич Н. Від індивідуальної травми до колективної пам'яті. Екокритичне осмислення постчорнобильського наративу в книзі Ольги Купрієнко та Алли Багірової «Чорнобильська хроніка. Люди». *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2025. № 31(4). С. 280–286.

Серков А. В.

ЦИКЛ ДОСВІДУ В ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ ТА СТРУКТУРА ВЧИНКУ В. А. РОМЕНЦЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ

Гештальт-терапія та вчинкова психологія формувалися незалежно й у різних традиціях — американо-європейській гуманістичній психотерапії середини ХХ століття та українській академічній психології. Попри це обидві традиції пропонують структурні моделі людського досвіду, які певним чином перегукуються. Мета цієї роботи — зіставити цикл досвіду в редакції Клівлендської школи гештальт-терапії зі структурою вчинку В. А. Роменця та окреслити спільні концептуальні засади цих моделей.

Цикл досвіду (cycle of experience) був розроблений у 1970-х роках у Гештальт-інституті Клівленда Дж. Зінкером, М. Полстер і Б. Ворнером як розвиток ідеї циклу контакту Ф. Перлза. У найпоширенішій редакції Дж. Зінкера цикл охоплює послідовність: відчуття — усвідомленість — мобілізація енергії — дія — контакт — розв'язання/задоволення — відхід. Ця модель описує процес саморегуляції організму в полі середовища: як актуальна потреба стає фігурою, мобілізує енергію для контакту з об'єктом,

який може її задовольнити, і як після асиміляції досвіду людина звільняється для нового циклу [1].

Структура вчинку В. А. Роменця, сформульована у «Психології творчості» в 1971 та розгорнута в пізніших працях, містить чотири компоненти: ситуацію, мотивацію, дію та післядію [2]. Ситуація — це надання значення феноменам матеріального світу, просторово-часова конфігурація смислів, у якій завжди присутній момент проблемності; мотивація — напруження, що виникає, коли надане значення протиставляється феномену як невідповідному; вчинковий акт (дія) — перетворення феномена, щоб він відповідав ідеальному моменту мотивації; післядія — рефлексивне усвідомлення людиною свого вчинку та його наслідків для себе й інших, де «підсумок зробленого стає основою нових кроків уперед». Вчинок, як він описаний у моделі В. А. Роменця, — це не просто дія, а «логічний осередок психічного», вища форма душевно-духовної активності, обов'язково відповідальна, творча й морально значуща.

Структурне зіставлення двох моделей виявляє чітку послідовну відповідність. Сенсорно-феноменальне поле, з якого постає фігура потреби у Дж. Зінкера (відчуття/усвідомленість), відповідає компоненту “ситуація” у моделі вчинку, яка розуміється як надання значення феноменам навколишнього світу. Мобілізація енергії в циклі досвіду резонує з мотивацією вчинку як напруженням між наявним і належним. Фази дії та контакту в гештальт-циклі поєднуються компоненти “дія” у вчинковому акті. За змістом фази розв'язання й відходу в моделі Дж. Зінкера функціонально еквівалентні компоненту “післядія” в моделі В. А. Роменця, оскільки вони пов'язані з асиміляцією, осмисленням та відкриттям простору для нового досвіду. Спільною також є циклічність, яка відображена в двох моделях. У Дж. Зінкера «відхід» відкриває нове «відчуття», у моделі В. А. Роменця фаза післядії стає «основою нових кроків». У табл. 1 співставленні складові двох моделей.

Ключовою спільною віссю обох моделей є усвідомлення, яке в обох випадках перетворює реактивний процес на власне людський досвід — на контакт (у Дж. Зінкера) або на вчинок як спосіб автентичного буття (у В. А. Роменця).

Таблиця 1 - Структурні паралелі між циклом досвіду та структурою вчинку

Цикл досвіду (Клівлендська школа)	Структура вчинку (В. А. Роменець)
Відчуття, усвідомленість (sensation, awareness)	Ситуація
Мобілізація енергії (energy mobilization)	Мотивація
Дія, контакт (action, contact)	Вчинковий акт (дія)
Розв'язання, відхід (resolution, withdrawal)	Післядія

Обидві концепції спираються на феноменологічну традицію, хоча й у різний спосіб. Гештальт-терапія методологічно виходить з феноменології Е. Гуссерля через Ф. Перлза й П. Гудмена, працюючи з тим, що з'являється в полі «тут і тепер». В. А. Роменець розвинув власну «феноменологію

вчинку», у межах якої виокремлює вчинок буденності, вчинок екзистенції, вчинок самопізнання та вчинок повернення до буденності [3]. Спільним є розуміння свідомості як інтенційної, спрямованої на світ, та відмова від редукції людського досвіду до стимул-реактивних або суто когнітивних схем.

Водночас зіставлення виявляє й важливі відмінності. Цикл в гештальт підході описує мікро-процес задоволення конкретної потреби й є ціннісно нейтральним — будь-який завершений цикл є здоровим. Вчинок в українській моделі є макро-категорією, нормативно навантаженою: не кожна дія є вчинком, а лише морально відповідальний, творчий, вільний акт. Гештальт-модель тяжіє до тілесно-вітального полюса (потреба, енергія, задоволення), тоді як вчинкова — до духовно-культурного (цінність, самотворення, історія).

Показово, що обидві моделі оформилися приблизно в один історичний період — 1970-ті роки — у межах ширшого гуманістичного повороту в психології, хоча й у різних наукових традиціях. Найсуттєвіша паралель, на наш погляд, стосується не стільки формальної послідовності фаз, скільки центральної ролі усвідомлення: у циклі досвіду саме усвідомлення запускає рух від сенсорного поля до контакту, у структурі вчинку усвідомлення концентрується в післядії, перетворюючи завершену дію на вчинок і відкриваючи простір для наступного. І в обох випадках саме усвідомлення є тим, що робить процес власне людським.

Література:

1. Zinker J. Creative Process in Gestalt Therapy. New York: Brunner/Mazel, 1977. 283 p.
2. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
3. Основи психології: підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ: Либідь, 1995. 632 с.

Соснюк О. П.

ВЧИНКОВА ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА

У тренінговій діяльності психологи використовують надзвичайно широкий спектр методів. Серед них особливе місце займає метод операціоналізації, який дозволяє тренеру разом з учасниками конструювати події безпосередньо у фізичному просторі. Використовуючи цей метод, психолог надає учасникам можливості для репетиції поведінки в різних ситуаціях, опанування нового досвіду, моделей поведінки, зміни ставлення до себе та інших. Найбільш поширені варіанти практичної реалізації цього

методу – операціональні ігри, детерміновані активністю учасників, яка у супроводі тренера спрямовується на інструментальні зміни, що можуть визначати розвиток майбутніх подій.

Існує два типи операціональних ігор – ділові (дидактичні, управлінські, профорієнтаційні) та вчинкові. Як правило, ділові ігри орієнтовані на моделювання предметного та соціального змісту професійної діяльності, включно з відносинами, що виникають у ситуаціях ділової взаємодії. Фактично у межах ділових ігор відпрацьовуються нові технологічні вміння та навички, які можуть бути корисні учасникам в їх професійній діяльності. Натомість вчинкові ігри, виводять учасників за межі простору ділової взаємодії, адже потребують від них здійснення акту морального самовизначення, завдяки якому розкривається ставлення особистості до інших, до себе, до світу в цілому. Таким чином, вчинкові ігри передбачають активну роботу з майбутніми подіями у надзвичайно широкому контексті. Саме тому, вони досить часто використовуються у тренінгах особистісного росту.

Теоретико-методологічне обґрунтування вчинкових ігор можна знайти в працях В. А. Роменця, який визначав вчинок як «спосіб особистісного існування в світі» [1, с. 13]. Вчинок розглядається ним одночасно і як «логічний осередок психічного», і як вища форма духовної активності особистості, і як відображення конкретних життєвих сенсів. Відзначимо, що для В. А. Роменця вчинок – це обов'язково високоморальне і творче діяння, яке репрезентує процес духовного розвитку і творення моральних цінностей особистості [2].

Саме ці моменти присутні у вчинкових іграх, де учасникам пропонуються ситуації, які потребують морального вибору у складних життєвих або професійних ситуаціях (наприклад, прийняття рішення про звільнення одного з трьох співробітників, кожен з яких має особливу цінність для організації і як професіонал, і як особистість). Зазначені моменти є вкрай важливими для розуміння сутності вчинкових ігор, які для тренерів-психологів є інструментом запуску механізмів особистісного розвитку. І хоча сам В. А. Роменець ніколи не займався тренінговою діяльністю, це той випадок, коли концептуальні паралелі між його теорією і даним напрямом практичної діяльності психологів цілком доречні.

В цілому, використання вчинкових ігор у тренінговій практиці дозволяє здійснювати запуск механізм особистісного зростання, що зазвичай, припадає на кульмінаційні етапи тренінгу. Однак цим їх потенціал не обмежується. Досвід нашої практичної роботи свідчить, що вчинкові ігри можуть бути ефективним інструментом і на початкових стадіях тренінгу як засіб самодіагностики учасників або як альтернатива лабілізації [3].

Література:

1. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Основи психології: Підручник* / за ред. О. В. Кричука, В. А. Роменця. К.: Либідь, 1999. С.383-402.

2. Роменець В. А. Вчинок і світ людини. *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* / за ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С.11-36.

3. Соснюк О. П. Особливості використання лабілізації в тренінгу: можливості та обмеження. *Український психологічний журнал*, 2016. № 2. С. 97-108.

Суконько Б. О.,

Щукіна І. О.,

Гаврилюк М. Р.

Науковий керівник: К. М. Грузинова

СОЦІАЛЬНА ТРИВОГА ТА ГІПЕРІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ СИГНАЛІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАЛЕЛІ З ІДЕЯМИ В. А. РОМЕНЦЯ

Соціальна тривога є поширеним психологічним феноменом, що впливає на міжособистісну взаємодію та визначається як багаторівневе явище з когнітивними, поведінковими й соціальними компонентами [1, с. 37] і є стійким емоційним станом або диспозицією, що проявляється напруженням, відчуттям невизначеної загрози та очікуванням негативної оцінки з боку інших у ситуаціях соціальної взаємодії. Ключовим механізмом її формування виступає гіперінтерпретація соціальних сигналів, коли нейтральні стимули сприймаються як загрозові, а отже саме інтерпретація ситуації, а не її об'єктивні характеристики, зумовлює емоції та поведінку суб'єкта [1, с. 38]. У цьому контексті релевантними є ідеї В. А. Роменця, який розглядав вчинок як структуру і підкреслював визначальну роль смислотворення [2]. Мета дослідження полягає в аналізі соціальної тривоги через призму когнітивних підходів та виявленні її концептуальних паралелей із вчинковою психологією В. А. Роменця.

Соціальна тривога проявляється на індивідуальному, поведінковому та соціальному рівнях, однак ключовим є когнітивний компонент – інтерпретація соціальних сигналів. Саме він визначає специфіку переживання тривоги та реакцій на неї. Вчинкова концепція В. А. Роменця підкреслює, що поведінка формується через надання значення ситуації, а не через її об'єктивні характеристики [2, с. 124]. Відповідно, при соціальній тривозі спостерігається гіперінтерпретація соціальних сигналів, коли нейтральні стимули сприймаються як загрозові. Зумовлено це сформованою вразливістю до соціальної тривоги – багатофакторного процесу, що охоплює взаємодію біологічних, психологічних та соціальних чинників, які визначають підвищену чутливість індивіда до соціально-оцінних ситуацій. У сучасних підходах підкреслюється, що така схильність формується поступово під впливом індивідуального досвіду, умов розвитку

особистості, особливостей темпераменту та поведінкової інгібіції, яка пов'язана з уникненням новизни та підвищеною настороженістю до потенційних загроз [3]. Суттєве значення мають також ранні соціальні взаємодії: гіперконтроль, критичність або емоційна дистанція з боку авторитетів можуть сприяти формуванню уявлення про соціальне середовище як таке, що містить ризик негативної оцінки, у результаті чого закріплюються когнітивні схеми очікування осуду, які впливають на подальшу інтерпретацію соціальних ситуацій і сприяють сприйманню нейтральних сигналів як потенційно загрозливих, що підсилює тривожність. У когнітивному вимірі вразливість до соціальної тривоги пов'язується з формуванням дисфункціональних переконань щодо себе та інших, включно з уявленнями про некомпетентність, соціальну неприйнятність і загрозу негативної оцінки [3, с. 215]. Вчинкова концепція В. А. Роменця дозволяє пояснити даний механізм через ідею надання значення ситуації як ключового етапу формування поведінки: вразливість до соціальної тривоги може розглядатися як результат організації смислотворення, за якої соціальні ситуації систематично набувають загрозливого значення. Додатково підтримується замкнене коло функціонування тривоги: тривожна інтерпретація соціальних ситуацій спричиняє уникнення взаємодії, що обмежує корекцію негативних уявлень і закріплює стійкі дезадаптивні патерни.

Особи з високою соціальною тривожністю систематично схильні до негативної інтерпретації соціальних ситуацій, зокрема неоднозначні або нейтральні події вони частіше сприймають як загрозливі. У межах когнітивної моделі соціофобії це пояснюється викривленнями обробки соціальної інформації та очікуванням негативної оцінки з боку інших [3, 217]. Сучасні дослідження також вказують, що тривога пов'язана з семантичними зсувами у сприйманні реальності, коли негативні події схильні до перебільшення, а нейтральні – до інтерпретації як потенційно негативні [1, с. 40]. А в контексті вчинкової психології це можна пояснити тим, що поведінка визначається не об'єктивною ситуацією, а тим значенням, яке їй надає індивід, тому стійкі інтерпретаційні викривлення формують відповідні емоційні та поведінкові реакції [2].

Узагальнюючи отримані положення, соціальна тривога формується і підтримується через когнітивні механізми інтерпретації соціальної реальності, де вирішальним є не сама ситуація, а надане їй значення. Вчинкова концепція дозволяє розглядати соціальну тривогу як результат специфічно організованого процесу смислотворення, що визначає подальшу поведінку та емоційні реакції індивіда. Ця інформація розширює розуміння механізмів соціальної тривоги через поєднання когнітивного підходу та вчинкової психології, пояснює роль інтерпретації у формуванні поведінки і відкриває можливості для корекційної роботи, спрямованої на зміну інтерпретаційних схем і зниження тенденції до катастрофізації соціальних ситуацій.

Література:

1. Іванова Т. В., Коляда Н. В., Гунбіна Г. І. Феномен тривоги: психологічні та семантичні ракурси. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2024. Вип. 1. С. 37–41. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.1.7> URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a39297b-e821-4fb4-b764-6d142920cc8b/content>
2. Балл Г. О., Нікуленко О. М. Трактуювання вчинку в теоретичному доробку С. Л. Рубінштейна і В. А. Роменця. *Психологія і суспільство*. 2011. Вип. 2. С. 124–129. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/536/536>
3. Miers A. C., Blöte A. W., Westenberg P. M. Negative social cognitions in socially anxious youth: Distorted reality or a kernel of truth? *Journal of Child and Family Studies*. 2011. Vol. 20(2). P. 214–223. <https://doi.org/10.1007/s10826-010-9423-2>

Терлецька Л. Г.

ЛЮДИНА І ПОДВИГ: ІДЕЇ В. А. РОМЕНЦЯ І СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Ідеї В. А. Роменця набули особливого значення у воєнний час: його концепція подолання, стійкості та екзистенційного вибору стала теоретичною базою для багатьох психологічних інтерпретацій війни в українській гуманітарній науці. Українські психологи інтегрували ці ідеї у практичну допомогу, психореабілітацію та аналіз трансформаційного потенціалу особистості в умовах війни.

Мета дослідження - визначити, які ідеї В. А. Роменця набули нового значення у працях сучасних українських психологів у період повномасштабної війни (2022–2026 рр.)

У своїй ранній праці (Людина і подвиг, 1964) В. А. Роменець аналізує, що робить людину здатною на героїчний акт. Це “внутрішня необхідність”, яка стає сильнішою за інстинкт самозбереження. У центрі уваги автора – етико-психологічний аналіз людського подвигу. Він розглядає подвиг не просто як разову дію, а як вияв внутрішньої свободи, відповідальності та найвищого розвитку особистості: “Подвиг мусить мати під собою глибоку моральну основу, всебічну розвиненість людини, творче сприйняття дійсності”[1, с. 31].

Розглянемо вплив ідей Роменця у психології війни (2022–2026 рр.):

1. Переосмислення ролі граничних ситуацій

Дослідники (Т. Яценко, Н. Пов'якель, Л. Орбан) зверталися до ідей Роменця у контексті аналізу травматичних подій як потенціалу для особистісного зростання. Наприклад, Н. Пов'якель у 2023 р. писала про

“глибокий стрес як активатор внутрішніх ресурсів”.

2. Стійкість як екзистенційна категорія

У працях І. Задорожного, Л. Костенко, А. Гудими війна розглядається не лише як травма, а як випробування сенсу життя, що відповідає роменцівському розумінню стійкості.

3. Осмислення героїзму та морального вибору

Такі автори як О. Скрипник, М. Савчук розглядали героїзм як усвідомлений вибір, а не лише подвиг, що збігається з уявленням Роменця про свободу як відповідальність.

4. Вплив на психологічну реабілітацію

У програмах психосоціальної підтримки використовуються підходи, засновані на екзистенційній рефлексії, в дусі роменцівської парадигми. Робота з травмою включає осмислення події, а не лише подолання її симптомів (див. табл. 1).

Школа психології вчинку В. А. Роменця має потужне продовження в працях його учнів та послідовників. Вони адаптували філософські ідеї вчителя до конкретних галузей: військової психології, екстремальної психології та психології саморегуляції особистості. Це:

1. Татенко Віталій Олександрович, який розробив концепцію суб'єкта вчинку. Для військової тематики його праці важливі розумінням того, як людина стає “автором” свого життя і спротиву.

Тематика: Психологія суб'єктності, механізми самодетермінації особистості.

Таблиця 1 - Конкретні публікації (2022–2025) з впливом ідей Роменця

Автори	Назва праці	Рік	Аспект, пов'язаний з Роменцем
Н. Пов'якель	Психологія суб'єкта у кризових умовах війни	2023	Подолання як внутрішня трансформація
Т. Яценко	Глибинно-психологічна допомога у воєнний час	2023	Гранична ситуація як стимул розвитку
І. Задорожний	Духовні ресурси психологічної стійкості особистості в умовах війни	2024	Стійкість як сенсове зусилля
М. Савчук	Героїзм і моральна відповідальність в умовах війни	2024	Особистісний вибір у граничних обставинах
О. Скрипник	Травма і становлення особистості: між болем і зростанням	2025	Психологія як шлях до усвідомленого "Я" після втрати
Л. Орбан	Психологія стійкості: екзистенційний вимір війни	2025	Стійкість як розкриття внутрішньої свободи

2. Титаренко Тетяна Михайлівна досліджує психологію життєвого шляху та виживання особистості в складних, кризових обставинах. Її роботи є фундаментальними для розуміння того, як військовий відновлюється після травми (післядія вчинку).

Тематика: Психологічна стійкість, життєстійкість, подолання наслідків травматичних подій.

3. Фурман Анатолій Васильович розвиває ідею вітакультурної методології, де вчинок розглядається як інструмент культурного та професійного самотворення. Це важливо для формування корпоративної та професійної стійкості у військових підрозділах.

Тематика: Методологія психології вчинку, соціально-психологічна адаптація.

4. Савчин Мирослав Васильович безпосередньо працював над категорією духовності та моральності вчинку. У контексті військової тематики – етична стійкість та “запобіжники” моральної деградації на війні.

Тематика: Психологія відповідальності, духовний потенціал особистості.

5. Осьодло Василь Ілліч – провідний військовий психолог, який інтегрує суб'єктно-вчинковий підхід у підготовку офіцерів.

Тематика: Психологія професійного становлення офіцера.

Література:

1. Роменець В. А. Людина і подвиг. К.: Наукова думка, 1964.
2. Роменець В. А. Психологія вчинку: Культурно-історична інтерпретація. К.: Либідь, 1995.
3. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711214/1/monTitar2018maket%20%281%29.pdf>

Тундик Я. М.

СМИСЛОЖИТТЄВИЙ АСПЕКТ: РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Однією з важливих і складних філософських проблем ще залишається з'ясування структури світогляду людини в його багатовимірності, складній взаємодії смисложиттєвих мотивацій. Це необхідно для того, щоб виявити важливі сенси, світоглядні орієнтації, що дозволять подолати різні форми відчуження, тотального невротизму людини в сучасну епоху. Йдеться також про пошук ідеалів, які б відновили і посилили креативність людства в цілому і кожної людини зокрема, спрямовану на розв'язання стрімко наростаючих глобальних проблем, головна з яких обумовлена втратою духовної орієнтації людини в світі, а це означає адекватну стратегію

подальшого суспільного розвитку. Зокрема, В. Роменець виходить з того, що психологічний аналіз системних вимірів людської креативності, розгортаючись у багатоміття змістів, повинен спиратись на методологію вищого рівня абстракції і розпочинатись з дослідження більш загальних механізмів самоорганізації людської діяльності. Такою універсальною функцією, за В. Роменцем, є механізм адаптації, тобто, ефективного пристосування будь-якої стійкої цілісності до більшою чи меншою мірою агресивного оточуючого середовища. З іншого боку, людина завжди прагне не стільки адаптуватись до оточуючого середовища, скільки пристосувати це середовище до своїх потреб, переробити його з природного в штучний світ, тобто у цілеспрямовано змінену реальність, яка дає людині як виду вищій порівняно з твариною рівень захищеності і потенціал виживання та розмноження.

Питання адаптації людини до нового середовища можна розглядати з різних сторін. Це і процес входження людини в соціальну роль, засвоєння цінностей, норм і вимог, що пред'являються суспільством до цієї ролі (рольова концепція). Це і комплексна взаємодія людини й соціального середовища (гуманітарна концепція). Це і відповідні реакції людини на стимуляційний вплив середовища (біхевіоризм). Також це відповідність між новою інформацією і колишнім досвідом (когнітивна концепція) та здатність особистості долати труднощі, захищатися від деструктивного впливу середовища (інтеракціонізм). При контакті з незнайомим середовищем у людини можуть проявлятися такі симптоми: 1) напруга від зусиль, докладених для досягнення адаптації; 2) почуття втрати (професії, статусу, звичного середовища); 3) відчуття знедоленої людини при контакті з незнайомим суспільством; 4) рольова дифузія; 5) тривожність, огида або обурення при аналізі відмінностей між минулим та теперішнім середовищем; 6) почуття неповноцінності.

М. Вінкельман стисло наводить основні причини, які призводять до виникнення шоку в цілому. По-перше, це стресові реакції. Потрапляння до нового середовища зумовлює стрес як фізіологічну реакцію, що, своєю чергою, спричиняє виникнення цілого ряду реакцій симпатичної нервової системи. Так, може виникати загострення хронічних хвороб і поява нових на фоні фізіологічного стресу. Дуже часто спостерігаються психосоматичні реакції, які в подальшому перетворюються на підвищений рівень тривожності й депресії. Також може спостерігатися іпохондрична поведінка. По-друге, це когнітивне стомлення або когнітивна втома. Зазвичай це розуміють як інформаційне перевантаження. Нове середовище вимагає вольових зусиль для того, щоб розуміти те, що відбувається навколо, та якимось чином усвідомити. У зв'язку із переходом від несвідомого до свідомого процесингу може виникати емоційне стомлення або навіть вигорання. Найчастіше фізіологічними симптомами є головний біль і відчуття хронічної втоми, а психологічними результатами є бажання ізолюватися від соціальних контактів, щоб уникнути інформаційного перенавантаження. По-третє, це рольовий шок. Він зазвичай

характеризується втратою звичних для людини ролей, що, своєю чергою, впливає на благополуччя, Я-концепцію та самопочуття. Головною причиною рольового шоку є рольова невизначеність, адже людина не може знайти себе в системі нових соціальних відносин і соціальних зв'язків.

Отже, успіх і щастя у всіх сферах життя визначаються усвідомленням своїх емоцій і здатністю справлятися зі своїми почуттями, зменшити вплив стресових ситуацій, пов'язаних із військовими діями, можуть бути особистісні ресурси особистості. Одним із таких ресурсів є резильєнтність – здатність пристосовуватися до стресу, подолання труднощів і відновлення після негативних подій. У результаті проведеного дослідження встановлено, що резильєнтність включає різні чинники, які відіграють певну роль у її формуванні, такі як індивідуальні, особистісні, соціальні. Підсумовуючи викладене, вимушене переміщення, міграція спричинені війною, створюють додаткові бар'єри для розвитку резильєнтності, адже порушуються звичні соціальні зв'язки, зростає невизначеність майбутнього та загострюються внутрішні переживання, проте активність особистості може стати важливим чинником відновлення психічного здоров'я, психологічної стійкості, смисложиттєвої мотивації та адаптації до нових умов життя.

Література:

1. Роменець В. А. Фантазія, пізнання, творчість. К.: Наук. думка, 1965. 152с.
2. Oberg K. Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*. 1960. Vol. 7. P. 177-182. <https://doi.org/10.1177/009182966000700405>
3. Winkelmann M. Cultural Shock and Adaptation. *Journal of Counseling & Development*. 1994. Vol. 73. P. 121-126. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1994.tb01723.x>

Турбан В. В.

ВЧИНОК ЯК ШЛЯХ ІНТЕГРАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОГО СВІТУ: ПОГЛЯД НА ОСНОВІ ПРАЦЬ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ

Сучасний світ характеризується високим рівнем невизначеності, що проявляється у соціальних, політичних, екзистенційних та особистісних вимірах. Невизначеність у сучасному світі постає не як тимчасова нестача інформації, а як глибинний екзистенційний стан, що пронизує різні виміри людського життя — від соціального й політичного до особистісного та внутрішнього. Вона особливо загострюється в умовах війни, втрати та тривалої нестабільності, коли звичні орієнтири руйнуються, а майбутнє втрачає передбачуваність. У такому стані людина стикається не лише з

невідомістю, а й із розхитуванням власної ідентичності, смислів і відчуття внутрішньої опори.

Важливо підкреслити, що невизначеність не зводиться до проблеми, яку потрібно усунути. Вона є фундаментальною характеристикою сучасного буття, що ставить перед особистістю принципово нове завдання — не уникнути її, а навчитися з нею жити. У цьому контексті ключовим стає питання не контролю чи зменшення невизначеності, а збереження цілісності та суб'єктності в її умовах. Саме тут відкривається простір для внутрішньої роботи людини — переосмислення, вибору та формування власної позиції, що дозволяє не лише витримувати невизначеність, а й інтегрувати її у структуру свого життя.

Традиційні психологічні підходи до інтеграції досвіду переважно зосереджуються на внутрішніх процесах обробки інформації та регуляції станів. У межах цих підходів інтеграція розглядається як результат когнітивної переробки пережитого, емоційної стабілізації та адаптації до змінених умов. Така перспектива передбачає, що, впорядкувавши інформацію, знизивши інтенсивність емоцій і відновивши функціональну рівновагу, особистість досягає стану інтегрованості. У цьому сенсі інтеграція фактично ототожнюється з адаптацією, а складний екзистенційний досвід редукується до завдання оптимізації психічного функціонування.

Однак подібні підходи мають принципові обмеження. Насамперед вони схильні редукувати особистість до системи реакцій, у якій поведінка постає як відповідь на зовнішні або внутрішні стимули. При цьому недостатньо враховується активна, творча позиція суб'єкта, його здатність не лише реагувати, а й визначати власне ставлення до ситуації. Крім того, у таких моделях часто маргіналізується смислотворчий вимір людського досвіду — те, яким чином людина надає подіям значення, включає їх у власну життєву історію та формує внутрішню логіку свого буття. У результаті інтеграція зводиться до процесу стабілізації, але не розглядається як процес глибинної трансформації [2].

У ситуації глибокої невизначеності ці обмеження стають особливо очевидними. Досвід, який не має чітких інтерпретацій, не піддається простій когнітивній обробці або емоційній регуляції, не може бути інтегрований лише через механізми адаптації. У таких умовах інтеграція перестає бути процесом «переробки» і набуває характеру акту творення, у якому особистість не просто впорядковує наявне, а конструює нові смисли, формує позицію та відновлює власну цілісність. Саме ця межа редукціоністських підходів відкриває необхідність звернення до таких концептів, як вчинок, що дозволяють осмислити інтеграцію як активний і смислотворчий процес.

У концепції Володимир Роменець центральним поняттям виступає вчинок як цілісний акт людського буття, що виходить за межі традиційного розуміння поведінки. Вчинок не може бути зведений до окремої дії чи реакції, оскільки він охоплює внутрішній світ людини, її смисли, мотиви та

життєву позицію. У цьому сенсі вчинок постає як подія, в якій поєднуються внутрішнє і зовнішнє, індивідуальне і соціальне, переживання і дія. Саме через вчинок людина не лише взаємодіє зі світом, а й визначає себе у цьому світі, виступаючи як суб'єкт власного життя [1].

Структурно вчинок є складним процесом, що включає кілька взаємопов'язаних компонентів. Його вихідною точкою є ситуація, яка часто містить елемент невизначеності та вимагає від людини орієнтації в умовах відсутності готових рішень. Далі розгортається мотиваційно-смысловий компонент, у межах якого формується внутрішнє ставлення до ситуації, осмислюються можливості дії та їх значення. Це переходить у безпосередню дію, яка є зовнішнім виявом внутрішнього вибору. Завершальним етапом є післядія — рефлексія та інтеграція досвіду, через які вчинок включається у структуру особистості, змінюючи її.

Таким чином, вчинок у цій теоретичній оптиці постає не як реакція на обставини, а як екзистенційний вибір, що має формотворчу силу щодо особистості. Через вчинок людина не просто відповідає на виклики реальності, а створює власну позицію, надає подіям смислу та вибудовує внутрішню цілісність. Саме тому вчинок можна розглядати як ключовий спосіб реалізації суб'єктності — як процес, у якому людина стає автором власного життя, особливо в умовах невизначеності.

У ситуації невизначеності вчинок постає як ключовий спосіб інтеграції досвіду, оскільки дозволяє подолати його фрагментарність і внутрішню розірваність. Через вчинок відбувається структурування досвіду: хаотичні переживання набувають внутрішньої логіки, розрізнені події пов'язуються між собою, а те, що раніше сприймалося як безлад, починає формувати цілісну картину. Вчинок не просто фіксує реакцію на подію, а організовує її у значущий досвід, надаючи йому форму та напрям. У цьому сенсі він виступає як процес, що перетворює невизначеність із джерела дезорієнтації на матеріал для внутрішнього упорядкування.

Не менш важливою є смислотворча функція вчинку. У межах вчинку людина не знаходить готовий смисл, а створює його, інтерпретуючи події та включаючи їх у власну життєву історію. Саме тут невизначеність трансформується у значущість: те, що не мало визначеного значення, набуває його через позицію людини. Вчинок дозволяє сформувати власне ставлення до ситуації, навіть тоді, коли вона залишається неоднозначною або принципово незрозумілою. Через це відбувається фіксація позиції, яка стає внутрішньою опорою — точкою стабільності у світі, де зовнішня визначеність відсутня. Людина не просто реагує на обставини, а визначає себе у відношенні до них.

Нарешті, вчинок забезпечує інтеграцію внутрішнього та зовнішнього вимірів досвіду. У ньому поєднуються переживання, думки, дії та соціальний контекст, що дозволяє уникнути розщеплення особистості та втрати цілісності. Вчинок виступає як той вузол, у якому сходяться різні рівні психічного життя, формуючи єдину структуру досвіду. Саме тому в умовах невизначеності вчинок набуває особливого значення: він стає не

лише способом орієнтації у світі, а й способом збереження себе як цілісної особистості.

Отже, вчинок можна розглядати як фундаментальний шлях інтеграції невизначеності, у якому людина не усуває її, а включає у структуру власного буття, перетворюючи на джерело смислу, позиції та внутрішньої цілісності. Саме через вчинок відкривається можливість не лише витримувати невизначеність, а й зростати в ній, залишаючись суб'єктом власного життя.

Література:

1. Роменець В. А. Людина і подвиг. К. : Наук. думка, 1964. 40 с.
2. Турбан В. (2026). Психологічна динаміка невизначеної втрати: модель «Сердце невизначеності». *Psychology Travelogs*. 2026. № 1. С. 459–475. <https://doi.org/10.31891/PT-2026-1-39>

Фурман А. В.

МЕТОДОЛОГІЧНА ЛІНІЯ ТВОРЧОСТІ В.А. РОМЕНЦЯ: ВІД ІДЕЇ ДО СВІТОГЛЯДУ

Роменець Володимир Андрійович за обсягом і змістом творчих здобутків та культурною вагомістю його філософських і суто наукових праць, безсумнівно, належить до видатних, логічно самобутніх і глибокодумних, мислителів другої половини ХХ с. І цьому є аргументоване фактологічне підтвердження: він – фундатор української історико-психологічної науки та автор низки теорій філософсько-психологічного формату зінтегрування раціогуманітарного знання – історії всесвітньої психології, історичної психології, вчинку і життєвого шляху людини, а також чітко упередметнених ідей психософії вчинку та канонічної психології [3; 5; 6; 7]. Для нас очевидно, що освоєння цього розумового материка цього славного самородка української нації лише розпочато в останні два десятиліття (див. [1; 4]) і вповні належить майбутньому.

П. А. М'ясоїд, вперше обґрунтовуючи періодизацію творчого шляху В. А. Роменця у її засадничому осередді – логічній побудові *теоретичної системи вчинку* як екзистенційно-канонічного способу буття людини у світі; аргументує наявність двох взаємопрониклих ліній творчості цього велета креативного духу – *історичну і теоретичну*. Перша лінія сутнісно полягає у самопізнавальному реконструюванні *історії культури* в усьому різноманітті її форм та оприявнень і, щонайперше, психодуховних, адже саме у продуктах культури закарбовано вчинковий спосіб освоєння особою світу і самої себе. Друга лінія характеризує творчий шлях Володимира Роменця в найфундаментальнішому вимірі ідеально-зміслової буттєвості його надзвичайно багатогранної картини дослідницької свідомості, на

знаннєвому екрані якої упередметненням психології постає ж и т т я людини у її безперервній взаємодії зі світом в усьому багатоманітті психічних явищ і трансцендентних (душевно-духовних) функціоналів [1; 2].

Однак найважливішою лінією академіка Роменця, на наше переконання, є **методологічна лінія** його пізнавальної творчості, що рефлексивно знімає історичну і теоретичні вектори мислєдїяльності й відтак синтезує філософсько-психологічне знання на якісно вищому – метаінструментальному – рівні його розвиткового функціонування. Мовиться не лише про геніальні наукові напрацювання славетного українця, а й визначально про форми і методи, принципи і підходи, способи і засоби його новаційного софійного методологування, які сукупно уможливають розв'язання найскладніших проблем людського буття – свідомості і несвідомого, посеїбчного і потойбчного, життя і смерті, культури і невігластва, свободи і відповідальності, пізнання і преображення та ін. Іншими словами, у непересічній натхненній *особистості* маємо канонічний взірець *діалектичного вчинкового мислення*, талановитого методолога психософійного духу (див. [8–10]).

Отже, В. А. Роменець є не тільки зірковим теоретиком вишколеного філософсько-психологічного дискурсу, а й послїдовним і продуктивним методологом, котрий творив і мислєвчинково апробував самобутню *систему методології гуманітарного пізнання*. Осереддя цієї системи становить циклічно-вчинкова схема організації його винятково плідної рефлексивної мислєдїяльності, яка поєднує оригінальні форми, методи, способи і засоби психософійно зорієнтованого методологування. У головному плані вповні особистісно уприсутненого буття у царині пізнавальної творчості В. А. Роменець це є *еволюціонер*, тому що ґрунтовно переосмислює творчу спадщину інших відомих людству філософів і науковців, тоді як методолог культурно-історичного спрямування і креативного способу життя він справді *революціонер*, новатор, першопроходець. Це підтверджують його віхові, головні твори, що демонструють нову, власне світоглядну, схему оргучинкового здійснення розумової праці на найскладніші предметні ділянки міждисциплїнарного пошуку (творчості, життєвого шляху людини, джерел людського буття, періодизації історії всесвітньої психології, житті і смерті та ін.), а тому є визначально методологічними.

Література:

1. Академік В. А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. Л. О. Шатирко. Київ: Либїдь. 2016. 272 с.
2. М'ясоїд П. А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либїдь, 2016. 560 с.
3. Основи психології: підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Вид. 6-те, стереотип. Київ: Либїдь, 2006. 632 с.
4. Психологія вчинку: шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П. А. М'ясоїд; відп. ред. А. В. Фурман. Київ: Либїдь, 2012. 296 с.

5. Роменець В. А. Історія психології ХІХ – початку ХХ століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
6. Роменець В. А., Маноха П. І. Історія психології ХХ століття: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь. 2017. 1056 с.
7. Роменець В. А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. №2. С. 6-27.
8. Фурман А. В. Володимир Роменець як методолог психософійного духу. *Психологія і суспільство*. 2011. №2. С. 7–14.
9. Фурман А. В. Методологічна реконструкція предметного поля канонічної психології. *Психологія особистості*. 2019. №1(10). С. 5-21. <https://doi.org/10.15330/ps.10.1.5-21>
10. Фурман А. В., Фурман О. Є., Шандрук С. К., Фурман А. А. Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія: до 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.

Цибіна А. Ф.

ВЧИНКОВИЙ ПІДХІД В. А. РОМЕНЦЯ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

Повномасштабна війна різко змінила життя української молоді й поставила її перед необхідністю робити складні вибори щодо власних цінностей, життєвих орієнтирів і майбутнього. У таких умовах формування ідентичності стає не лише природним етапом розвитку, а й процесом особистісного самовизначення в ситуації невизначеності та відповідальності. У сучасних умовах війни ідеї В. А. Роменця набувають особливої актуальності для осмислення психологічних процесів формування ідентичності української молоді.

Саме через вибір і дію людина визначає, ким вона є. Тому особливої актуальності набуває вчинковий підхід Володимира Андрійовича Роменця, який розглядає особистість як суб'єкта, що здатний діяти свідомо й відповідально навіть у складних історичних обставинах. У рік сторіччя від дня народження вченого звернення до його ідей дозволяє по-новому осмислити процес становлення ідентичності молоді в умовах війни.

Метою роботи є теоретично показати, як вчинковий підхід В. А. Роменця пояснює формування ідентичності молоді в умовах війни як процес морально значущих виборів.

У концепції В. А. Роменця вчинок розглядається як цілісний процес — від усвідомлення ситуації до дії та осмислення її наслідків [1, с. 16]. Ідентичність у цьому підході формується через конкретні рішення й поведінку, у яких людина реалізує свої цінності, тобто є результатом прожитого вибору.

Водночас вчинковий принцип В. А. Роменця передбачає розгляд особистості як цілісної істоти, у якій психічні процеси невіддільні від історичного, соціального та культурного контексту життя, що переживається й осмислюється в індивідуальному досвіді. Звернення до ідей психології творчості дозволяє розглядати формування ідентичності як процес самотворення особистості. Вчинок має творчу природу: він не лише є реакцією на обставини, а дає змогу піднятися над ними, утверджуючи внутрішню свободу та відповідальність. У ситуації війни ідентичність не задається наперед — вона формується через послідовність відповідальних рішень.

Ці ідеї отримали розвиток у працях представників київської психологічної школи, де вчинок розглядається як центральна категорія психології особистості. Через вчинки людина реалізує свої цінності, життєву позицію та індивідуальність [2, с. 24]. Вчинковий підхід В. А. Роменця став важливим теоретичним внеском у розвиток української психології особистості, утвердивши уявлення про людину як суб'єкта, здатного діяти відповідально навіть у складних обставинах.

Водночас вчинки молоді можуть мати різний масштаб — від життєвих рішень до особистісно значущих дій і повсякденних моральних виборів, у яких виявляються відповідальність за інших, готовність підтримувати близьких і здатність зберігати людяність у складних обставинах.

Саме через сукупність таких дій ідентичність постає як усвідомлення власної здатності впливати на реальність і залишатися суб'єктом власного життя.

Сучасні дослідження підтверджують, що сформована ідентичність, зокрема національна, може виступати важливим внутрішнім ресурсом стійкості.

Зокрема, виявлено зв'язок між рівнем національної ідентичності та життєстійкістю студентської молоді [3, с. 118], що свідчить про її роль у подоланні стресу та збереженні психологічної рівноваги.

Масштабні соціальні потрясіння можуть руйнувати цілісне уявлення людини про себе та життєву перспективу. З позицій вчинкового підходу подолання цього стану пов'язане з активною позицією особистості: саме вчинок дозволяє не лише реагувати на події, а відновлювати відчуття власної цілісності та здатності впливати на життя. Через відповідальні дії людина повертає собі роль автора власного життя навіть у ситуації небезпеки.

Отже, вчинковий підхід дозволяє пояснити, що ідентичність молоді в умовах війни формується не через засвоєння готових моделей, а через особистий досвід відповідальності. У цьому контексті формування ідентичності постає як результат відповідальних дій, що дають змогу людині діяти попри невизначеність і відновлювати здатність бути автором власного життя.

У воєнних умовах вчинок доцільно розглядати як поєднання трьох взаємопов'язаних складових: об'єктивної, що відображає зовнішні

обставини війни, суб'єктивної, пов'язаної з внутрішніми переживаннями та мотивацією, і ціннісно-сислової, яка визначається системою цінностей і моральних орієнтирів особистості. Такий підхід відкриває можливість подальшої емпіричної перевірки положень вчинкової психології через дослідження цінностей, мотивації та ситуацій вибору.

У цьому контексті вчинковий підхід В. А. Роменця постає не лише як теоретична модель особистості, а як один із ключових етапів розвитку української історико-психологічної думки, що відображає становлення національної традиції осмислення людини як суб'єкта власного життєвого шляху.

Таким чином, вчинковий підхід В. А. Роменця дозволяє розглядати формування ідентичності молоді у воєнний час як активний процес самовизначення, у якому людина постає суб'єктом, здатним змінювати себе, а вчинок є ключовим механізмом збереження й відновлення суб'єктності в умовах невизначеності.

Література:

1. Роменець В. А. Вчинок і проблема детермінізму у вітчизняній психології. *Психологія і суспільство*. 2011. № 2 (44). С. 15–21. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/528>
2. Татенко В. О., Титаренко Т. М. Канонічна психологія Володимира Роменця: вчинок, історія, особистість. *Психологія і суспільство*. 2011. № 2 (44). С. 22–38. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/viewFile/529/529> (дата звернення: 22.02.2026).
3. Соснюк О. П., Остапенко І. В., Кірова К. О. Зв'язок між національною ідентичністю та життєстійкістю української студентської молоді в умовах воєнного часу. *Український психологічний журнал*. 2023. № 2 (20). С. 113–130. [https://doi.org/10.17721/upj.2023.2\(20\).8](https://doi.org/10.17721/upj.2023.2(20).8)

Чиханцова О. А.

ЖИТТЄТВОРЕННЯ ТА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ КРИЗ

Сучасний етап розвитку психології в Україні позначений одночасним впливом глобальних наукових трендів та глибоких суспільних трансформацій, пов'язаних із кризовими умовами життя, зокрема досвідом вимушеного переселення, війни та соціальної нестабільності. У цьому контексті особливої актуальності набуває звернення до теоретико-методологічної концепції Володимира Роменця, який розробив концепцію життєтворення як процесу активного самоконструювання особистістю власного життєвого шляху. Його ідеї дозволяють по-новому осмислити

сучасні психологічні феномени, зокрема резильєнтність, не лише як адаптаційний ресурс, а як динамічний процес творчого подолання життєвих викликів. Метою дослідження є виявлення ролі резильєнтності у забезпеченні психологічного благополуччя та життєтворчої активності особистості в умовах суспільних криз.

У центрі наукового бачення В. Роменця знаходиться ідея людини як суб'єкта власного життя, здатного не просто реагувати на зовнішні обставини, а активно їх переосмислювати та трансформувати. Концепція життєтворення передбачає, що особистість є автором власного життя, а життєвий шлях виступає як результат постійного вибору, смислотворення та самореалізації. Важливими складовими цього процесу є внутрішня свобода, відповідальність та рефлексія [1].

Із позицій В. Роменця, життєтворення розглядається як процес інтеграції досвіду, у якому кризові події не лише негативно впливають на життєвий шлях особистості, але й відкривають можливості для особистісного зростання. Саме ця ідея є принципово важливою для сучасних психологічних досліджень, що фокусуються на подоланні травматичних подій. Тому доцільно розглянути резильєнтність у контексті життєтворення. Традиційно резильєнтність розглядається як здатність до адаптації та відновлення після стресу [2]. Проте у світлі концепції життєтворення вона набуває значно ширшого змісту. Резильєнтність постає як активний процес, що включає не лише збереження психологічної рівноваги, але й творче переосмислення життєвого досвіду та побудову нових життєвих стратегій.

Емпіричне дослідження проводилось у 2023 році за участю 422 досліджуваних (середній вік 39,9 років) – мешканців зон бойових дій, стабільних регіонів України та мігрантів. За результатами дослідження встановлено [3], що резильєнтність має системний характер і тісно пов'язана з ключовими показниками психологічного функціонування особистості. Вона не виступає ізольованою властивістю, а інтегрується з когнітивними, емоційними та поведінковими компонентами, формуючи цілісну ресурсну систему. Виявлено, що резильєнтність пов'язана з позитивними очікуваннями щодо майбутнього, активною життєвою позицією та здатністю до саморегуляції. Це дозволяє трактувати її як динамічний процес, що реалізується через конкретні життєві стратегії та поведінкові практики, а не як пасивну стійкість до стресу.

Аналіз зв'язків із показниками психологічного благополуччя підтверджує, що резильєнтність відіграє системоутворювальну роль у структурі «Я». Вона пов'язана зі здатністю особистості до самоприйняття, підтримання позитивних міжособистісних стосунків, формування життєвих цілей та збереження внутрішньої автономії.

Особливо важливим є встановлення взаємодії резильєнтності з оптимізмом. Отримані результати свідчать, що ці ресурси функціонують не ізольовано, а у взаємодоповнювальному режимі, підсилюючи один одного. Оптимізм задає смисловий і когнітивний вектор, спрямований у майбутнє,

тоді як резильєнтність забезпечує здатність реалізувати цей вектор у складних життєвих обставинах. У сукупності вони формують цілісний метаресурс, що визначає здатність особистості до ефективного функціонування в умовах кризи.

Узагальнення результатів дозволяє зробити висновок, що резильєнтність у сучасних умовах доцільно розглядати як процес життєтворення. Вона забезпечує не лише адаптацію до стресогенних факторів, але й активне переосмислення досвіду, формування нових життєвих орієнтирів та здатність до особистісного зростання.

Отримані дані узгоджуються з ідеями В. Роменця про активну природу особистості, яка здатна не лише реагувати на виклики середовища, а й трансформувати їх у ресурс розвитку. Таким чином, резильєнтність виступає ключовим механізмом життєтворення, що забезпечує збереження цілісності особистості та її здатність до самореалізації навіть у кризових умовах.

Отже, інтеграція теоретичних ідей В. Роменця з сучасними дослідженнями дозволяє сформуванню цілісної наукової перспективи, яка поєднує гуманістичну традицію української психології з актуальними викликами сьогодення.

Література:

1. М'ясоїд П. Творчість В. А. Роменця і проблема людини у психології. *Психологія і суспільство*. 2017. № 2(64). С. 48–72. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/800>

2. Психологічні технології сприяння позитивному психічному здоров'ю різних верств населення України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення : практичний посібник / за ред. Л. З. Сердюк та ін. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 168 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742839>

3. Чиханцова О. А. Синергія резильєнтності та оптимізму як чинник психологічного благополуччя особистості в умовах невизначеності. *Наука і освіта*. 2026. № 1. С. 64–73. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/25100>

*Юрчинська Г. К.,
Марініна В. М.*

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ОНТОЛОГІЧНИХ ІНТЕНЦІЙ ЛЮДИНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

В Україні в умовах воєнного стану волонтерство набуває виняткового значення, оскільки є не лише важливим механізмом забезпечення потреб військових і цивільного населення, а й розвитку громадянської

відповідальності та згуртованості в суспільстві. Наукові дослідження волонтерської діяльності за часів війни спрямовані на виявлення її особливостей (С. Власенко, А. Погоріленко та ін.), психологічних характеристик волонтера (Т. Базиль, М. Веденяпіна, Н. Ребенко, О. Санніков та ін.), особливості мотивації (О. Волошина, Н. Гапон, Л. Карамушка, Н. Моргун, Е. Степанова, Ю. Швалб та ін.) та збереження психологічних ресурсів волонтерів (Л. Остролуцька, М. Роговенко, О. Савиченко, І. Саранча, Т. Шевцова та ін.). Волонтерство привертає увагу як психологічний феномен, оскільки присвячене суспільно важливій справі та часто передбачає нехтування власними потребами заради загального блага в умовах війни, набуваючи ознак вчинковості. Я. Дикий розглядає волонтерство як поєднання вчинку істини, добра та краси, які утворюючи герменевтичне коло, створюють онтологічний простір для існування окремої людини, її життя як вчинку [1, с. 72]. Чи однаково правильним буде дане твердження як для дітей, молоді, так і для людей зрілого віку? Чи однаковою буде природа волонтерства як вчинку? О. Круцюк визначає, що основою включеності у волонтерську діяльність є інтенція як іманентна спрямованість свідомості [2]. Яка природа даної інтенції у осіб різного віку?

В онтологічному вимірі вчинок самоствердження охоплює дитинство, підлітковий вік та юність. Він відповідає діяльнісному етапу життєдіяльності. Сутність вчинку самоствердження полягає в реалізації закладеної інтенції стати людиною шляхом «наращування потенціалів людського способу існування» [3]. Батьки, вчителі, соціальне оточення мають створювати вчинкове середовище, будуючи свою зустрічну активність як вчинкову, чому відповідає сприяння залученню дітей до волонтерської діяльності. Життєвим простором самоствердження є буденність, в якій не діють вимоги творення, істини, добра та краси, тому на відміну від дорослого дитина, підліток чи юнак, залучаючись до волонтерської діяльності, творять себе, реалізуючи інтенцію бути людиною в найгуманнішому прояві – волонтерській діяльності.

Вчинок самовизначення відповідає наступному віковому періоду – молодості, мотиваційному етапу життєдіяльності. Він полягає в реалізації інтенції прагнення добра та любові, які є основою внутрішньої свободи людини. Долучаючись до волонтерської діяльності молода людина випробовує себе, протиставляючи світу, набуваючи досвіду взаємодії з ним, прагнучи вчиняти. Вона пізнає себе в фізичному, психічному, душевному та духовному. Волонтерські ініціативи ґрунтуються на переживанні власної причетності до інших людей. У волонтерстві молода людина не лише набуває компетентності, досвіду, а й здатності свідомо обирати добро за покликом власної інтенції.

Вчинок самовивільнення охоплює зрілість, як ситуаційний етап життєдіяльності. Це випробування на вчинковість, на здатність протидіяти реальним труднощам, обирати власну позицію щодо ситуації та на готовність до втрати життєвих сил та часу. Саме на цьому етапі інтенцією є вчинковість. Волонтерство – це не легкий шлях пов'язаний з необхідністю

здійснювати моральний вибір, витримувати його наслідки, брати відповідальність за інших, зберігати стійкість та людяність.

Вчинок самоздійснення реалізується в продуктивній вчинковій активності, в розгортанні власного життя на вчинковій основі. Він реалізується у вчинку істини, краси, любові та добра. Зрілість людини визначається її добротворенням, що й відповідає розумінню волонтерської діяльності за Я. Диким, що є поєднанням «особистісного самовдосконалення та об'єктивної корисності для широкої спільноти» [1]. Саме тут волонтерська діяльність набуває ознак справжнього вчинку, оскільки передбачає свідоме прийняття труднощів заради цінностей, які людина визнає значущими.

Людина повертається до самої себе у вчинку самозвітування, переживаючи катарсис самоздійснення. Це як етап післядії в її життєдіяльності. Самозвітування пов'язане з переживанням морального підсумку власного життя, в якому волонтерська діяльність постає підтвердженням причетності до творення людського світу. Волонтерство стає також і можливістю компенсувати втрачене через призму добра, співучасті та відповідальності за інших.

Виявляється, що кожному компоненту вчинку властива діалектика можливого та дійсного. Така онтологічна властивість буття відтворюється в індивідуальному, в життєвій історії окремої людини [3]. Іntenція як онтологічна форма можливого передбачає розгортання вже здійсненого, набутого, а також набування нового. Дійсне ж постає у формі відтвореного особистістю у конкретному вчинковому акті та передбачуваної можливості реалізувати в житті певну характеристику чи досвід. На кожному етапі життєдіяльності волонтерство є формою здійснення чи можливістю здійснення відповідної інтенції у вигляді конкретних вчинкових актів, відображаючи різну онтологічну природу даного феномена для осіб різного віку. Саме тому залучення до волонтерської діяльності з раннього віку сприяє розвитку соціального капіталу, гуманності суспільства. Волонтерство стає формою здійснення онтологічної інтенції набуття нового, так і реалізації набутого, забезпечуючи проживання життя як вчинку: для дитини, підлітка та юнака через інтенцію бути людиною, для молодої людини – прагнути добра, для зрілої – брати відповідальність, обирати, творити та переосмислювати. «Саме через вчинок стверджується найбільш гуманний рівень людського співіснування...» [3, с. 424]. Вчинок породжується вчинком, а волонтерство виховує покоління, утверджуючи та розвиваючи суто людські цінності.

Література:

1. Дикий Я. О. Психологічне деталювання вчинку волонтерства : дис. ... доктора філософії : 053 Психологія / Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2025. 244 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/26b5db59-cdcb-4cad-a455-434e7dd7adf9>

2. Круцюк О. В. Індивідуально-психологічні та мотиваційні особливості особистості як чинники діяльності волонтера: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 230 с.

3. Основи психології : підручник / за заг. ред. О. В. Киричук, В. А. Роменець. Київ : Либідь, 1996. 632 с.

*Юрчинська Г. К.,
Третьякова Ю. В.*

ТЕОРІЯ ВЧИНКУ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ В ЕПОХУ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сьогодні ми є свідками тектонічних зрушень у розумінні природи людської суб'єктивності. Розвиток генеративного штучного інтелекту(ШІ) та всеосяжне його використання в усіх сферах життя, змушує нас знову поставити фундаментальне питання: що саме робить людину людиною і як людина використовує нові можливості і чи знайдеться в цьому процесі місце відповідальності? У пошуках відповіді ми звертаємося до спадщини видатного українського психолога Володимира Андрійовича Роменця. Його «канонічна модель вчинку» сьогодні виступає не просто історико-психологічною схемою, а методологічним фільтром, що допомагає розмежувати алгоритмічний аналіз, виконання команд та справжнє людське буття.

Початковою ланкою вчинку є ситуація. У світі ШІ поняття ситуації часто підміняється поняттям «вхідних даних», проте ситуація — це не набір параметрів, а суперечність, яку особистість переживає як виклик своєму буттю. ШІ діє в межах заданої логіки «оптимізуючи» ситуацію, але не проживаючи її, в той же час вчинкова природа людини проявляється там, де алгоритм зупиняється перед етичною дилемою або непередбачуваністю. Людина формується не стільки генетикою чи середовищем, скільки власними вчинками, роблячи вибір, людина щоразу визначає, якою особистістю вона є. У епоху ШІ людина дедалі частіше делегує машині рутинні рішення, проте саме за нею залишається право та обов'язок визначати зміст самої ситуації. Ми маємо чітко усвідомлювати, що ШІ може знайти шлях, але тільки людина може визначити, чи варто цим шляхом іти [1, 4].

Наступними компонентами виступають мета та мотивація, які в моделі В. А. Роменця визначаються як глибинні інтимні процеси самовизначення, боротьби між «хочу», «можу» та «мушу». ШІ не має мотивів у психологічному сенсі, тому мотивація залишається суто людською прерогативою.

Епоха ШІ кидає новий виклик пропонуючи готові варіанти відповідей, текстів чи рішень, що нібито звільняє людину від внутрішньої праці в процесі вибору. Теорія Роменця зазначає, що відмова від самостійного мотивування — це крок до втрати суб'єктності, а вчинок за Володимиром Роменцем — це завжди акт свободи, тоді як дія ШІ — це акт продиктований кодом.

Центральною ланкою виступає дія, як вчинковий акт. В. А. Роменець наголошував на творчому характері вчинку який завжди породжує щось нове, чого не було в попередніх умовах. ШІ ж, за своєю суттю, є виключно рекомбінаторним, що дозволяє успішно синтезувати «нове» на основі минулого досвіду людства. Таким чином в епоху ШІ ми бачимо народження нового типу вчинку — кооперативного. Співпраця людини з інтелектуальними системами стає інструментом розширення людських можливостей, проте, згідно з канонічною схемою, «центром ваги» у цій взаємодії має залишатися людина, оскільки якщо дія повністю автоматизована, вона перестає бути вчинком і стає просто технологічним процесом.

Найактуальнішим та водночас найболючішим та найневизначенішим компонентом сьогодні є післядія. В. А. Роменець вчив, що вчинок не завершується дією — він продовжується у наслідках та їхньому осмисленні [1].

Головна проблема ШІ — це розмивання відповідальності, оскільки неможливо остаточно визначити хто відповідає за помилку нейромережі. В. А. Роменець дає чітку відповідь: відповідальність є невід'ємною частиною архітектури вчинку, де післядія — це момент совісті, а ШІ не має совісті, та не здатний на каяття або рефлексію власної провини. Саме тому людина не може делегувати машині фінальну оцінку результатів своєї праці.

Перед нами стоїть проблема як зберегти цілісність людського вчинку, коли етап «дії» дедалі більше делегується машинам, а етап «післядії», тобто відповідальності все одно лежить на людині [3].

Підсумовуючи, зазначимо, що теорія вчинку В. А. Роменця в епоху ШІ набуває нового гуманістичного звучання. Вона слугує нам нагадуванням про те, що суб'єктність неможливо автоматизувати, ШІ без сумнівів грандіозний інструмент, але не суб'єкт вчинку.

Освітній процес має змістити акцент та вчити не лише оперуванню інформацією, що ШІ робить краще, а культурі вчинку через підвищення уваги до творчого компоненту та відповідальності, оскільки творчий та моральний вимір вчинку залишається ексклюзивною прерогативою людини. Освітні кейси показують, що ШІ може використовуватись як стимулятор креативності для написання творів. Студенти використовують ШІ для натхнення, а викладач вчить розпізнавати алгоритмічні упередження та критично оцінювати пропозиції системи, тим самим зберігається авторство та контроль над сюжетом [4].

В епоху можливостей штучного інтелекту ми маємо не «конкурувати» з інформаційними технологіями, а поглиблювати власні навички яким ці технології постійно кидають виклики. Теорія Володимира Андрійовича Роменця закликає нас до відповідального буття, і зараз якнайкращий час зрозуміти, що технології є лише фоном який може прискорити процес, але не взяти відповідальність за людське самотворення та творення реальності.

Література:

1. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. для студ. вузів. 3-є вид. К. : Либідь, 2004. 288 с.
2. Роменець В. А. Історія психології ХІХ — початку ХХ століття: Навч. посібник. К.: Вища шк., 1995. 614 с
3. Nyholm S. *The Ethics of Artificial Intelligence: A Philosophical Introduction*. Hackett Publishing Company, 2025.
4. Rahimi S., Dede C., Esmaeiligoujar S., Babae M. *Augmenting human creativity with responsible and ethical use of generative AI. Chapter 7. Generative Artificial Intelligence and Creativity*. 2025. P.87-99. [10.31234/osf.io/q7vrk_v1](https://doi.org/10.31234/osf.io/q7vrk_v1)

Яремчук О. В.

КАНОНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ ВЧИНКУ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ

Володимир Андрійович Роменець своєю науковою творчістю значною мірою уособлює зв'язок української філософської і психологічної думки з філософськими і психологічними напрямками Європи і світу. Його вчинкова психологія та етика становить вчення, здатне відігравати роль канону української психологічної науки поза межами країни, зміцнюючи її науковий престиж. У нинішніх драматичних умовах світ на Заході та Сході потребує певних дороговказів для розуміння України та вчинків її суспільства. Заглиблюючись у дослідження наукового доробку В. А. Роменця щодо вчинкового принципу буття, психології творчості, феноменів життя та смерті, подвижницької етики, українська наукова школа історичної психології імені І. Г. Білявського звертається до психологічної спільноти з науковим посланням, в якому закликаємо презентувати оригінальну українську психологічну думку в системі світових психологічних координат. Зауважимо, що для цього не тільки необхідно здійснити переклади творів Володимира Роменця на європейські мови, а й встановити творчу співпрацю між науковими школами, які разом відповідатимуть на виклики, пов'язані з необхідністю консолідації в умовах війни різних за ментальністю культурно - релігійних спільнот в Україні і світі на основі вчинковості та постановки канонічної психології. Ці важливі

питання на порядку денному історичної та етнокультурної психології [1, с.5 - 6]. Йдеться про розробку соціогуманітарних технологій, основою яких є вчинки національної стійкості у науці, культурі, мистецтві по збереженню і розвитку гуманістичних цінностей і смислів, розвитку традицій етнокультурних спільнот як певного канону духовної резильєнтності.

В. А. Роменець позиціонував діалектичну взаємодію сцієнтизму і гуманістичних спрямувань психології, стверджуючи канонічну психологію як їхній підсумок, синтез і заперечення. [2, с.884 - 890]. На його думку, "канонічною буде така психологія, що в кожному психологічному феномені відшукуватиме тенденцію руху саме до "канону", тобто до "живої досконалості". [Там само, с.899]. Ключовою для розуміння взаємозв'язку філософії вчинку в творчості В. А. Роменця з канонічною психологією є його судження стосовно того, що "у вчинковому історико - психологічному поступі...ідея канону є душею поступального руху. І саме вчинковий рух завершується канонам. [Там само, с. 900]. Зокрема, індивідуальність, як суб'єкт вчинку, проявляє у своїй екзистенції всезагальне, всю повноту феноменологічного прояву людського. Отже, "великий світ" оприявнюється крізь внутрішній світ особистості, що вчиняє і таким чином самоперершується у містерії виходу за власні межі. Ці ідеї Володимира Роменця все більш актуалізуються в сьогоднішніх кризових світових процесах, як шлях виходу з суперечностей, доведених до свого піку, у простір канонічності.

"Канон - не просто ідеалізований образ психічного життя, це сама діалектика наявного та очікуваного, того сучасного, в якому драматично перетинаються минуле і майбутнє" [Там само, с. 901]. Високі стандарти етики людських стосунків задає Володимир Роменець своєю максимом: "бути в іншому означає бути у своїй глибині...Люди відрізняються поверховим, коли вони осягають свою буттєву глибину, то знаходять спільну мову. Ця єдність глибини і спільної мови...є ґрунтом долання характерологічної односторонності, коли людина стає особистістю, тобто, будучи в усьому, залишається самою собою. Люди відрізняються поведінкою, вони ворогують, адже не бачать спільної екзистенціальної основи. Здатність до канону - це розкриття індивідуального духовного потенціалу у всезагальному у всій повноті і цілісності. Ідея завершеності (довершеності) буття є головним екзистенціальним мотивом творчості. [Там само, с. 902].

Отже, канонічна психологія і філософія вчинку Володимира Роменця є стрижневою у парадигми історичної психології, яка розглядає процеси консолідації поліетнічного українського суспільства на основі спільного вчинку етнокультурної міфотворчості [1].

Важливо, що історична "подія, як результат вчинку, стає взірцем - канонам" [3, с.36]. В цьому сенсі перспективи подальших досліджень стосуються інтерпретації подій російсько-української війни в руслі концепції канонічної психології і філософії вчинку Володимира Роменця.

Література:

1. Яремчук О. В. Історична психологія: націєтворчий потенціал : монографія. 2-ге вид., перероб., доповн./ Вступне слово І.В. Данилюка/ О.В. Яремчук; Кам'янець - Подільський: ТОВ " Друкарня "Рута", 2021.152 с.
2. Роменець В. А. Постановня канонічної психології в історіогенезі науки/ Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ століття: навч.посібник / В. А. Роменець, І. П. Маноха; вст. ст. В. О. Татенко, Т. М. Титаренко. Вид.3-тє. К.: Либідь, 2017. С. 884 - 890.
3. Роменець В. А. Вчинок і постановня канонічної психології/ Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько – психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2008. С. 11 - 36.

ВЧИНОК і ДІЯ

*Пам'яті Володимира Андрійовича Роменця,
Учителя*

Те, що не варте вичинки, то є не вчинок – дія,
гола і не наповнена сенсом – лише доцільністю.
Вчинок – це те, від чого Всесвіт за вас радіє,
що збагатили простір ще однією цінністю.
Дія — це щось посеїбичне – йдете рівно по рівному.
Вчинок – стрибок за межі, в гори без парашута.
Вчиняючи, особистість уже собі не дорівнює –
зростає і масштабується по крутому маршруту.
Вчиняти – у Невідомість двері ривком відчиняти.
Це потребує мужності, ризику і азарту,
вміння тягар побоювань вчасно, рішуче зняти
і включити себе на повну – інакше й жити не варто!

15 травня 2026 р.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамов Володимир Володимирович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Ананова Іванна Валентинівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Бахвалова Аліна Валентинівна, докторка філософії у галузі психології, асистентка кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Бражко Дмитро Павлович, аспірант кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Вакуленко Олександр Леонідович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Вельдбрехт Олена Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Вівчарук Дар'я Анатоліївна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Vlasova Olena / Власова Олена Іванівна, доктор психологічних наук, професор кафедри психології розвитку, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Вовченко Валерій Андрійович, аспірант кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Володарська Наталія Дмитрівна, кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Гаврилюк Марія Романівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Гобан Марія Дмитрівна, аспірант кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Військова частина А7029, Україна.

Грузинова Ксенія Михайлівна, доктор філософії у галузі психології, асистент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Данилюк Іван Васильович, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, заслужений працівник освіти України, м. Київ, Україна.

Єфименко Артем Русланович, здобувач вищої освіти факультету психології і соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна.

Єлісеєв Василь, здобувач вищої освіти факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський столичний Університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна.

Запека Яна Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології розвитку, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Каплуненко Ярина Юріївна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Кириєнко Анастасія Романівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Кириленко Таїса Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри загальної психології факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Кирилюк Валерія Олександрівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Кисленко Анастасія Юріївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Херсонського державного аграрно-економічний університету, м. Кропивницький, Україна.

Кондратьєва Вероніка Ігорівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри експериментальної та прикладної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Корольов Дмитро Костянтинівич, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Костащук Вероніка Василівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Куз Сергій Миколайович, магістр, аспірант кафедри державознавства, права і європейської інтеграції, Національний університет «Одеська політехніка», начальник факультету Військової академії, м. Одеса, Україна.

Лаптева Галина Романівна, магістр психології, асистент кафедри психології розвитку, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Марініна Віталія Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Маслюк Андрій Миколайович, доктор психологічних наук, доцент, заступник начальника відділу науково-методичного супроводження психологічної підготовки суддів, Національна школа суддів України, м. Київ, Україна.

Матвієнко Лариса Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський столичний Університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна.

Мельник Оксана Андріївна, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Москалець Віктор Петрович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної психології, Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ, Україна.

Олешко Олександр Миколайович, магістр психології, аспірант факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Османова Жасмін Емінівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Павлюк Оксана Дмитрівна, доктор філософії у галузі психології, асистент кафедри соціальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Предко Денис Єрофєйович, кандидат філософських наук, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Рибаченко Віктор Федорович, віце-президент Асоціації політичних психологів України, Заслужений працівник культури України, доцент, м. Київ, Україна.

Савелюк Наталія Михайлівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Кременець, Україна.

Серков Андрій Валентинович, магістр психології, аспірант кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Соснюк Олег Петрович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Суконько Богдан Олександрович, здобувач вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Терлецька Лариса Гаріївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Тиндик Яна Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Трачкова Софія Максимівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Турбан Вікторія Вікторівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач Лабораторії загальної психології та історії психології ім. В. А. Роменця Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Третякова Юлія Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Фурман Анатолій Васильович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету, м. Тернопіль, Україна.

Цибіна Анастасія Федорівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Чиханцова Олена Анатоліївна, доктор психологічних наук, старший дослідник, завідувач Лабораторії психології особистості ім. П. Р. Чамати Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Щукіна Ірина Олександрівна, здобувачка вищої освіти факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Юрчинська Ганна Кирилівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної психології факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Яланська Світлана Павлівна, доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна.

Яремчук Оксана Василівна, доктор психологічних наук, доцент, Президент Міжнародного наукового Товариства «Історична психологія і культура» Київського будинку вчених НАН України, м. Київ, Україна.